

କ୍ରାନ୍ତକାଳେ ଘୋଡ଼ାରେ

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ, ଦୁଇଟି ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ
ନାଟକ, “ବୁଢ଼ୋସାଲିକେର ଘାଡ଼େରୌମ୍” ଓ
“ଏକେଇ କି ବଲେ ସତ୍ୟତା” ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ

ଅନୁବାଦକ—

ଶ୍ରୀ ଯଶନ ଦାସ

ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମିକ—ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ

ପ୍ରେସ୍ ଟ୍ରେଣିଂ ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨

Buddha Kaley Ghoda Roga. Translation in Oriya by Jatin Das of Michael Madhusudan Dutt's Bengali plays, *Burho Saliker Ghare Rom* and *Ekei ki Bole Sabhyata*. Price Rs. 2/- (1964.)

ପ୍ରଥମ ଏଡ଼ିଶନ—୧୯୬୪

କପିରାଜତ୍ :— ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମି

ପ୍ରକାଶକ :

ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମିଙ୍କ ଆନୁକୁଲ୍ୟରେ

ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍‌ସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ

ବିନୋଦ ବିହାରୀ

କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରାକର :

ସଞ୍ଜରେଖା ପ୍ରେସ୍

କାଳିବଜାର

କଟକ-୧

ମୂଲ୍ୟ ଦୁଇଟଙ୍କା

ଭୂମିକା

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ, ଭାରତରେ ଯେଉଁସବୁ
ବଳିଷ୍ଠ ଯଶସ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ,
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଥିଲେ
ଅନ୍ୟତମ (୧୮୨୪-୧୮୭୩) । ସେ ଯେ କେବଳ ଜଣେ
ଅସାଧାରଣ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ, ତା ନୁହେଁ;
ସେ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ଯୁଗର ଜଣେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାରତୀୟ
ପ୍ରତିନିଧି; ଏପରି କି ମାଇକେଲଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଯୁଗର ଜଣେ
ଯୁଗାବତାର ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।
ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରୁ, ସେହି ଯୁଗର ସର୍ବାପେକ୍ଷା
ଚିନ୍ତାଶୀଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଜୀବନଧାରା ସମ୍ପର୍କରେ, ଅନେକ
କଥା ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କର ସମସାମୟିକ ଅନେକଙ୍କ
ପରି, ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଯୌବନର
ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଯୁରୋପ ଓ ଯୁରୋପୀୟ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରତି ବିଶେଷ
ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଯୁରୋପୀୟ ସଭ୍ୟତାର
ପ୍ରଭାବ ଯୋଗୁଁ ସେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ଏବଂ ଜୀବନ-ଧାରାକୁ
ଆବଶ୍ୟକ ଅନୁସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଦିଗରେ,
ତଳେ ହେଲେ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରି ନ ଥିଲେ । କେବଳ
ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଯେ ସେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ
କରିଥିଲେ, ଏ କଥା ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇ ନ ଯାରେ ।
ତେବେ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଧର୍ମ-

ପ୍ରବଣତାର ଅଭାବ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟସ୍ତ କରିଥିଲା ଏବଂ ସେକଥିପାଇଁ ସେ ଅତି ଅନାୟାସରେ ତାଙ୍କ ପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କର ଚରଚରତ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଆଦର୍ଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଯୁଗ୍ମପୀୟ ଆଦର୍ଶକୁ ବରଣ କରିନେଲେ । ସେ ଯେ କେବଳ ଧର୍ମାନ୍ତରତ ହେଲେ ତା ନୁହେଁ, କ୍ରମେ ନିଜ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଯାତ୍ରା କିଛି ଲେଖା ବା ରଚନା, ସମସ୍ତ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା; ଫଳରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏଭଳି ଏକ ସମୟ ଆସିଲା, ଯେତେବେଳେ କି ତାଙ୍କ ମନରୁ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ବିସ୍ମୃତ ହେବାକୁ ବସିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ ମାଜକେଲ ଏଥିଯୋଗୁଁ ତଳେହେଲେ ଦୁଃଖବୋଧ କଲେ ନାହିଁ; ବରଂ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ସମ୍ପର୍କୀୟ ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ । ନିୟତିର କି ଅଭୁତ ପରିମାସ ! ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ଆଧୁନିକ ବଙ୍ଗଳା କବିତାର ସ୍ୱପ୍ନା ତଥା ଭାରତର ଜଣେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ କବି ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲେ ।

ଯୁଗ୍ମପୀୟମାନଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧ-ମତି, ଆତ୍ମର-ବ୍ୟବହାର ସହିତ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ହେଲା ବା ସେମାନେ ଯୁଗ୍ମପୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସଂପର୍କରେ ଆସିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ନୂତନ ସ୍ପନ୍ଦନ ଜାଗି ଉଠିଲା ଏବଂ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେମାନେ ଯୁଗ୍ମପୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ତ ଉପାସକ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କର ସେ ଆକର୍ଷଣ

ବେଶିବନ ପ୍ରାୟୀହୋଇ ପାରିଲ ନାହିଁ । ଅନ୍ଧ
 ଅନୁକରଣର ବ୍ୟର୍ଥତା ଧୀରେ ଧୀରେ ସେମାନେ
 ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଶକ୍ତି ମାତ୍ର
 ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଅବଜ୍ଞା ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୁନର୍ବାର
 ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଏକ ନୂତନ ଚେତନା ଆଣିଦେଲା ।
 ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଏହା
 ଘଟିଥିଲା । ଯେଉଁ ଶକ୍ତିମାତ୍ର ଓ ବିଶ୍ୱାସକୁ ହିନ୍ଦୁ
 ମଧୁସୂଦନ କେବଳ ଉପହାସ, ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଅବଜ୍ଞାର
 ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚନା କରୁଥିଲେ, ତାହାର
 ପ୍ରତି ଶ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ମଧୁସୂଦନ ଖୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହୋଇ
 ଉଠିଲେ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଦର ଓ
 ଆକର୍ଷଣ ଦୁଇ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧିପାଇଲା ।

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ, ତାଙ୍କ ଜୀବନର
 ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର କଠୋର ବିଧିନିଷେଧ
 ବିରୁଦ୍ଧରେ, ନିଜର ବିଦ୍ରୋହ ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ।
 ପରେ ସେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ଓ ଅନ୍ଧ-
 ଅନୁକରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିଜର କଠୋର ଓ ବିଶିଷ୍ଟ
 ଅଭିମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ
 ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଥିଲେ
 ଆଜୀବନ ବିଦ୍ରୋହୀ । ଯାହା କିଛି ସନାତନ, ତାହାର
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ଥିଲା ତାଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ । ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ
 ଯେଉଁ ଅନୁପ୍ରେରଣା ଏବଂ ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଯାଉଥିଲା,
 ପରେ ସେ ସବୁ ତାଙ୍କର କବିତା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଫଳିତ
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବଙ୍ଗଭାଷାର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ତାଙ୍କର

ସେତେବେଳେ ଆବର୍ତ୍ତାବ ଘେଲ; ସେତେବେଳେ ବଜାଳା
 କବିତାର ଯୁଗ ଥିଲା ଗତିହୀନ, ମନ୍ଦର ଓ ସନ ତନ ।
 ଧର୍ମସଂହାରୀୟ କବିତା କିମ୍ବା ଧର୍ମ-ନିରପେକ୍ଷ
 କବିତା—ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦୃଷ୍ଟି
 ନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଲେଖନୀୟତା ବିଦ୍ରୋହ-
 ମୁଳକ କବିତାର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶ୍ଵାସାର ଶୈଳୀ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ମନରେ ଏକ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କଲା ।

କବିତାର ଲେଖନ-ଭଙ୍ଗୀରେ ଯେ ସେ କେବଳ
 ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲେ ତା ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ
 ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ-ପଦ୍ୟ
 କବିତାବଳୀ ଏବଂ ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ରରେ ଲେଖା କବିତାଗୁଚ୍ଛ
 ଦେଖି ତାହାର ଏକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଦାହରଣ ।
 ପ୍ରାଚୀନକାବ୍ୟ-କାହାଣୀ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକୁ ତାଙ୍କର
 ଲେଖନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ନୂତନ ରୂପଦେଇ, ସାହିତ୍ୟ
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବିରାଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ।
 ତିଳୋତ୍ତମାସମୁବ କାବ୍ୟ ଓ ତା'ପରେ ରଚିତ
 ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଚନା 'ମେଘନାଦ ବଧ' କାବ୍ୟରୁ
 ଏହାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି
 ଭାରତୀୟ ସମ୍ବାଦ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ବରଣ କରି ଆସୁଛି,
 ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କଲେ,
 ତାଙ୍କର ମେଘନାଦ ବଧ କାବ୍ୟ ଜରିଆରେ । ଯୁଗ ଯୁଗ
 ଧରି ଭାରତର ଅଗଣିତ ନରନାରୀ ସମତନ୍ତ୍ରକୁ
 ଭଗବାନଙ୍କ ଅବତାର ରୂପେ ପୂଜାକରି ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ
 ତାଙ୍କର ସହାୟକ ଓ ବନ୍ଧୁ ବିଭୀଷଣ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର

ପୂଜ୍ୟ । ହେଲେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଓ ବିଶ୍ଵାସୀ ସମ୍ପର୍କରେ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଅନୁଭୂତି ଥିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସେ ଜଣେ ବିଦେଶୀ ଶତ୍ରୁ ଓ ବିଶ୍ଵାସୀଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵାସଘାତକ ତଥା ଗୃହଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାବଣଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଥିଲା ଅତି ଭିନ୍ନ । ସେ ରାବଣଙ୍କୁ ଜଣେ ମହାନ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ, ସୁନିପୁଣ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା, ନିଷ୍ଠାବାନ ଦେଶଭକ୍ତ ଓ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦାଧିପତି ରୂପେ ପରିଗଣିତ କରୁଥିଲେ । ଏ କଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ, ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ସୀତାଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ନାରୀସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଅନ୍ୟତମ ଆଦର୍ଶ ନାରୀରୂପେ ମନରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ରାବଣର ପୁତ୍ର ମେଘନାଦ ପ୍ରତି ଥିଲା ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ଗଭୀର ସନ୍ଦାନୁଭୂତି । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମେଘନାଦ ଓ ତାଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରୀ ପ୍ରମିଳାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି, ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ ଆଧୁନିକ ବଙ୍ଗଳା କବିତାର ଏକ ଅପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟି ।

ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା ଧୂମକେତୁର ଆବେଶ । ମାତ୍ର ସାତବର୍ଷ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଚନାଗୁଡ଼ିକ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କଲା । ଶର୍ମିଷ୍ଠା ନାମକ ଏକ ପଞ୍ଚାଙ୍କ ନାଟକର ଆରମ୍ଭ କଲେ ୧୮୫୯ ମସିହାରେ । ତା’ପରେ ୧୮୭୭ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଚନା “ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦ୍ୟ” କବିତାବଳୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଶର୍ମିଷ୍ଠା ନାଟକଟି ହେଉଛି ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା । ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯେ

କେବଳ ସାପଲମଣ୍ଡିତ ହେଲା ତା ନୁହେଁ, ଏହାଦ୍ୱାରା
 ତାଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ଭାବନା ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରସ୍ତୁ
 ଆଶ୍ୱସ ମିଳିଲା । ସମଲେଚକମାନଙ୍କ ମତରେ, ଅଧୁନିକ
 ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ମେଧନାଦ ବଧ ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଥମ
 ରଚନା, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଭାରତୀୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ଗୁଣିତା
 ପୂରଣ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ଏହାଛଡ଼ା ମଧ୍ୟ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ
 ରଚିତ ଆଦୁର ଡିନିଗୋଟି ନାଟକ ୧୮୭୦ ମସିହାରେ
 ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପଦ୍ମାବତୀ ନାଟକ
 ବିଶେଷ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । କାରଣ ଏହି
 ନାଟକଟିରେ ପୁରପରି ଭାବରେ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନେ
 ସ୍ଥାନେ ସେ ଅମିତାସର ଛନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ଏବଂ
 ଅମିତାସର ଛନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଏହା ହିଁ ଥିଲା
 ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଇଚ୍ଛାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟାସ । ୧୮୫୯
 ମସିହାରେ ସେ ଡିଲୋଉମା-ସମ୍ବନ୍ଧ କାବ୍ୟ ରଚନା
 ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ଏହି କାବ୍ୟରେ ସେ ମୂଳରୁ
 ଶେଷଯାଏ ଅମିତାସର ଛନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ।
 ତାଙ୍କର ଏହି ଅମିତାସର ଛନ୍ଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ବଙ୍ଗଭାଷା
 ତଥା ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନବଯୁଗର ସୂଚନା
 ଅଣିଦେଲା । ୧୮୬୦ ମସିହାରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ
 ଡିଲୋଉମା-ସମ୍ବନ୍ଧ କାବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଏବଂ ଏହି
 କାବ୍ୟଟି ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଏଭଳି ଏକ
 ଉନ୍ମାଦନା ସୃଷ୍ଟିକଲା ଯେ ଅନେକେ ଉକ୍ତ ବର୍ଷଟିକୁ ବଙ୍ଗ
 କବିତା ଯୁଗର ପ୍ରାରମ୍ଭ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ କରିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ।

୧୮୭୧ ମସିହାରେ ମେଘନାଦ କାବ୍ୟ ଏବଂ
 ୧୮୭୨ ମସିହାରେ, ଗରାଜନା କାବ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।
 ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚନାର ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟାସ, ତିନେ ଉମା-ସମ୍ଭବ
 କାବ୍ୟରେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଜଡ଼ତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ
 ସୁଦ୍ଧା, ଅମେସାକର ବା ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ରରେ ରଚିତ ମେଘନାଦ
 ବଧ କାବ୍ୟଟି, ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟିର ରଚନା ରୂପେ
 ବିବେଚିତ ହେଇଥିଲା ଏବଂ ଅବଳମ୍ବେ ଏହା ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟ
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଶୀର୍ଷ୍ଟାନ ଅଧିକାର କଲା । ତାଙ୍କର
 ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ରରେ ଲିଖିତ ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ଚରମ
 ଉତ୍କର୍ଷତା ଦେଖାଗଲା ଗରାଜନା କାବ୍ୟରେ । ତା'ପରେ
 ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଛନ୍ଦରେ ଅନେକ କିଛି ରଚନାର ପ୍ରୟାସ
 ବା ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଛି । ହେଲେ, ନୂତନରୁ କିଛି
 ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟରେ
 ମୁକ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ, ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଅବଦାନ
 ନୁହେଁ, ଏହାଛଡ଼ା ଯେ ତାଙ୍କର ନାଟ୍ୟ-ରଚନାର
 ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବଙ୍ଗଳା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂତନ
 ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲା, ଏ କଥା ପୂର୍ବରୁ
 ନିଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଗରାଜନା କାବ୍ୟରେ
 ଏକ ନୂତନ ନାଟକୀୟ ସ୍ୱର ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହୋଇଥିଲା ।
 ଗୁଜାଜନା କାବ୍ୟରେ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ସନାତନ ପ୍ରେମ
 ଉପାଖ୍ୟାନ ଉପରେ ସେ ଏକ ଆଧୁନିକ ରୂପ ଆରୋପ
 କରିଥିଲେ । ଏଥିପ୍ରକ୍ଷେ ସଙ୍ଗେ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ
 ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ
 ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ସବୁପ୍ରଥମ 'ସନେଟ୍'(sonnet) ବା

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦ୍ୟ କବିତାବଳି ଥିଲା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଲ୍ଲେଖ-
ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ । ‘ଟାସୋ’ (tasso) ପେଟ୍ରାର୍କ
(petrarch) ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନଶୀମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା
ପ୍ରସ୍ତାବିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ, ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶପଦ୍ୟ
କବିତାବଳୀରେ ତାଙ୍କର ନିଜସ୍ଵ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ।
ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଅବଦାନ
ଅପରିସୀମ । ତାଙ୍କର ଏହି ଅତ୍ୟାମାନ୍ୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ,
ସେ ଆଧୁନିକ ଭାରତରେ କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ ରୂପେ ସମ୍ମାନ ଲାଭ
କରିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ନାଟ୍ୟରଚନା ଯାହା କି
ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଲଘୁ ବା ହାଲୁକା ଧରଣର, ସର୍ବପ୍ରଥମେ
ସେହି ଦୁଇଟି ନାଟକର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ
ଏକାଡେମୀ ଯେ କାହିଁକି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ, ଏହା
ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ତେବେ ମାଇକେଲଙ୍କ
ମୁକ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଲେଖା, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବଳଷ୍ଠ ରଚନାଗୁଡ଼ିକ
ଦେଶର ସର୍ବସ୍ତ ସୁପରିଚିତ ଓ ଜନପ୍ରିୟ, କୋପହୁଏ
ସେଥିପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ତାଙ୍କ ରଚିତ ଏହି
ଦୁଇଟି ଲଘୁ ଧରଣର ନାଟକ ନିର୍ବାଚନ କରିଛନ୍ତି ।
ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ ମେଘନାଦ ବଧ କାବ୍ୟ ଇତିମଧ୍ୟରେ
ଏକାଧିକ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇ ସାରିଲାଣି ।

ଶ୍ରୀ ମୈଥିଳୀ ଶରଣ ଗୁପ୍ତା, ଏହାର ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୀ
ଅନୁବାଦ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଆଧୁନିକ ହିନ୍ଦୀ
କବିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଯୁଗୋତ୍ଥମୀ ରଚନା ହିସାବରେ

ପରିଣତ ହୋଇଛି । ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଲଘୁ ରଚନା ଯଦିବ
 ବିଶେଷ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, ତଥାପି କହିବାକୁ ଗଲେ, ଏହା
 ସହିତ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ସେଭଳି ବିଶେଷ ଭାବରେ
 ପରିଚିତ ନୁହନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଲେଖକମାନଙ୍କ ରଚନା
 ଅଧିକାଂଶ ହୁଏ କରୁଣାମୟ କିମ୍ବା ବିପ୍ଳବୀମୟ;
 କାରଣ ଆମର ବାସ୍ତବ ଚରଣ ଓ ଭାବପ୍ରବଣତା ସହିତ
 କାଳ୍ପନିକ ଚରଣର ଯଥେଷ୍ଟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ
 ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରହସନ ଅତି ଅଭୂତ
 ଧରଣର । କେବଳ ବିଷୟବସ୍ତୁ ପାଇଁ ଯେ ଏହା
 ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତା ନୁହେଁ, ଏହାର ଚରଣଚରଣଗୁଡ଼ିକ
 ମଧ୍ୟରେ ଏଭଳି ଧରଣର ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଛି
 ଯେ ଯାହା କି ସହଜରେ ମନକୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିପାରେ ।
 ଲେଖନ ପଦ୍ଧତିରେ ହମପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା,
 ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ପ୍ରହସନ ଦୁଇଟିର ମୂଳ
 ବିଷୟବସ୍ତୁ ପୂର୍ବଭଳି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଛି । ତା ଛଡ଼ା
 ଏହାର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅତି ସରଳ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ।
 ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ କଥିତ ଭାଷାରେ, ସେ ଏହି ପ୍ରହସନ
 ଦୁଇଟିର ରଚନା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ଲେଖା
 ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ ତାଙ୍କର ରଚନା-
 ଗୁଡ଼ିକ ବୋଧହୁଏ କେବଳ ସଂସ୍କୃତବହୁଳ ଶବ୍ଦରେ
 ଏବଂ ବୀରଭୃଷ୍ୟଜ୍ଞିକ ଭାବଧାରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ
 ତାଙ୍କ ରଚିତ ଏହି ପ୍ରହସନ ନାଟକ ଦୁଇଟି ପାଠକଲୋ-
 ଯେ ଧାରଣା ମନରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦୂରଭୂତ ହୁଏ ।

ସାଧାରଣ ଲୋକ, ନିଜ ଘରେ ଯେଉଁସବୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ
ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ମଧୁସୂଦନ ସେହିଭଳି କଥିତ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ
ଏହି ଦୁଇଟି ନୀତିକାରେ ବ୍ୟବହାର କରି ଅତ୍ୟୁତ
ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସୁମାୟୁନ କବୀର

ନିଉଦିଲ୍ଲୀ

୦ ୦

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାରେ

(ପ୍ରହସନ)

୦ ୨

ପାତ୍ର-ପାତ୍ରୀ

ପୁରୁଷ

ସ୍ତ୍ରୀ

ଉକ୍ରପ୍ରସାଦ

ସୁଟୀ

ପଞ୍ଚାନନ ବାଚସ୍ପତି

ଯଶମା

ଆନନ୍ଦବାବୁ

ଭଗୀ

ଗଦାଧର

ପଞ୍ଚ

ହନୁମତ ମିଆଁ

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ହମାପ ମିଆଁ । (ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକେଇ) ବୁଝିଲୁ ଗଦେଇ ଭାଇ,
ଏଥର ଯେ ପୀରଙ୍କ ଦରଦାରେ କେତେ ସିରିଣି
ଚଢ଼େଇଲିଣି ତା'ର କିଛି ଠେକ୍ ଠକଣା ନାହିଁ,
ହେଲେ, କାହିଁରେ କିଛି ହେଲ ନାହିଁ ।

ଗଦେଇ । ହଁ, ମେଘ ନ ହେଲେ ଆଉ ଫସଲ ହବ କୁଆଡୁ
କହ ? ଦେଖ, ମାଲିକ କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ?

ହମାପ । ମାଲିକ ଆଉ କ'ଣ କହିବେ କହ ? ସେ କଣ
ଆଉ ତାଙ୍କର ଖଜଣା ଗଣ୍ଡାକ ଛୁଡ଼ିଦେବେ ?

ଗଦେଇ । ତାହାହେଲେ ତୁ କ'ଣ କରିବୁ ଭାବିବୁ ?

ହମାପ । କରବ ଆଉ କ'ଣ ? ତୁ ତ ସବୁ ଜାଣୁମୋ
ଘରକଥା । ସାରାବର୍ଷ ଏଇ ଧାନଗଣ୍ଡାକ ଉପରେ
ଅମର ଭରସା; ହେଲେ, ଆଜ୍ଞାଙ୍କର ଏ ବର୍ଷ
ଏମିତି ମଜ୍ଜି ଯେ ମେଘ ଅଭାବରୁ ସେତକ ବି
ଗଲ । ଆଉ ବାକି ରହିଛି ଖଣ୍ଡେ ଲଜଳ ଆଉ

ହଲେ ଦଳଦ । ସେତକ ଯଦି ଯାଏ, ପିଲାମାଇପକ୍କୁ
ନେଇ ସେ କେଉଁଠି ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବ ତା'ର ଠିକ୍
ଠିକଣା ନାହିଁ । (ଭକ୍ତପ୍ରସାଦବାବୁଙ୍କ ପାଟି
ଶୁଣାଗଲା ।)

ଗଦେଇ । (ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ) ହେଇ, ସାଆନ୍ତେ ଆସୁଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା !
ତୁ ଏଠି ବସ । ସୁବଧା ପାଇଲେ ମୁଁ ବି ତୋର
ହେଇ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ପଦେ ଦି'ପଦ କହିବି । ତେଣିକି
ତୋ କପାଳ । (ଭକ୍ତପ୍ରସାଦବାବୁ ନିଜ ଆସନରେ
ଆସି ବସିଲାମାତ୍ରେ, ହମ୍ମଫ ଆଗେଇ ଆସିଲା)

ହମ୍ମଫ । ସଲମ ହଜୁର !

ଭକ୍ତପ୍ରସାଦ । କରେ ହମ୍ମଫ ମିଆଁ, ଆଜ୍ଞକାଲି କ'ଣ ଭାରି
ମାମଲତକାର ହୋଇ ଉଠିଲୁଣି ଶୁଣୁଛୁ ! କଥା
କ'ଣ ? ଖଜଣାପସ ଦବାର ନାଁ ଗର ନାହିଁ !
କ'ଣ ପାଇଲୁଣି କି ତୁ ?

ହମ୍ମଫ । (ହାତଯୋଡ଼ି) ହଜୁର ! ଆପଣଙ୍କ ଇଲାକାରେ
ଘରକରି ଖଜଣା ଦବନାହିଁ ଏତେବଡ଼ ବାପର ପୁଅ
ଏଇ ଦଶଶେଷ ମଉଜାରେ କିଏ ଅଛି କହିଲେ ?
ତେବେ କଥା ହଉଛି ହଜୁର, ଏ ବର୍ଷ ଫସଲର
ହାଲତ ସବୁ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ । ହଁ ହଁ, ଜାଣେ । ତା ବୋଲି କ'ଣ ଖଜଣା
ଛୁଡ଼ିଦେବ ? କାହାରି ଫସଲ ହେଲେ କେତେ, ନ
ହେଲେ କେତେ, ମୋର ଯାଏ ଆସେ କ'ଣ ?

ଶୁଣ୍ଢ ହମାଫ ! ଭଲ ଗତି ଅଛି ତ, ଭଲରେ ବାକି
ଖଜଣା ତକ ଦେଇ ଯା, ନଇଲେ...

ହମାଫ ! ସାଆନ୍ତେ ! ବନ୍ଦା ଆପଣଙ୍କର ଭିନ୍ନପୁରୁଷର
ରଇତ । ଏ ବିପଦବେଳେ ହଜୁର ମେହରୁବାନି
ନ କଲେ ମୁଁ ପିଲାଛୁଆଙ୍କୁ ନେଇ କେଉଁଠି ଯାଇ
ଠିଆହେବି କହିଲେ ? ହଜୁର ହେଲେ ବାପ-ମା,
ଆପଣଙ୍କ ଆଗରେ ବା କ'ଣ ଲୁଚେଇବି ! ସତ
କହୁଛି ଆଜ୍ଞା, ପାଖରେ ଏହି ବାରଅଣା ପଇସା
ଛଡ଼ା ଆଉ ଫଟା କଉଡ଼ିଟିଏ ହେଲେ ବି ନାହିଁ ।
(ଅଶ୍ୱାରୁ ପଇସା ବାହାର କଲ)

ଭକ୍ତ । କ'ଣ କହିଲୁ, ବାରଅଣା ପଇସା ଆଣିଛୁ ? ହଇରେ,
ବୁରକିସ୍ତର ଖଜଣା ବାକିଟି କି ? ବାରଣା କ'ଣ ?

ହମାଫ । (ବିଜଳ ହୋଇ) ହଜୁର ! ମୁଁ ଗରିବ ଲୋକ,
ଆପଣଙ୍କ ଦାନାପାଣି ଖାଇ ମଣିଷ ହେଇଛି ।
ହଜୁର ମାଇଲେ ମାରନ୍ତୁ, ରଖିଲେ ଭୟନ୍ତୁ; ମୁଁ
ଏଇଠି ଆପଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ି ରହିଲି ।
(ହମାଫ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ
ପଡ଼ିଗଲା)

ଭକ୍ତ । (ବିରକ୍ତ ହୋଇ) ହଉ, ଥାଉ ଥାଉ, ଏ ପେଖନା
ଆଉ କାହାକୁ ଦେଖାଇବୁ, ଉଠ୍ ଏଠୁ । (ଗଦା ପ୍ରତି)
ଗଦା ! ନେଇଯା ଏ ପାକି ହାସମଜାଦାକୁ ।

ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କୁ କହିବୁ ଯୁବା ଗୁରକିସିର ଖଜଣା ଯଦି ନ
ଦିଏ, ତାହାହେଲେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଚୌକିଦାର
ଜମା କରିଦେବ, ବୁଝିଲୁ ?

ଗଦା । ହଉ ହଜୁର ! (ହମାଏ ପ୍ରତି) ଚାଲ ଚାଲ, ବାହାରକୁ
ଚାଲ ।

ହମାଏ । ଆପଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି ସାଆନ୍ତେ !
ଏଇଥରକ ମେହରବାନି କରନ୍ତୁ । ତା ନ ହେଲେ
ପିଲଛୁଆଗୁଡ଼ାକ ଉପାସ ଭୋକରେ ମରିଯିବେ ।
(ଗଦା ପ୍ରତି) ଗଦେଇଭାଇ, ତୁ ଟିକିଏ ହେଲେ,
ମୋର ହେଇ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ଶୁଝେଇ କହ ।

ଗଦା । ଆଛା ଆଛା, ଆଗ ତୁ ଏଠୁ ଚାଲ । ତା'ପରେ
ଯେଉଁ କଥା । (ହମାଏକୁ ଠେଲିଠେଲି ଭିତରକୁ
ନେଇଗଲା । ତା ପରେ ଆଖପାଖରେ କେହି ଅଛନ୍ତି
କି ନାହିଁ ଭଲଭାବରେ ଚାହିଁଆଡ଼କୁ ଅନେଇ
ଭକ୍ତବାଦ୍ଦିକ ପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲା) ହଜୁର !

ଭକ୍ତ । (ଆଖିବୁଜି ମାଲି ଜପୁ ଜପୁ) କ'ଣ କରେ ?

ଗଦା । (ହାତଯୋଡ଼ି) ମୁଁ କହୁଥିଲି କ'ଣ କି ହଜୁର,
ହମାଏ ମିଆଁକୁ ଏଇ ଥର ମାଫି କରିଦିଅନ୍ତୁ ।

ଭକ୍ତ । କାହିଁକି କହିଲୁ ?

ଗଦା । (ଆହୁରି ପାଖକୁ ଦୂଃଖିଆସି) ହଜୁର ! ହମାଏ ଯେଉଁ
ଟୋଙ୍କକୁ ନିକା କରିଛି, ଅପଣ ତାକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ?

ଭକ୍ତ । (ହଠାତ୍ ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ମାଳିନିପା ବନ୍ଦ ହୋଇ
ଗଲା, ଗଦା ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ) ନା' ତ !

ଗଦା । ଆହା—ହା—ହା ହଜୁର ! ତା'କଥା ଆଉ କ'ଣ
କହିବ ? ଯେମିତି ରୂପ, ସେମିତି ଚେହେରା ।
ଗୋଟିଏ ଚାଉଳରେ ଗଢ଼ା । ବଅସ ବ ବେଶି
ନୁହେଁ; ଅଠର କ ଉଣେଇଶି ହବ । ପିଲଛୁଆ
ହେଇ ନାହାନ୍ତି । ଚମ୍ପାଫୁଲ ଭଳି ରଙ୍ଗ ! ଖାଲି
ଫାଟି ପଡ଼ୁଛି ହଜୁର !

ଭକ୍ତ । (ଗଦା କଥା ଶୁଣି ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ମନ ଖୁସିରେ ନାଚି
ଉଠିଲା । ବେଶି ବେଶି ସେ ମାଳା ଜପିବାକୁ
ଲାଗିଲେ) ଏ କ'ଣ କହୁଛୁ ରେ ଗଦା !
ସତ କଥା ନା ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ କ'ଣ ମିଛ କଥା
କହୁଛି ? ହଜୁର ଯଦି ତାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ହୁକୁମ କରନ୍ତୁ,
ମୁଁ ତାର ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ...

ଭକ୍ତ । (କଥା ମଝିରେ ବାଧା ଦେଇ) ରହ...ରହ, ମୁଁ
ଟିକିଏ ଆଗ ଚିନ୍ତାକରି ଦେଖେ । (ଚିନ୍ତାକରି)
ଜାତିରେ ମୁସଲମାନ, ଯବନ, ମୁସଲମାନ...ଶେଷରେ
ପରକାଳଟା ବି ନଷ୍ଟ କରିବି ନା ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ! ଜାତିରେ ମୁସଲମାନ ହେଲା ତ କ'ଣ
ହେଲା ? ଆପଣ ତ ତାକୁ ଆଉ ବାହା ହଉ
ନାହାନ୍ତି ? ତା ଛଡ଼ା ଆପଣ ତ ନିଜେ ମୋତେ

କେତେ ଅର କହିଛନ୍ତି ଯେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବ୍ରଜପୁର
ଗୋପୀମାନଙ୍କୁ ନେଇ କେଳି କରୁଥିଲେ ।

ଭକ୍ତ । (ହାତଯୋଡ଼ି ଉତ୍ତରକୁ ଅନେଇ ଭଗବାନଙ୍କ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରମାଣ କଲେ) ‘କରି କରଉ
ଥାଉ ତୁହି, ତୋ ବିନା ଅନ୍ୟ ଗତି ନାହିଁ ।’ ସତରେ
ଗଦା ! ତୁ ଯାହା କହୁଛୁ, ଠିକ୍ କଥା । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ-
ମାନଙ୍କର ପୁଣି ଜାତି କଣ ? ସେମାନେ ହେଲେ
ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରକୃତିସ୍ୱରୂପା । ଆଜ୍ଞା, ହନୁମନ୍ତକୁ ଡାକ
ମୋ ପାଖକୁ ।

ଗଦା । ହନୁମନ୍ତ ମିଆଁ...ଓ ହନୁମନ୍ତ ଭାଇ ! ଆରେ ସୁଧାଡ଼େ
ଆ । ହନୁର ଡାକୁଛନ୍ତି ।

ହନୁମନ୍ତ । (ପାଖକୁ ଆସି)ହନୁର... ° .

ଭକ୍ତ । ଆଜ୍ଞା ହନୁମନ୍ତ ମିଆଁ ! ଆଜି ଯଦି ବାରୁଣୀ ପରସା
ନେଇ ତୋତେ ଛୁଡ଼ି ଦିଆଯାଏ, ତା ହେଲେ ବାକି
ଗଜଣାତକ କେବେ ଦେଇପାରିବୁ କହିଲୁ ?

ହନୁମନ୍ତ । ହନୁର ! ଖୋଦାର ମର୍ଜି ହେଲେ ମାସେ ଦେଉମାସ
ଭିତରେ କଡ଼ାଗଣ୍ଡା ସବୁ ଚୁକ୍ତି କରିଦେବି ।

ଭକ୍ତ । ଆଜ୍ଞା ଯା, ଯାହା ଦବାର ଗୁମାସ୍ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଯା ।

ହନୁମନ୍ତ । ସଲମ୍ ସାଆନ୍ତେ ! (ହନୁମନ୍ତ ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା)

ଭକ୍ତ । ହଇରେ ଗଦା !

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା !

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାଘେର

ଭକ୍ତ । ଟୋମାଟାକୁ ହାତକରି ପାରିବୁ ନା ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ! ଏଇଟା ଇମିତି ବଡ଼ କଥା କ'ଣ ? ତେବେ
ପଇସା କିଛି ଖରଚ ହେଇପାରେ ।

ଭକ୍ତ । କେତେ ଟଙ୍କା ଲାଗିବ କହିଲୁ ?

ଗଦା । (ଚିନ୍ତାକରି) ତା' ହଜୁର, ଅତି କମ୍ରେ ହେଲେ
ଅନୁତଃ ଟଙ୍କା କୋଡ଼ିଏଟା ଖଣ୍ଡେ ତ ଖରଚ
ହେଇଯିବ ।

ଭକ୍ତ । ଏଁ, କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ? କ'ଣ କହୁଛୁ ରେ ଗଦା !

ଗଦା । ହଜୁର ! ସ୍ୱାଠୁଁ କମ୍ରେ ଟୋମା ମଙ୍ଗିବ ବୋଲି ତ
ମୋର ମନେହଜୁ ନାହିଁ ।

ଭକ୍ତ । ହଁ, (ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି) ଆଜ୍ଞା ଯା, ମୋ ନାଁ କହି
ଗୁମାସ୍ତା ପାଖରୁ କୋଡ଼ିଏ ଟଙ୍କା ମାଗି ନେଇ ଯା !
(ଗଦାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଭକ୍ତ । ପ୍ରଭୁ ଦାନବନ୍ଧୁ ! ସବୁ ତୁମର ଇଚ୍ଛା । (ଜମାମାଳ
ମୁଣ୍ଡରେ ମାରି ଉଠିବାକୁ ବାହାରିଲା ମାସେ, ପଣ୍ଡିତ
ଗୋସେଇଁ ଆସି ହାଜର ହେଲେ) ଆରେ ପଣ୍ଡିତେ !
ଆସ ଆସ; ବହୁଦିନୁ ତୁମର ଦେଖାସାକ୍ଷାତ୍ ନାହିଁ ।
କ'ଣ, ଘରର ହାଲଗୁଲ ସବୁ ଭଲ ତ ? (ପଣ୍ଡିତେ
କୌଣସି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ଘେଘେ କରି କାନ୍ଦିବାକୁ
ଲାଗିଲେ) କିଓ କଥା କ'ଣ ? କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?

ପଣ୍ଡିତ । ଆଉ ଦୁଃଖ କଥା କ'ଣ କହିବି ହଜୁର ! ମା'ଙ୍କର
ପରଲୋକ ହେଇଗଲା ।

ଭକ୍ତ । ଏ ସତେ ନା ? ଚୁ...ଚୁ...ଚୁ—କେଇଦିନ ହେଲା ?

ପଣ୍ଡିତ । ଆଜିକି ଚାରି ଦିନ ।

ଭକ୍ତ । ହେଇଥିଲା କ'ଣ ?

ପଣ୍ଡିତ । ସେମିତି କିଛି ନୁହଁ, ତେବେ ବଅସ ହୋଇ
ଯାଇଥିଲା ।

ଭକ୍ତ । ସବୁ ତାଙ୍କରି ଇଚ୍ଛା । ପ୍ରଭୁ ଧ୍ୟାନବନ୍ଧୁ ! (ଉପରକୁ
ଅନେଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ) ଯାହା ହବାର ତ ହେଇ-
ଗଲାଣି, ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ଦୁଃଖ କରି ଲାଭ କ'ଣ ?
ହଉ ପଣ୍ଡିତେ, ତୁମେ ବସ, ମୁଁ ଆସୁଛି, ଟିକିଏ
କାମ ଅଛି ବାହାରେ ।

(ଉଠିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ପଣ୍ଡିତ । ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଆସିଥିଲି ଆପଣଙ୍କ ପାଖକୁ...

ଭକ୍ତ । କ'ଣ କିଛି କାମ ଅଛି ? ହଉ କୁହ । (ପୁଣି ବସିଲେ)

ପଣ୍ଡିତ । କାମ ଆଉ କ'ଣ ହଜୁର ! ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମୁଁ ଏ
ଦାୟିତ୍ବରୁ ଯିମିତି ମୁକୁଳିବି, ସେ ବାଟ ଆପଣଙ୍କୁ
କରିବାକୁ ହେବ । ସମ୍ଭଳ ଭିତରେ ଥିଲା କିଛି
ଦେବୋତ୍ତର ସମ୍ପତ୍ତି, ଆପଣଙ୍କ ବଗିଚା ଭିତରେ
ପଡ଼ିବାରୁ ସେତକ ବି ବାଜିଆପ୍ର ହୋଇଯାଇଛି ।

ଭକ୍ତ । (କଥାଟା ଏଡ଼ି ଦେବାକୁ ଯାଇ) ଆରେ ଯା ହବାର
ତ ହୋଇଯାଇଛି । ପୁଣି ସେ ସବୁ ଫଳ କଥା
ଉଠେଇ ଲଭ କ'ଣ ?

ପଣ୍ଡିତ । ହଁ, ସେଇଆ ନୁହଁ ଆଉ କ'ଣ ? ‘ଗତସ୍ୟ ଶୋଚନା
ନାସ୍ତି ।’ ଏମିତି ବି ନାହିଁ ସେମିତି ବି ନାହିଁ,
ତେବେ ଆପଣ ହେଲେ ଆମ ଗାଁର ମୁଣ୍ଡ । ଭଲ-
ମନ୍ଦରେ ଆପଣଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ଆମର ଭରସା ।

ଭକ୍ତ । ହେ...ହେ...ସବୁ ତାଙ୍କରି ଛକ୍କା, (ଭଗବାନଙ୍କ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ) ମୁଁ ଶୁର ମଣିଷ । କାହାର
ବା କ'ଣ କରିପାରେ ? ଘନବନ୍ଧୁ, ଦଇତାରି,
ପ୍ରଭୁ ! (ପ୍ରଣାମ) ବୁଝିଲ ଯେତେ, ମୋର ବି
ଏଇନେ ବେଙ୍ଗାଏ ଖରାପ ବେଳ ପଡ଼ିଛି । ସାତଦିନ
ଭିତରେ ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ଖଜଣା କଟିଗାରେ
ଦାଖଲ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଜିକାଲି ଯାହା ଦିନ-
କାଳ ପଡ଼ିଛି, ସେଥିରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା...କଣ
ସେ କରିବି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।

ପଣ୍ଡିତ । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ହେଲେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବରପୁତ୍ର,
ଅଚଳାଚଳ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ । ଆପଣଙ୍କ ସାମାନ୍ୟ
କୃପାଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ମୋ ଭଳି ହଜାର ଗରିବ ଦୁଃଖୀ
ତରିଯିବେ ହଜୁର !

ଭକ୍ତ । ତୁମେ ଯାହା କୁହୁ ପଣ୍ଡିତେ, ଏଥର ତୁମର କିଛି
ଉପକାର କରି ପାରିବି ବୋଲି ମୋର ମନେ
ହେଉନାହିଁ । ତୁମେ ବରଂ ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି
ଚେଷ୍ଟାକର । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯଦି ସେଭଳି କିଛି
ଅସୁବିଧା ହୁଏ, ତା ହେଲେ ମୋତେ ଜଣେଇବ ।

ପଣ୍ଡିତ । (ହତାଶ ହୋଇ) ବାବୁ ! ଆପଣ ହେଲେ ଭୂସ୍ୱାମୀ,
ରାଜା । ମୁଁ ଛୁର ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ! ଆପଣଙ୍କୁ ବା ମୁଁ
ବେଶି କ'ଣ କହିବି ? ଆପଣଙ୍କର ଯାହା ବିବେଚନା
ସେଇଆ କରନ୍ତୁ । (ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି)
ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଯାଉଛି ହଜୁର !

ଭକ୍ତ । ହଉ, ଯାଅ । (ପଣ୍ଡିତ ଉଦାସ ମନରେ ଧୀରେ
ଧୀରେ ଘରୁ ବାହାରିଗଲେ)ହୁଁ...ଏହିଲେକରୁଡ଼ାକ
ଦେଖୁଛି ମୋର ସତ୍ୟାନାଶ କରି ଛୁଡ଼ିବେ ।
ସବୁବେଳେ ସେହି ପଦେ କଥା — ଦିଅ...ଦିଅ...
ଦିଅ । ସତେ ଯିମିତି ଯୁଧ୍ୟାଙ୍କ ବାପ ଚଉଦ ପୁରୁଷଙ୍କ
ଜମା ରହିଛି ଏଠି । (ପାନଡ଼ିବାରୁ ପାନଖିଲେ
ମୁହଁରେ ପୁରେଇ ଗଦାକୁ ଡାକଦେଲେ) ଗଦା !
ଇରେ କୁଆଡ଼େ ଗଲୁ ?

ଗଦା । (ଭିତର ପଟୁ) ଆଜ୍ଞା ଯାଉଛି !

ଭକ୍ତ । ହଇରେ ଗଦା, ଟୋଙ୍ଗାଟା ଦେଖିବାକୁ କାହା ଭଳି
କହିଲୁ ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କର ସେଇ ଇଚ୍ଛା ଟୋଙ୍ଗା କଥା ମନେ
ଅଛି ନା ?

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଦୋଡ଼ାରେଗ

ଭକ୍ତ । କଉଁ ଇଚ୍ଛାଟୋଳା କହିଲୁ ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ସେଇ ମି...ସେଇ ସେ ଅମୂଲ୍ୟବାବୁ ନା କ'ଣ
ତାଙ୍କର ହିଅ । ଯାହାକୁ ଆପଣ.....

ଭକ୍ତ । (କଥା ମଝିରୁ) ଓ ହଁ ହଁ, ମନେପଡ଼ିଲା । ତୁ
ଯାହା କହ ଗଦା, ଇଚ୍ଛାଟୋଳାଟା କିନ୍ତୁ ଦେଖିବାକୁ
ଖାସା ସୁନ୍ଦର ଥିଲା । (ଘର୍କ ନିଶ୍ୱାସ ପକେଇ)
ରାଧେକୃଷ୍ଣ...ରାଧେକୃଷ୍ଣ...ପ୍ରଭୁ ତୁମେ ହିଁ ସତ୍ୟ !
(ପ୍ରଶାନ୍ନ କଲେ) ହଁ, କ'ଣ କହୁଥିଲି ତ ?
ହଇ ରେ, ସେ ଟୋଳାଟା ଏଇନେ କେଉଁଠି ଅଛି
ଜାଣୁ ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ସେ ଏଇନେ ବାରୁଲି ହେଇଗଲାଣି । ତା
କଥା ଆଉ କାହିଁକି ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ହମାପ ମିଆଁ
ମାଇପ କିନ୍ତୁ ହଜୁର ତା'ଠାରୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ।

ଭକ୍ତ । ଏଁ, ସତେ ନା ? ହଇରେ ଗଦା, ଆଜି ରାତିରେ
ଠିକ୍ କରିପାରିବୁ ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ଆଜି ଯଦି ନ ହୁଏ ତେବେ କାଲି ପଅରଦିନ
ଭିତରେ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ଠିକ୍ କରିଦେବି ।

ଭକ୍ତ । (ଖୁସିହୋଇ) ଦେଖ ଗଦା ! ଟଙ୍କାପଇସା କଥା କିଛି
ପରବାଏ ନାହିଁ । ଯାହା ଖର୍ଚ୍ଚଲଗେ ମୁଁ ଦେବି ।

ଗଦା । ହଉ ଆଜ୍ଞା ! (ସ୍ମରତ) ବୁଢ଼ା ଏମିତି ଆଉ
ଟିକିଏ ମାତି ଉଠିଲେ ହେଲା । ସେଥିରେ ଆମରି

ଲଭ (ଇତ୍ୟବସରରେ ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କର ହଠାତ୍
ଦୃଷ୍ଟିପଡ଼ିଲା ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ।
ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭକ୍ତବାବୁ ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇ
ଉଠିଲେ । ଏକାଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଇଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ
ଗଦାକୁ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ ।)

ଭକ୍ତ । ଗଦା, ଦେଖିଲୁ ଦେଖିଲୁ, କ'ଣ ଯାଉଛି ?

ଗଦା । (ଟିକିଏ ଭକ୍ତଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ) ଆଜ୍ଞା, ସେ ଆମ
ଭଗି ଆଉ ତା ଝୁଅ ପଞ୍ଚ ।

ଭକ୍ତ । କଉଁ ଭଗି ମି ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ଆମ ପୀତାମ୍ବର ତେଲି ମାଇପ ।

ଭକ୍ତ । ଓ ଆଜ୍ଞା ଆଜ୍ଞା ! ଆଉ ତା ସାଙ୍ଗରେ ସିଏ, ସିଏ
କ'ଣ ପୀତାମ୍ବର ତେଲି ହିଅ ?

ଗଦା । ହଁ ଆଜ୍ଞା !

ଭକ୍ତ । (ଭାବବିହୀନ ହୋଇ) ଆହା.....ଖରଗଦାରେ
ପଦ୍ମସୁଲ.....

ଗଦା । ହଜୁର ! ଟୋଙ୍ଗା ଦି'ଡିନ ଦିନ ହେଲା ଗଣ୍ଡୁରଘରୁ
ଆସିଛି ।

ଭକ୍ତ । ହଇରେ ଗଦା !

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା, ହକୁମ କରନ୍ତୁ ।

ଭକ୍ତ । ଏଆଡ଼େ କିଛି ସୁବିଧା କରିହେବ ?

ଗଦା । ନ ହବ କାହିଁକି ହଜୁର ! ତେବେ ଶୁଣୁଛି, ଟୋକା
କୁଆଡ଼େ ଖୁବ୍ ବଡ଼ଲୋକ ଘରେ ବାହା ହେଇଛି ।
(କାଶରେ ମାଠିଆ ନେଇ ଭଗୀ ଓ ପଞ୍ଚ ପୋଖରୀକୁ
ପାଣି ଆଣିବାକୁ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ସେଠି ଆସି
ପହଞ୍ଚିଲେ । ଭକ୍ତବାବୁକୁ ଦେଖି ଭଗୀ ମୁଣ୍ଡ ଓଡ଼ଣା
ଆନ୍ତର ଟିକିଏ ତଳକୁ ଟାଣିନେଲା ଓ ମାଠିଆ
ତଳେ ଥୋଇଦେଇ ଭକ୍ତବାବୁକୁ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିଲା ।)

ଭକ୍ତ । କଲେ ବଡ଼ବୋଉ, ଏ ହିଅଟି କିଏ ?

ଭଗୀ । (ସଲ୍ଲଜ ଗ୍ରାସରେ) ହଜୁର ! ମୋ ପଞ୍ଚକୁ ଚନ୍ଦ୍ରିପାରୁ
ନାହାନ୍ତି ନା ?

ଭକ୍ତ । ପଞ୍ଚ ! ଆରେ ପଞ୍ଚ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ହେଇ ଗଲଣି ନା ?
(ପଞ୍ଚ ମୁହଁ ଆଡ଼େ ଏକଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନେଇ)
ଘନବନ୍ଧୁ, ଦଇତାରି ! ସବୁ ତୁମର ଇଚ୍ଛା ।
(ପ୍ରଣାମ) ହଇ ଲେ ବଡ଼ବୋଉ, ଝୁଅର ବାହା-
ଦେଲୁ କେଉଁଠି ?

ଭଗୀ । ଆଜ୍ଞା, ଆନକୁଲ୍ କୃଷ୍ଣନଗର ମହାଜନ ଘରେ ।

ଭକ୍ତ । ଆଜ୍ଞା, କୃଷ୍ଣନଗର ମହାଜନ ଘର ? ସେ ତ ଖୁବ୍
ପଇସାବାଲା ଘର ବୋଲି ଶୁଣିଛି । ଜୋର୍ କି
କାମ କରେ ?

ଭଗୀ । (ସଗର୍ବେ) ଜୋର୍ ଏଇନେ କଲିକତାରେ
ନେଶାପଡ଼ା କରୁଛି । ନାଟସାଇବ ତା ପାଠରେ
ଖୁସିହୋଇ ବରଷକୁ ବରଷ ଜଳପାନ ଦଉଛନ୍ତି ।

ଭକ୍ତ । (ପୂର୍ବ ପରି ଭାବବହୁଳ ହୋଇ ପଞ୍ଚଆଡ଼କୁ ଅନେଇ
ଅନ୍ୟମନସ୍ତ ଭାବରେ) ଜୋଇଁ କଲିକତାରେ ଆଏ,
ନୁହଁ ?

ଭଗୀ । ହଁ ଆଜ୍ଞା ! ଝୁଅକୁ ଯେ ଏଥର କେତେ କଷ୍ଟରେ
ଆଣିଛି, ସେ କଥା ହଜୁର ଆଉ କ'ଣ କହିବ ?
ବଡ଼ନୋକ ଘରେ ଝୁଅ ଦେଲେ ଏଇ ଅବସ୍ଥା ହୁଏ ।

ଭକ୍ତ । ହଁ ହଁ, ତା ତ ସବୁ କଥା । (ସ୍ବଗତ) ଟୋଳା,
ନକସୁବଣା, ସେଥିରେ ଘୁଣି ସ୍ବାମୀ ଆଏ
ବଦେଶରେ । ଏ ମୌକାରେ ବି ଯଦି କିଛି କରି
ନ ପାରେ, ତାହାହେଲେ ଆଉ କିଛି ହେଇ
ପାରିବ ନାହିଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ହଇ ଲେ ଏ ପଞ୍ଚ !
ଆଇଲୁ ମୋ ପାଖକୁ, ଟିକିଏ ଭଲକରି ଦେଖେ ।

ଭଗୀ । କଲେ ଯାଉଁନୁ, ନାଜ କାଈକ ? ଯା ହଜୁରଙ୍କ
ଗୋଡ଼ଧୂଳି ନେ ।

ପଞ୍ଚ । (ଅତି ସଜ୍ଜିତ ଭାବରେ ଯାଇ ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ଗୋଡ଼
ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାଇଲ । ଭକ୍ତବାବୁ ଭାବବହୁଳ
ନେତ୍ରରେ ତାକୁ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଚାହିଁ ରହିଥିବାର
ଦେଖି) (ସ୍ବଗତ) ମଲ୍ ! ବୁଢ଼ାଟା ମୋତେ ଏକା
ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନେଇ ରହିଛି କିଆଁମ ? ଗିଳିବ ନା କ'ଣ ?

ଭକ୍ତ । (ପୂର୍ବ ଭଳି ବହୁଳ ନୟନରେ ପଞ୍ଚ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ
ମନେ ମନେ) ମେଦିନୀ ହୋଇଲୁ ମାଟି ନିତମ୍ବ
ଦେଖିଣ । ଆହା ! ହା ପ୍ରଭୁ, ଦୟାମୟ, ସବୁ ତୁମର
ଇଚ୍ଛା ।

ବୃତ୍ତାକାଳେ ଘୋଡ଼ାରେ

ଭଗୀ । ହଜୁର ପରା କ'ଣ କହୁଥିଲେ !

ଭକ୍ତ । (ନିଜକୁ ସଂଯତ କରିନେଇ) ନାଁ...ହଁ—କହୁଥିଲି
କ'ଣ କି, ପଞ୍ଚ ଏଠି କେତେ ଦିନ ରହିବ ?

ଭଗୀ । ହଜୁର ! ଏଇନେ ତ ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ରହିବ ବୋଲି
କଣ୍ଠ କରି ଆଣିଛି, ତେଣିକି ତାଙ୍କ ଖୁସି ।

ଭକ୍ତ । (ସ୍ବଗତ) ମା...ସେ । ତାହାହେଲେ ଠିକ୍ ଅଛି ।
ଧନଞ୍ଜୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଦିନରେ ଏକାଦଶ ଅଷ୍ଟୋଦ୍ଦଶା
ସେନାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ନିପାତ କରିଥିଲେ । ଆଉ ମୁଁ
ଏଇ ମାସକ ଭିତରେ ଗୁରୁ ଗୋଟିଏ ତେଲି-
ଟୋଳାକୁ ପାଲରେ ପକେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ? କୃଷ୍ଣ
ହେ ! ସବୁ ତୁମରି ଇଚ୍ଛା । (ପ୍ରଣାମ)

ଭଗୀ । ହଜୁର ଆମକୁ କିଛି କହୁଛନ୍ତି ?

ଭକ୍ତ । (ତମକପଡ଼ି) ଏଂ ? ହଁ ହଁ, କହୁଥିଲି କଣ କି
ପୀତାମ୍ବର ସାଙ୍ଗରେ କେଇଦିନ ହେଲୁ ଦେଖା-
ସାକ୍ଷାତ ହେଇନାହିଁ, ଯଦି ଘରେ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ
ତାକୁ କହିବୁ...

ଭଗୀ । ହଜୁର ! ସେ କେଶସ୍ବର ହାଟକୁ ଯାଇଛି ଲୁଣ
ଆଣିବା ଲାଗି ।

ଭକ୍ତ । ଫେରିବ କେବେ ?

ଭଗୀ । ରୁଟି, ପାଞ୍ଚଦିନ ବାଦେ ଫେରିବ ବୋଲି ତ କହି
ଯାଇଛି, କ'ଣ କରୁଛି କିଜାଣି ? ତାହାହେଲେ

ସାଆନ୍ତେ ଆଜି ଉଠୁଛି, ଘରଟା ସେଆଡ଼େ ମେଲ
ପକେଇ ଦେଇ ଆସିଛି ।

ଭକ୍ତ । ହଉ-ହଉ ଯା ।

ଭଗୀ । ଆଲୋ ପଞ୍ଚ ଆ ! (ଭଗୀ ଓ ପଞ୍ଚ ଦୁହେଁ ପୁଣି ଥରେ
ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡି ଆମାରି, କାଶରେ ମାଠିଆ ନେଇ
ଗୁଲିଗଲେ)

ଭକ୍ତ । (ସ୍ବଗତ) ପୀତାମ୍ବର ଫେରିବା ଆଗରୁ କାମଟା
ବାଗେଇ ପାରିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । (ନେପଥ୍ୟକୁ
ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମନେ ମନେ) ଆହା-ହା, ଟୋକାଟାର କି
ରୂପ ! କବିମାନେ ନବଯୌବନା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କୁ
ମରଳଗାମିନୀ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଖାଣି ସତ
କଥାଟା; ଆଦୌ ମିଛ ନୁହେଁ । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆରେ
ଗଦା !

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ? (ସ୍ବଗତ) ବୃତ୍ତା ପୁଣି
ମାଇଲ ଦେଖୁଛି !

ଭକ୍ତ । ମଲା ! ସେଠି ଠିଆହୋଇ କଣ ଶ୍ରବୁଛୁ ମି ? ପାଖକୁ
ଆ । (ଗଦା ପାଖକୁ ଦୃଞ୍ଚ ଆସିଲା) ହଇରେ, ଏ
ବିଷୟରେ କିଛି କରିପାରିବୁ ?

ଗଦା । ହଜୁର ! ଏ କାମ ମୋ ହାତଦେଇ ହେଲ ଭଲ
ଫରତେ ଆସୁନାହିଁ । (ଚିନ୍ତାକରି) ତେବେ ହଁ,
ଥରେ ମୋ ମାଉସୀକୁ ପରୁର ଦେଖିପାରେ ।

ଭକ୍ତ । ହଉ ହଉ ଯା । ତୋ ମାଉସୀକୁ ସବୁ କଥା ଖୋଲି
କହ । ହେଲେ ! ଟଙ୍କା କଥା କିଛି ପରବାଏ କର
ନା । ଯା ଲାଗିବ ମୁଁ ଦେବ । ବୁଝିଲୁ ?

ଗଦା । ହନ ଅଜ୍ଞା, ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି । (ଯାଉଁ ଯାଉଁ
ସ୍ବଗତ) ବାବୁ ଆଜି ସାକାତ କଲୁତରୁ । ଦେଖାଯାଉ,
ଗଦେଇ କପାଳରେ କ'ଣ ଛୁଡ଼ୁଛି ? (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଭକ୍ତ । (ସ୍ବଗତ) ପ୍ରଭୁ ! ସବୁ ତୁମର ଇଚ୍ଛା । ଟୋକାଟାକୁ
ଦେଖିଲୁବେଳୁ ମନ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେଲୁଣି । ଦେଖାଯାଉ
କ'ଣ ହେଉଛି ! (ଚେତୁ ଗାମୁଛା ଧରି ଚାକରତ
ପ୍ରବେଶ) ଯାଏ, ଆଗ ନିତ୍ୟକାମଟା ସାରିନାଏ ।
[ଉଠି] ଘନବନ୍ଧୁ, ସବୁ ତୁମର ଦୟା । ଆଃ,
କୌଣସିମନ୍ତେ ଯଦି ଟୋକାଟା ହାତ ହେଇ ପାରନ୍ତା
ତାହାହେଲେ... ଘନବନ୍ଧୁ, ଦଇତାରି ! (କହୁ କହୁ
ଭିତରକୁ ଚାଲିଲେ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗର୍ଭାଙ୍କ

ହନାଫ ମିଆଁ ଘର

ହନାଫ ଓ ଫତ୍ତାମା

ହନାଫ । କ'ଣ କହିଲୁ ? ପରୁଣ ଟଙ୍କା ?

ଫତ୍ତାମା । ମଲ୍, ମୁଁ ଆଉ କ'ଣ ତୋ ପାଖରେ ମିଛକଥା କହୁଛି ?

ହନାଫ । (ରାଗରେ) ହାସଲଜାଦା, ବେଇମାନ ! ଆଜି ବାଦେ କାଲି କୋକେଇ ଉଠିବ, ତା'ର ପୁଣି ଏଡ଼େ ସଉକ୍ ? କ'ଣ ପାଇଛି କି ଆମକୁ ? ଗରିବ ବୋଲି କ'ଣ ଆମର ମାନଇଛନ୍ତି ନାହିଁ ? ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ ତା ଘରକୁ, ଆମର ଯାଏ ଆସେ କେତେ ? ସତ କହୁଛି ଲୋ ଫତ୍ତା, ଶଲାକୁ ଆଜି ପହିଲେ ଖୁନ୍ କରି ଦେବେ ଯାଇଁ ପାଣି ପିଇବ ।

ଫତ୍ତାମା । (ହନାଫକୁ ସାନ୍ଥୁ ନାଦେଇ) ଭୁଞ୍ଜାଟାରେ ମଥା ଗରମ କରି ଲଭ କ'ଣ କହିଲୁ ? ହେଇ ଅନା, ଯଉଁ କୁଟୁଣୀକୁ ପଠେଇଥିଲା, ସେ ଯାଡ଼େ ଆସୁଛି ।

ହନାଫ । (ରାଗରେ ଦାନ୍ତ କାମୁଡ଼ି) ଇସ୍ ! ଏଇ ବଞ୍ଚାଉ ମାଇକିନିଆଟାର ମୁଣ୍ଡ ଯଦି ଛେଚି ଦେଇପାରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଯାଇ କଲିଜା ଅଣ୍ଟା ପଡ଼ନ୍ତା ।

ଫଣମା । ଚାଲ, ଚାଲ । ଆମେ ଟିକିଏ ଭିତରକୁ ଯିବା ।
ଦେଖାଯାଉ ସେ କ'ଣ କରୁଛି ! (ଫଣମା, ହନାଫର
ହାତ ଧରି ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେଇଗଲା ।)

(ପୁଟିର ପ୍ରବେଶ)

ପୁଟି । (ଶାଢ଼ୀ ଆଣୁ ଯାଏ ଉଠେଇ, ଅତି ସନ୍ତର୍କଷରେ
ଗୋଡ଼ ପକାଇ) ଥୁ...ଥୁ—ଏଠି କ'ଣ ମଣିଷ
ରୁହନ୍ତି ? ଇସ୍ କି ଅପରହେନିଆ ଜାଗା ଲେ ମା !
ଥୁ...ଥୁ ! ଚାରିଆଡ଼େ କୁକୁଡ଼ା ପର, ପିଆଜ ଚୋପା
ଥୁ...ଥୁ ! ନ ଆସି ଚାରି କାହିଁ ? ବାବୁ କ'ଣ
ସହଜରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତ ଗୁଡ଼ିବେ ? ବୁଢ଼ା ବଅସରେ
• ରସ ଆହୁରି ଉଠୁଳି ପଡ଼ୁଛି । ଭରିଗ ବରଷ ହେଲା
ମୁଁ ଏଇ କାମ କରି ଆସୁଛି । ଯା ଭିତରେ ସେ
କେତେ କେତେ ଘରର ଝିଅବୋହୂଙ୍କର ସତ୍ୟା-
ନାଶ କଲେଣି, ତାର ଠିକଠିକଣା ନାହିଁ । ଯାହା
ହେଉ, ଏଇନେ ହନାଫ ମିଆଁ ମାଇପକୁ ପାଲରେ
ପକେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଯୁ କଥା । (ବଡ଼ ପାଟିରେ)
ଇଲେ ଫଣ...ଫଣମା ବିବି ଘରେ ଅଛି ନା ଲେ ?

ଫଣମା । (ଭିତରପଟୁ) କିଏ ?

ପୁଟି । ଆଲେ ମୁଁ ଲେ ମୁଁ ! ଟିକିଏ ପଦାକୁ ଆଇଲୁ !

(ଫଣମାର ପ୍ରବେଶ)

ଫଣମା । ଆଲେ ପୁଟି ନାନା ! ଅବେଳରେ କୁଆଡ଼େ ମ !

ପୁଟି । ହମେ କାହିଁ ?

ଫଣମା । ବଳକୁ ଯାଇଛି ।

ପୁଟି । (ସ୍ବଗତ) ଯାହାହେଉ, ଟିକିଏ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲି ।
ମରଦୁଟା ମଣିଷ ତ ଦୁହିଁ, ସାକ୍ଷାତ ସମଦୁତ ।
(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ହଇଲେ ଫଣ, କ'ଣ ଠିକ୍ କଲୁ
କହିଲୁ ?

ଫଣମା । ଠିକ୍ ଆଉ କଣ କହିବ ମ ?

ପୁଟି । ଆଲେ, ରାଣୀ ଭଳିଆ ଖାଇ, ପି ପର ଉପରେ
ହୁକୁମ ଚଳେଇବୁ ନା ଏଠି ଏମିତିଆ ପୋଇଲି
ରୁକ୍ଷାଆଣି ପରି ଦିନରାତି ଖଟିମରିବୁ । କେଉଁଟା
ତୋତେ ସୁଖ ଲଗୁଛି କହିଲୁ ?

ଫଣମା । କ'ଣ କରବ କହୁଲେ ଭଉଣୀ ! ଯାହାର ଯିମିତି
ନସିବ । ଏଇ ଯେ ତୁ କହୁଛୁ ଜୁଆନ ଖସମକୁ
ଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା ପାଖକୁ ଯିବାପାଇଁ, ଧର ଯଦି
ଆଜି ତା'ର କିଛି ହେଇଯାଏ ? ମୋର ଦଶା କଣ
ହବ କହିଲୁ ?

ପୁଟି । ଆଲେ ସେସବୁ ହେଲ କପାଳ କଥା । ଏତେ କଥା
ଭାବି ବସିଲେ କ'ଣ କାମ ଚଳେ ? ଏଇ ଦେଖ,
ପଚଶ ଟଙ୍କା । ଯଦି ରାଜି ଆଉ ତ କହ, ଟଙ୍କା
ଦେଇଯିବ, ଆଉ ଯଦି ତୋର ଇଚ୍ଛା ନ ଥାଏ,
ମୋତେ ସଫା କଥା କହି ଦେ; ମୁଁ ଚାଲିଯାଏଁ ।

ଫଣମା । ରହ ମି ଟିକିଏ, ସବୁର କର । ମୁଁ ଭାବି ଦେଖେ ।

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାଗେର

ପୁଟି । ଦେଖ ଫଣ୍ଡା, ଯଦି ମୋ କଥା ଶୁଣୁ ତାହାହେଲେ
ଆଉ ଡେରି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ଫଣ୍ଡାମା । (ଚିନ୍ତାକରି) ହଉ ଦେ, ଟଙ୍କା କିଛି ଆଗ ବାହାର
କର । ମୁଁ ଠିକ୍ ମୁହଁ-ସଞ୍ଜିବେଳକୁ ଯାଇ ତୋ
ଘରେ ହାଜର ହେବି । ହେଲେ ପୁଟିନାମା, ଏ କଥା
ଯିମିତି କାନକୁ ଦି କାନ ନ ହୁଏ ।

ପୁଟି । ଆଲୋ, ସେ ସବୁ କଥାରେ ତୁ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳା ନା ।
ଯାହା କରିବାର ମୁଁ କରିବି । ନେ; ଏଇ ଟଙ୍କା ରଖ
(ଟଙ୍କା ଫଣ୍ଡା ହାତକୁ ବଢେଇ ଦେଲା)

ଫଣ୍ଡା । (ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଟଙ୍କା ଗଣି ଗଣୁ) ମଲ୍ ! ଏ
କ'ଣ ମଁ ! ଗୋଟିଏ କମ୍ ପାଞ୍ଚଗଣ୍ଡା ଟଙ୍କା ?
ଏଇନେ ପରା କହୁଥିଲୁ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଆଣିଛୁ ବୋଲି ?

ପୁଟି । ହେଲୁ ନାହିଁନା ? ଛ'ଟଙ୍କା ପରା ସେଥିରୁ ମୋର
ଦସ୍ତୁର କଟିଗଲା ।

ଫଣ୍ଡାମା । ନାହିଁ-ନାହିଁ, ତା' ହବନାହିଁ । ତୁ ବରଂ ଦି ଟଙ୍କା
ନେ ।

ପୁଟି । ମଲ୍ ମୋର ! ଦି ଟଙ୍କାରେ କ'ଣ ହବ ମଁ ?

ଫଣ୍ଡାମା । (ଚିନ୍ତାକରି) ତାହାହେଲେ ତୁ ଚାରିଟଙ୍କା ରଖ, ବାକି
ଦି ଟଙ୍କା ମତେ ଫେରେଇ ଦେ ।

ପୁଟି । (ଦି'ଟଙ୍କା ଫେରେଇ ଦେଇ) ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ନେ ।
ହଁ ଶୁଣ, ସଞ୍ଜିବେଳେ ମୋ ଘର ପଛପଟ ଆମ୍ବ-
ତୋଟାକୁ ଚାଲି ଆସିବୁ, ବୁଝିଲୁ ? ତା'ପରେ ମୁଁ
ସେଠୁ ତୋତେ ଅସଲ ଜାଗାକୁ ନେଇଯିବି ।

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ

ଫଣମା । ହଉ ହଉ, ତୁ ଏଇନେ ଯା ।

ପୁଟି । ହେଇଟି, ଫଣା ! ଏ' ଟଙ୍କା ଯା ତା ଲୋକ ଟଙ୍କା
ନୁହେଁ, ମନେଥାଏ ଯେମିତି ହୁଁ । ଧର୍ମପା ଦେଇ ଏ
ଟଙ୍କା ହଜମ କରିବା ତୋଭଳି ମାଇପି ଲୋକର
କାମ ନୁହେଁ, ବୁଝିଲୁ ? ହଉ ମୁଁ ଚାଲିଲି ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ହମାଫ ମିଆଁର ପ୍ରବେଶ)

ହମାଫ । (ପୁଟି ଚାଲିଯିବା ବାଟଅଡ଼େ ଅନେଇ ରାଗରେ)
ଇସ୍ ! ହାରାମଜାଗା ମାଇକନିଆଟା ମୁଣ୍ଡ ଛେଟି
ଦେଇଥିଲେ କଲିଜା ଥଣ୍ଡାପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତା । (ଫଣମା
ପ୍ରତି) ଦେଖ ଫଣା ! ତୋ କଥାରେ ମୁଁ ପରତେ
କଲି । ହେଲେ ବୁଝିବିବୁର କାମ କରୁବୁ । ସେ
ଶଳା ଭରି ବଜାଉ । ଖୁବ୍ ସାବଧାନ ! ଦିହରେ
ପିମିତି ହାତ ନ ଦିଏ, ବୁଝିଲୁ ?

ଫଣମା । ହଉ ହଉ, ସେ କଥା ତୋତେ ଭବିବାକୁ ହବନାହିଁ ।
ମୁଁ ଯାହା ତୋତେ କହିଛି, ସେଇ ମୁତାବକେ କାମ
କରିବୁ, ବୁଝିଲୁ ? ହେଇ ଦେଖ, କିଏ ଏଥାଡ଼େ
ଆସୁଛି । ମୁଁ ଦର ଭିତରକୁ ଯାଏ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଣ୍ଡିତ । (ଦୂରରୁ ଡାକି ଡାକି ଆସିଲେ) ହମାଫ ! ହମାଫ
ମିଆଁ ଦରେ ଅଛୁ ?

ହମାଫ । ଅଜ୍ଞା ସଲମ୍ ! କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ?

[୩୪]

ପଣ୍ଡିତ । ଗୋଟିଏ ଜରୁରୀ କାମରେ ତୋ ପାଖକୁ ଆସିଲି
ହମ୍ମାଫ ! ମୋ ମା'ଙ୍କ ଦଶନ୍ଧି ଯା । ଗୁଡ଼ାଏ କାଠ
ଦରକାର । ଶୁକୁଛି ବାଡ଼ିପଟ ବୁଢ଼ା ତେନ୍ତୁଳି
ଗଛଟାକୁ କାଟି ପକେଇବ । ତୋର ଟିକିଏ ସମୟ
ହବ ବପା ?

ହମ୍ମାଫ । ହଁ ହଁ, ଯେତେବେଳେ କହିବେ, ଯାଇ ଗଛ କାଟି
ଦେଇ ଆସିବ । ସେଥିରେ କ'ଣ ଅଛି ।

ପଣ୍ଡିତ । ତାହାହେଲେ କୁରାଡ଼ି ଧରି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ରୁଲ ।

ହମ୍ମାଫ । ଆଜ୍ଞା ଗୋସେଇଁ, ଗୋଟେ କଥା ପଚାରିବ ?

ପଣ୍ଡିତ । ହଁ ହଁ, କ'ଣ ପଚାରିବୁ ?

ହମ୍ମାଫ । କହୁଥିଲି କ'ଣ କି, ଆପଣଙ୍କ ମା'ଙ୍କ ଦଶନ୍ଧି ଯାରେ
ଜମିଦାର ବାବୁ କିଛି ଟଙ୍କାପଇସା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ?

ପଣ୍ଡିତ । ସେ ଦୁଃଖ କଥା କାହିଁକି ପଚାରିଛୁରେ ଭାଇ ! ଦବା ତ
ଦୂରର କଥା, ବରଂ ଯେଉଁ କେଇଗୁଣ୍ଠ ଜମିବାଡ଼ି
ଥିଲା ସେତକ ବି କାଡ଼ିନେଇଛନ୍ତି । ବୁଝିଲୁ ହମ୍ମାଫ !
ବିପଦ ବେଳେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ଠିଆ
ହେଲି ଯେ ସେ ରୋକ୍ ଠୋକ୍ ଜବାବ ଦେଲେ
ଯେ ସେ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।
(ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ପକେଇ) ସବୁ କପାଳ ଦୋଷରେ
ଭାଇ, ପରକୁ ଆଉ କହିଲେ କ'ଣ ହବ ?

ହମ୍ମାଫ । (ଚିନ୍ତାକରି) ଗୋସେଇଁ ! ଟିକିଏ ଇଆଡ଼କୁ ଆଇଲେ,
ଆପଣଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟେ କଥା ଅଛି ।

ପଣ୍ଡିତ । କି କଥା ଏଇଠି କହୁ ?

ହମାପ । ନାହିଁ ଗୋସେଇଁ ! ଏଠି ନୁହେଁ, ଟିକଏ ଉଡ଼ାଡ଼କୁ
ଗଲୁଲୁ ।

ପଣ୍ଡିତ । ହଉ ଗୁଲ । (ଉତ୍ତପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ଥାନ)
(ଫଣାମା ଓ ପୁଟି କଥା କହୁ କହୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ପୁଟି । ନା ଲେ ଫଣା, ସେ ଆମ୍ଭତୋଟାରେ ସୁବଧା
ହବନାହିଁ ।

ଫଣାମା । ତାହାହେଲେ ତୁ ମୋତେ କେଉଁଠିକୁ ନେଇଯିବୁ
କହ ?

ପୁଟି । ଦେଖ, ସେଇ ଯଉଁ ପୋଖରୀ ପାଖରେ ଭଙ୍ଗା
ଶିବମନ୍ଦିର ଦେଖାଯାଉଛି (ଆଙ୍ଗୁଳି ଦ୍ଵାରା
ଦେଖାଇ ଦେଇ) ସେଇଠିକି ତୋତେ ଯିବାକୁ
ପଡ଼ିବ, ବୁଝିଲୁ ? ଠିକ ମୁହଁ-ସଞ୍ଜିବେଳେ ଯାଇ
ତୁ ସେଠି ଠିଆ ହେବୁ, ତା'ପରେ ଯାହା
କରିବାର କଥା; ମୁଁ କରିବି ।

ଫଣାମା । ହଉ, ମୁଁ ଠିକ୍ ବେଳରେ ଯାଇ ହାଜର ହେବି ।
ତୁ ଏଇନେ ଯା । ମିଆଁର ଅସିବାବେଳ ହେଲୁଣି ।
ଯଦି ଜାଣିପାରେ, ତାହାହେଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା-ରକ୍ଷଣ
ରହିବ ନାହିଁ । ଦିହୁଁଙ୍କ ତଣ୍ଡି ଚିପି ମାରଦେବ ।

ପୁଟି । (ଡରରେ) ଯାହା କହିଛୁ ଲେ ଫଣା ! ତୋ
ଦଇତାଟା ମଣିଷ ନୁହେଁ, ସାକ୍ଷାତ ଯମଦୂତ ।
ହଉ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଯାଉଛି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଫଣାମା । (ସ୍ଵଗତ) ଦେଖାଯାଉ, ଆଜି ରାତିରେ କି ପାଲ
ଲଗୁଛି । ଯାଏ ଆଗ ରକ୍ଷାବତ୍ତା କାମ ଛୁଣ୍ଡେଇ
ଦିଏ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ପଣ୍ଡିତ ଓ ହମାଫ ମିଆଁର ପୁନଃପ୍ରବେଶ)

ପଣ୍ଡିତ । ଶିବ ! ଶିବ ! ଶିବ ! କଣ କହୁଛୁ ତୁ ହମାଫ ? ଏ
ବଅସରେ ପୁଣି ଏତେ, ଛୁ ଛୁ ଛୁ ! ଘୋର କଳ-
କାଳ ! ଯଉଁ ବାଗ ତୋତେ ବଢେଇଛି ମନେ
ରହିଲା ତ ? ଖୁବ୍ ହସିଆରରେ କାମ କରିବାକୁ
ହବ, ବୁଝିଲୁ ? ଆଜ୍ଞା ଯା, ଭିତରୁ ତୋ କୁରୁତିଟା
ନେଇ ଆ ।

ହମାଫ । କୁରୁତି ବଳରେ ଗୁଡ଼ି ଆସିଛି ଗୋସେଇଁ ! ଶୁଲନ୍ତ
ସେଇବାଟେ ନେଇଯିବା । (ଉପସ୍ଥଳ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ଉକ୍ରପ୍ରସାଦବାବୁଙ୍କ ବୈଠକଖାନା

ଉକ୍ର । (ସ୍ଵଗତ) ଆଃ, ବେଳ କ’ଣ ଆଜି ଆଉ ବୁଡ଼ିବ
ନାହିଁ ? (ହାଲମାରି) ଘାନବନ୍ଧୁ ଦଇତାରି, ସବୁ
ତୁମରି ଇଚ୍ଛା ! ପୁଟି କହିଲା—ପଞ୍ଚ ଟୋମାଟାକୁ
କୁଆଡ଼େ ହାତ କରିବା ସହଜ କଥା ନୁହଁ । ଆହା
ହା ! ଏଭଳି ଜନକ-ପଦ୍ମ କପାଳରେ ଜୁଟିଲା ନାହିଁ ।
ସସାଗର ଧୃତ୍ୟାକୁ ଜୟ କରି ପାର୍ଥ କ’ଣ ଶେଷରେ
ପ୍ରମୀଳାଙ୍କ ପାଖରେ ପରାଜିତ ହେଲେ ? ଯାହା-
ବହୁ ଆପାତତଃ ହମାଫ ମିଆଁ ମାଇପ ଟିଲିଛି,
ସେଇଥିରେ କାମ ଚଳିଯିବ । (ଶୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନେଇ)
ଇୟ୍ ! ଆହୁରି ବ’ ତିନି ଘଡ଼ି ବେଳ ଅଛି । (ଆନନ୍ଦ
ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରବେଶ କିଏ ଆନନ୍ଦ ! ତୁମେ କେବେ
ଆସିଲ ?

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ
ଆନନ୍ଦ । (ପ୍ରଣାମ କରି) ଆଜ୍ଞା, କାଲି ରାତିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଭକ୍ତ । ଓ ! ବସ ବସ, ଠିଆ ହେଲ ରହିଲ କାହିଁକି ?
(ଆନନ୍ଦ ବାବୁ ବସିଲେ) ତା'ପରେ ଆଉ ସବୁ
ଶବ୍ଦର ଅନ୍ତର ଭଲ ତ ?

ଆନନ୍ଦ । ହଁ, ଆପଣଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ ସମସ୍ତେ ଭଲ ଅଛି ।
ବହୁଦିନ ହେଲ ଗାଁକୁ ଆସି ନ ଥିଲି । ସେଇଥିପାଇଁ
ମାସେ କୁଟିନେଇ ଆସିଛି ।

ଭକ୍ତ । ଭଲ କରୁଛ । ହଁ, ଆମ ଅମ୍ଳିକାର ଶବ୍ଦ କଣ ?
ଆନନ୍ଦ । ଭଲ ଅଛି ।

ଭକ୍ତ । ପତାପତ୍ତି ଭଲ କରୁଛି ତ ?

ଆନନ୍ଦ । ମଉସା ! ଅମ୍ଳିକା ଭଳି କେଉଁର ପିଲା ଆମ
କଲେଜରେ ଜଣେ ହେଲେ କେହି ନାହାନ୍ତି କହିଲେ
ଚଳେ ।

ଭକ୍ତ । କି ପିଲା କହିଲ ବାପ ?

ଆନନ୍ଦ । କେଉଁର, ମାନେ ଚତୁର; ମେଧାବୀ ।

ଭକ୍ତ । ଓ ହଁ ହଁ, ବୁଝିଲି । ଇଂରେଜ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାକ ବାପ
ଶୁଣିବାକୁ ଭଲ ଶୁଣୁନାହିଁ । ଗୁଲକ, ବୁଦ୍ଧିମାନ
କହିଲେ ଆମେ ବୁଝି ପାରୁ । ତା' ବାପ ଆନନ୍ଦ !
ଅମ୍ଳିକା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଧର୍ମ ଆଚରଣ ଶିଖୁ-
ନାହିଁ ତ ?

ଆନନ୍ଦ । (ବୁଝି ନପାରି) ଆଜ୍ଞା ! ଅଧର୍ମ ଆଚରଣ କ'ଣ
ଠିକ୍...

ଭକ୍ତ । (କଥା ମଝିରୁ) ବୁଝି ପାରିଲ ନାହିଁ ? ଆଜ୍ଞା ମୁଁ
ବୁଝିଲେ ଦେଖୁଛି । ଏଇ ଧର, ଦେବ-ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
ପ୍ରତି ଅବହେଳା, ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନ ପ୍ରତି ଦୃଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି
ଇତ୍ୟାଦି ।

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାଘେଗ

ଆନନ୍ଦ । ଆଜ୍ଞା, ଏସବୁ ବସୟ ଠିକ୍ ମୁଁ ଭଲ ଭାବରେ କହି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଭକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ମୋର ବଞ୍ଚାସ, ମୋ ଅମ୍ବିକା କେବେହେଲେ ଏ ଭଳି କୁକର୍ମ କରୁ ନଥିବ । କାହା ପୁଅ, ଆଗ ସେଇଟାତ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଭୁ ହେ ! ସବୁ ତୁମର ଇଚ୍ଛା । ହଁ, ଭଲ କଥା । ମୁଁ ଶୁଣୁଛି ଯେ କଲିକତାରେ କୁଆଡ଼େ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ବୈଶ୍ୟ, ତନ୍ତ୍ର, ତେଲି, ଭଣ୍ଡାରୀ, ପାଣ, କଣ୍ଡର ସମସ୍ତେ ଏକ ସାଙ୍ଗରେ ବସା ଉଠା କରନ୍ତି ? କଥାଟା କଣ ସତ ?

ଆନନ୍ଦ । ଆପଣ ଠିକ୍ ଶୁଣିଛନ୍ତି ମଉସା ! ସେଠି ଏ ସବୁର ଲିଚ୍ଛ ବାଛ-ବିଚାର ନାହିଁ ।

ଭକ୍ତ । କି ସବ୍‌ନାଶ ! ହିନ୍ଦୁର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ ଦେଖୁଛି । ତା'ଛଡ଼ା ରହିବ ବା କୁଆଡ଼ୁ ? କଲିକାଳ ଦିନକୁ ଦିନ ହୁ ହୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି । (ଫାର୍ଟିଶଶ୍ଲାସ ପକାଇ) ଗଧେକୃଷ୍ଣ, ଗଧେକୃଷ୍ଣ, (ଗଦାର ପ୍ରବେଶ) କିଏ ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ଗଦେଇ (ଗଦା ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଯାଇ ଠିଆ ହେଲା ।)

ଭକ୍ତବାବୁ । (ଆନନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ କେବଳ ଇଙ୍ଗିତ ଦ୍ଵାରା ଗଦାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ—ସବୁ ଠିକ୍ ଅଛିତ ? ଗଦା ମଧ୍ୟ ହାତ ହଲେଇ ଇଙ୍ଗିତଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତର

ଦେଲୁ—ହଁ । କେବଳ ଟିକିଏ ମୁହଁ ଅନ୍ଧାର
ହେଲେ ହେଲୁ)

ଭକ୍ତ । (ସ୍ବଗତ) ଇସ୍ ! ସଞ୍ଜ କଣ ଆଉ ଆଜି ହବନାହିଁ ?
(ଏତିକିବେଳେ ନେପଥ୍ୟରୁ ଖୋଲ, କରତାଳ,
ଘଣ୍ଟା, ଦଡ଼ି ଓ ଗଙ୍ଗଧୂନ ଶୁଣାଗଲା)

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ! ଆରତି ଉଠିଲଣି ।

ଭକ୍ତ । ହଁ ହଁ (ଆନନ୍ଦ ପ୍ରତି), ଆସ ଆନନ୍ଦ ! ଠାକୁର
ଦର୍ଶନ କରିଯିବ ।

ଆନନ୍ଦ । ହଉ ଚାଲନ୍ତୁ... (ଭକ୍ତବାବୁ ଓ ଆନନ୍ଦ ଉଭୟଙ୍କର
ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗଦା । ବାବୁମାନେ ତ ସବୁ ଗଲେ । ଏଥର ଟିକିଏ ଭଲ
କରି ଆରାମ କରାଯାଉ । (ଗଦି ଉପରେ ବସି)
ବାଃ ! କି ନରମ ବିଛଣା ! ପୃଥା ଉପରେ ବସିବା
ମାତ୍ରେ ଆଖି ଖାଲି ମାଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି । (ବଡ଼
ପାଟିରେ ଡାକଲୁ) ରାମ ! ଆରେ ହେ ରାମ.....

ରାମ । (ଭିତର ପଟୁ) ଯାଉଛି ଆଜ୍ଞା ! (ଗଦାକୁ ଦେଖି
ଆରେ ଏଇ କଣ ? କୁ.....

ଗଦା । ଆଃ—ସେ ସବୁ କଥା ପରେ ପରୁରବୁ । ଗଲୁ
ଭିତରୁ ଭଲକରି ଚଳମେ ଗୁଡ଼ାଖୁ ବନେଇ ଆଣିବୁ ।

ରାମ । ଆଜ୍ଞା ଯାଉଛି । (ଚାଲିଗଲା)

ଗଦା । (ତଳିଆରେ ଆଉଜି ବସି) ଆହା ହା କି ଆରାମ !
ଦୁନିଆରେ ଏଇ ବାବୁମାନେ କେବଳ ଦି' ହାତଆ
ମଜା ଲୁଟିନେଲେ, ଯଉମାନେ ଭାତ ସାଙ୍ଗରେ
ବାଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦିଅ, ଦୁଧ ଖାଆନ୍ତି, ଆଉ

ବୁଡ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାଘେଗ

ଏହିସବୁ ନରମ ତକଆ ଉପରେ ଆଉଜି ବସି
ଗୁଡ଼ାଖୁ ଟାଣନ୍ତି, ସେମାନେ ହଉଛନ୍ତି ଅସଲ ସୁଖି ।
(ଗୁଡ଼ାଖୁ ହାତରେ ରାମର ପ୍ରବେଶ)

ରାମ । ଆରେ, ଏକ'ଣ ଗଦେଇ ! ତୁ ବାବୁଙ୍କ ଗଦିରେ
ବସିଛୁ ?

ଗଦା । ଆରେ ଶୁଭ, ଗୁଜରି କରି କରି ତ ଦିନ ଗଲା ।
ଅରେ ବାବୁଗିରି କରି ଜୀବନଟାକୁ ଧନ୍ୟ କରି
ନାଏ ? ଦଉନ୍ତୁ ହୁକାଟା; ହାଁ କରି ଦେଖୁଛୁ କ'ଣ
ମୁଁ ? (ରାମୁ ଗଦା ହାତକୁ ହୁକା ବଢ଼େଇ ଦେଲା
ଏବଂ ଗଦା ଆରାମରେ ବସି ହୁକା ଟାଣିବାକୁ
ଲାଗିଲା ।)

ରାମ । ଆରେ ବାଃ, ହଇରେ ଗଦେଇ, ତୁ ତ ବେଶ୍
ବାବୁଙ୍କ ପରି ହୁକା ଟାଣୁଛୁ ? କଉଁ ଶିଖିଲୁ
କରେ ?

ଗଦା । ହଇରେ ରାମୁ ! ଗୋଟେ କଥା କହିବି, ଶୁଣିବୁ ?

ରାମ । କ'ଣ କହ ।

ଗଦା । କହିବି ?

ରାମ । ମଲା କହିବୁ ତ ଏତେ ଭାଣିତା କରୁଛୁ କଥା ?

ଗଦା । ଟିକିଏ ମୋ ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ିଦେଲୁ ?

ରାମ । (ରାଗିତ) କ'ଣ କହିଲୁ ? ତୋ ଗୋଡ଼ ମୁଁ
ମୋଡ଼ି ଦେବି ? ହଇରେ, ମତେ ତୁ କ'ଣ କରି
ପାଇଲୁଣି କି ? ମୁଁ କ'ଣ ତୋ ଗୁକର ?

ଗଦା । ମଲା ରାଗୁଛୁ କାହିଁକି ମ ? ଆଜ୍ଞା ଗୋଟେ କଥା
କହିବି, ଶୁଣିବୁ ? ତୁ ଆଗ ମୋ ଗୋଡ଼ ମୋଡ଼ି

ଦେ; ତାପରେ ତୋ ରାଣପକେଇ କହୁଛି, ତୋ
ଗୋଡ଼ ମୁଁ ମୋଡ଼ିଦେବି ।

ରାମ । ସତ କହୁଛୁ ? ଆଶ୍ଚ୍ୟ ଦେଖା ଗୋଡ଼ ।

ଗଦା । ରହ, ଆଗ ହୁକାଟା ରଖିଦିଏ । (ହୁକା ରଖି) ନେ,
ଏଥର ଦବା । (ଗଦା ତଳିଆରେ ମୁଣ୍ଡରଖି
ଚିତ୍ ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲା ଓ ରାମ ତା ଗୋଡ଼
ମୋଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା)

ଗଦା । ଆଃ-ଯା ଆନୁମ ଲଗୁଛିରେ ରାମ, ତୋତେ ଆଉ
କ'ଣ କହିବି ! ବାପ ରାଣ ପକେଇ କହୁଛି,
ବିଛଣାରୁ ଆଉ ଉଠିବାକୁ ମନ ବଦୁନାହିଁ । (ଠିକ୍
ଏତିକିବେଳେ ଭକ୍ତବାବୁ ଡାକଲେ—ରାମ.....)

ରାମ । ଇଲେ ବଢ଼ଲେ ! ସାଆନ୍ତେ ଆସୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ପଳାଏ !
(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗଦା । (ବିଛଣାରୁ ଉଠି ପଡ଼ି ଯେଉଁଠି ଯାହାଥିଲା ଠିକ୍
ସେହିଭଳି ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି କରି ରଖୁ ରଖୁ) ଇସ୍
ବୁଡ଼ାଟା ସବୁ ମାଟି କରିଦେଲା । (ଭିତର ଆଡ଼କୁ
ଉଠିମାରି) ଆରେ ବାବା ! ବୁଡ଼ା ବୟସରେ
ପୁଣି ଏତେ ରସ ! ପ୍ରେମ ଖାଲି ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଛି ।
ଶାନ୍ତିପୁରା ଧୂତି, ମଖମଲପଞ୍ଜାବା, ଭଗଲପୁରା
ରୁଦର, ନାଗାରା ଯୋତା, ମଣ୍ଡରେ ଜରିଦିଆ
ଟୋପି, କାନ୍ଧରେ ମଠାଗୁଦର ! ଇସ୍ ସେଥିରେ
ପୁଣି ରୂପା ବେଣାର ବାଡ଼ିଧର ହୋଇଛି । (ହସି
ହସି ମୁହଁ ବୁଲେଇ ଦେଲା, ଭକ୍ତବାବୁ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାରେ

ଭକ୍ତ । ଗଦା !

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା !

ଭକ୍ତ । ହଇରେ, ସେମାନେ କ'ଣ ଆସିଥିବେ ?

ଗଦା । ନିଶ୍ଚୟ ଆସିଥିବେ ଆଜ୍ଞା । ମାଉସୀ ଯେତେବେଳେ
ଯାଇଛି, ସେ କ'ଣ ସାଙ୍ଗରେ ନ ଆଣି ଛାଡ଼ିଥିବ !

ଭକ୍ତ । ହଉ ତୁ ଯା, ଆଗ ଟିକିଏ ମୁହଁ ମାରିଦେଇ ଆ ।

ଗଦା । ହଉ ଆଜ୍ଞା (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଭକ୍ତ । ଜରିଦିଆ ଟୋପି ପିନ୍ଧି ଭଲ କରିଛି, କାରଣ ଶୁଣିଛି,
ଜରିଟୋପି କୁଆଡ଼େ ସେମାନଙ୍କର ଭାରି ପସନ୍ଦ ।
ତାଛଡ଼ା ମୁଣ୍ଡର ଚନ୍ଦାଟା ବି ଘୋଡ଼େଇ ଦେଇ
ଯାଇଛି । (ବଡ଼ପାଟିରେ) ହଇରେ ରାମ...ରାମ !

ରାମ । (ଭିତର ପଟୁ) ଯାଉଛି ଆଜ୍ଞା !

ଭକ୍ତ । ମୋଁ ହାତ ବାକ୍ସ ଆଉ ଆରସିଟା ଦେଇଗଲୁ ।
(ସ୍ବଗତ) ଟିକିଏ ଭଲକରି ଅତର ଲଗେଇ ନବା ।
ପଠାଣମ'ନେ ଭାରି ସଉଖିନିଆ ଜାତି, ପିଲଠାରୁ
ବୁଢ଼ାଯାଏ ସମସ୍ତେ ଖୁବୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

ରାମ । (ହାତ ବାକ୍ସ ଓ ଆରସି ଆଣିଦେଲା । ଭକ୍ତବାବୁ
ଆରସିରେ ମୁହଁ ଦେଖିନେଲେ । ଚନ୍ଦା ମୁଣ୍ଡରେ
ଯେଉଁ ଦି' କେର ବାଳଥିଲା, ପାନିଆରେ ତାକୁ
ଖୁବ୍ ଯତ୍ନକରି କୁଣ୍ଡେଇ ଦେଲେ । ତା ପରେ ହାତ
ବାକ୍ସ ଭିତରୁ ଅତର ଶିଶିଟିଏ ବାହାର କରି
ଦିହରେ ଲଗେଇ ପୁଣି ବାକ୍ସ ଭିତରେ ରଖିଦେଲେ)

ଯା', ଏ ସବୁ ଭିତରକୁ ନେଇ ଯା । ଆଉ ହିଁ ଶୁଣ,
ଯଦି କେହି ମୋତେ ଖୋଜିବାକୁ ଆସନ୍ତି କହିବୁ—
ଏଇନେ ଦେଖା ହବ ନାହିଁ, ମୁଁ ପୂଜାରେ ବସିଛି ।
ମନେ ରହିଲା ?

ରାମ । ହଉ ଆଜ୍ଞା ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଭକ୍ତ । (ଉତ୍ସୁକ ଭାବରେ ଚାରି ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ଥରେ
ଦୁଇ ଥର ଏପଟ ସେପଟ ବୁଲିଲା ପରେ) ଇସ !
ସେତେବେଳୁ ଗଲଣି, ଏଯାଏଁ ଗଦାର ଦେଖାନାହିଁ ।
ସବୁ କରମ କୋଡ଼ି ମୋର କପାଳକୁ ଜୁଟିଛନ୍ତି ।
(ଗଦାର ପ୍ରବେଶ) କରେ କଣ ହେଲା ?

ଗଦା । ଆଜ୍ଞା ! ପିଇସୀ ତାକୁ କେତେବେଳୁ ନେଇ ଆସିଲଣି,
ଆପଣ ବେଗି ଚାଲନ୍ତୁ ।

ଭକ୍ତ । ହଉ ହଉ, ଚାଲ ଚାଲ । (ଉତ୍ସୁକ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟାନ ଭିତରେ ଏକ ଭଙ୍ଗା ଶିବମନ୍ଦିର
(ପଣ୍ଡିତ ଓ ହନାମ ମିଆଁ ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ପଣ୍ଡିତ । ହନାମ !

ହନାମ । ଅଜ୍ଞା !

ପଣ୍ଡିତ । ଏଇ ତ ସେହି ଶିବମନ୍ଦିର । କାହିଁ, ଏଯାଏଁ ତ
କେହି ଆସି ନାହାନ୍ତି ? ଚାଲ, ଆମେ ଯାଇ ଆଗରୁ
ସେହି ଶେଷ ଗଛ ଉପରେ ଛପି ରହିବା ।

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଦୋଡ଼ାଘୋଷ

ହମାଫ । ଆପଣଙ୍କ ଯାହା ମରଜି !

ପଣ୍ଡିତ । କିନ୍ତୁ ଦେଖ୍ ହମାଫ, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଯାଏ
ଇଶାବ ନ କରୁଛି, ସେତେବେଳେ ଯାଏ ତୁ ପାଟି-
ତୁଣ୍ଡ କରିବୁ ନାହିଁ । ତୁନି ହେଇ ବସିଥିବୁ, ବୁଝିଲୁ ।

ହମାଫ । ହେଲେ, ଗୋସେଇଁ ମୋ ଆଗରେ ଯଦି ମୋ ବିବି
ଦେହରେ ହାତ ଦିଏ କିମ୍ବା ତାକୁ ବେଜିତ୍ କରେ
ତାହାହେଲେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସତ କହୁଛି ଗୋସେଇଁ
ସେ ବୁଢ଼ା ହାସମଯାହାର ବେକ ମୋଡ଼ିଦେବି ।
ମୋର ତ ଆଉ ଏଇନେ କିଛି ଡରନାହିଁ । ମୁଁ
ଦୁସର ଇଲକାରେ ଘର ଠିକ୍ କରି ସାରିଲିଣି ।

ପଣ୍ଡିତ । (ସ୍ବଗତ) ଇସ ! ଲୋକଟା ଇମିତି ତ ଦେଖିବାକୁ
ସାକ୍ଷାତ ଯମଦୁତ ଭଳି, ସେଥିରେ ପୁଣି ରାଗରେ
ନିଆଁ ବାଣ ହେଇ ରହିଛି । କେତେବେଳେ ଯେ
କ'ଣ କରି ପକେଇବ, ତା'ର କିଛି ଠିକ୍ ନାହିଁ ।
(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦେଖ୍ ହମାଫ, ଲମିତି ରଗାରଗି
କଲେ କିଛି କାମ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ତୁ ଟିକିଏ
ଧୀର ସୁସ୍ଥ ହେଇ ବସ ।

ହମାଫ । କ'ଣ କରିବି ଗୋସେଇଁ, ମନଟାକୁ କାବୁରେ ରଖି
ପାରୁନାହିଁ । ମୋ ଦିହର ଲହୁ ଗରମ ହେଇ
ଉଠୁଛି । ହାତ ଦି'ଟା ଶୁଳେଇ ହଉଛି । ଥରେ
ତାକୁ ବାଗରେ ପାଇଲେ ନିସ୍ତୁକ ହେଉଟେ ଦେଇ
ଗାଁ ଗୁଡ଼ି ପଳାନ୍ତି ।

ପଣ୍ଡିତ । ତାହାହେଲେ କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଏସବୁ ଭିତରେ ନାହିଁ; ସେ
କଥା ଆଗରୁ କହିରଖୁଛି ହଁ ! ମୋ କଥା ଯଦି ନ

ଶୁଣିବୁ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଚାଲିଲି, ତୋର ଯା
ଖୁଣି କର । (ଯିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ)

ହମାପ । ଆହା-ହା ରାଗୁଛ କାହିଁକି ଗୋସେଇଁ ? ଆଜ୍ଞା
କହିଲ—ମୁଁ ଯଦି ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ରୁହେ, ତାହା-
ହେଲେ ବଦଳ ନେଇ ହବ ତ ?

ପଣ୍ଡିତ । ହଁ ହଁ, ନେଇହବ ।

ହମାପ । ଆଜ୍ଞା ତେବେ ଚାଲ; ତୁମେ ଯାହା କହିବ ତୁମ
କଥା ମୁତାବକେ କାମ କରିବି ।

ପଣ୍ଡିତ । ହଉ ତେବେ ଚାଲ, ଆମେ ଏହି ଗଛ ଉପର
ତାଳରେ ବସି ଦେଖିବା—କ’ଣ ହଉଛି । (ଉଭୟଙ୍କ
ପ୍ରସ୍ଥାନ) । (ଅପର ଦିଗରୁ ଫଜାମା ଓ ପୁଟିର ପ୍ରବେଶ) ।

ଫଜାମା । ଆଲୋ ପୁଟିନାମା । ମୋତେ ଏଠି କଉଁଠିକି ନେଇ
ଆସିଲୁ କଲେ ? ନାହିଁ ନାହିଁ ! ମୋତେ ଭାରି
ଡର ଲାଗୁଛି ।

ପୁଟି । ମଲା ! ଏଇପରି ଆଗରେ ଶିବମନ୍ଦିର । ଆଉ
ତୋତେ କ’ଣ ଦିକୋଶ ପାଞ୍ଚକୋଶ ଯିବାକୁ
କହୁଛି ? ତୁ ଏଇଠି ଠିଆ ହୁଁ, ବଡ଼ସାଆନ୍ତେ
ଆସିଲେ ବୋଲି.....

ଫଜା । ତୁ’ଯାହା କହୁ ପୁଟିନାମା, ମତେ କିନ୍ତୁ ଭାରି
ଛୁନିଆଁ ଲାଗୁଛି । ଯଉଁ କଟିମିଟିଆ ଅଛାର,
ସେଥିରେ ପୁଣି ଦହେଁଯାକ ମାଇପି ଲୋକ—ଏଇ
ନିଛୁଟିଆ ବଣଟା ଭିତରେ କିମିତି ରହିବା କହିଲୁ ?

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଘୋଡ଼ାଘେର

ପୁଟି । (ସ୍ବଗତ) କଥାଟା ମିଛ ନୁହଁ । ମୋ ଦିହ ବି
ଶୀତେଇ ଉଠୁଛି । (ପଛଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ) କାହିଁ ?
ଏମାନେ ତ ଏ ଯାଏ ଆସିଲେ ନାହିଁ ? କଥା କ'ଣ ?

ଫଣ । ତୁ ତାହାହେଲେ ଏଇଠି ଥା ପୁଟି ନାନା; ମୁଁ
ଯାଉଛି । (ସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା)

ପୁଟି । (ଫଣମା ହାତ ଧରି) ମଲା ମୋର ! ମୁଁ ଏଠି
ଥାଇ କ'ଣ କରିବି ମି ? (ସ୍ବଗତ) ହାୟରେ
କପାଳ । ମୋର କ'ଣ ଆଉ ଏଇନେ ସେ ବଅସ
ଅଛି ? ତାଳସଜ ପାକଳ ହେଇଗଲେ ତାକୁ କଣ
ଆଉ କେହି ଖାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟ)
ହଇଲେ ଫଣ ! ସୁନା ଭଉଣୀଟାପର ! ଆଉ
ଦଡ଼ିଏ ଖଣ୍ଡେ ଅପେକ୍ଷା କର । ବଡ଼ ସାଆନ୍ତେ
ଆସିଲେ ବୋଲି.....

ଫଣ । ନା-ନା ପୁଟିନାନା ! ମୋର ଟଙ୍କାପଇସା ଲେଡ଼ା
ନାହିଁ । ମୋ ଆଦମି ଯଦି ଏକଥା ଜାଣିପାରେ
ତାହାହେଲେ ମୋତେ ଆଉ ଜାଅନ୍ତା ଗୁଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ପୁଟି । ମଲାମୋର ! ତୁକ୍କାଟାରେ ଡରି ମରୁଛୁ କିଆଁ ମି ?
ସେ କେମିତି ଜାଣିବ ? ସେ କ'ଣ ଏଠିକି
ଦେଖିବାକୁ ଆସୁଛି ? (ଏତିକିବେଳେ ମନ୍ଦିର
ଭିତରୁ ଏକ ବିକଟ ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲା ! ଫଣମା
ବୁଝିପାରିଲା । ପୁଟି ଡରରେ ଥରି ଉଠିଲା) ଇଲେ
ମାଆ ଲେ, ମନ୍ଦିର ଭିତରଟାରୁ ଏ କି ଶବ୍ଦ
ଶୁଭୁଛି ? ରାମ...ରାମ...ରାମ (ଡରରେ ଫଣମାକୁ
ଯାଇ ବୁଣ୍ଡେଇ ପକାଇଲା)

ଫଣମା । (ଘର୍ବ ନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କଲ) ତୁ ନ ଗୁଡ଼ିଲ ଆଉ
କ'ଣ କରିବ କହ ? ଆଜ୍ଞା ଯା କରିବେ, ମୋର
ଆଉ ଚାଲ କଣ ଅଛି ?

ପୁଟି । (ବିରକ ହୋଇ) ଆଃ-ଏ ବୁଢ଼ାଟା ଗଲ କୁଆଡ଼େ
ମ' ? ମଲ୍ଲ ନା କ'ଣ ?

ଫଣମା । ହଇଲେ ପୁଟିନାମା, ହେଲ ଦେଖିଲୁ, ଏଇଆଡ଼େ
ଦି ଜଣ କିଏ ଆସୁଛନ୍ତି ! ତୁ ଆ, ମୁଁ ଯାଉଛି,
ଏଇ ପାଖରେ କଉଁଠି ଛପିଯିବି ।

ପୁଟି । ନାଲେ ନା । ତୁ ଏଇଠି ଠିଆ ହ' । ମୁଁ ଯାଏ
ଦେଖେ, ମନେହେଉଛି—ହୁଏ ତ ବଡ଼ସାଆନ୍ତେ
ଆସୁଛନ୍ତି । (କିଛିଦୂର ଆଗେଇ ଯାଇ ପୁଣି ଚାଲି
ଆସିଲ) ହ' ମୁଁ ଠିକ୍ ଧରିଛି । ବଡ଼ ସାଆନ୍ତେ,
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଦେଇ ବି ଆସୁଛି । ଆଃ,
ଏତେବେଳେ ଯାଇ ମଣିଷ ବଞ୍ଚିଲ ।

ଫଣମା । ମୁଁ ଯାଉଛି ପୁଟିନାମା ।

ପୁଟି । ଆଲେ ରହ ମ' ଯିବୁ—କୁଆଡ଼େ ?
(ଭକ୍ତବାବୁ ଓ ଗଦାର ପ୍ରବେଶ) ସାଆନ୍ତେ ! ଠିଆ
ହେଇ ହେଇ ଆଣ୍ଟୁଗଣ୍ଟୁ ପରାଣ ହେଇ ଗଲଣି ।
ଆପଣଙ୍କ ଡେରି ଦେଖି ଆମେ ଫେରିଯିବୁ ବୋଲି
ଭାବୁଥିଲୁ ।

ଭକ୍ତ । ହ' ହ', ସତ କଥା । ମୋର ଟିକିଏ ଡେରି
ହେଇଗଲା । କାହିଁ, ମୋ ମନମୋହିନୀ କାହିଁ ?
(ଫଣମା ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ) ଆହା ହା କି
ରୂପ ! ସାକ୍ଷାତ ଲକ୍ଷ୍ମୀପ୍ରତିମା । ଯାହାକୁ କହନ୍ତି
ସରଗର ଗୁନ୍ (ଗଦାପ୍ରତି)ଗଦା, ତୁ ଟିକିଏ ସେପଟକୁ

ବୁଢ଼ାକାଳେ ଦୋଡ଼ାରେଗ

ଗଲୁ । ହଁ ଶୁଣ, କେହି ଯେମିତି ଏଠିକି ନ ଆସନ୍ତି,
ବୁଝିଲୁ ?

ଗଦା । ହଉ ଆଜ୍ଞା ।

ଭକ୍ତ । ଇଲେ ପୁଟି ! ଇଏ ତ ଭାରି ଲଜକୁଶଳ ମନେହେଉଛି ।
(ଫଙ୍ଗମା ପାଖକୁ ଯାଇ) ସୁନ୍ଦର, ଲଜ ଭୁଡ଼ି ଥରେ
ମୋ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ଦେଖ । ପଦେ କଥା କହ । ମୋ
ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ହେଉ । ହରିବୋଲ...ହରିବୋଲ !

ଗଦା । (ଗଦା ଭିତରକୁ ପଶି ଆସୁଥିଲା, କିନ୍ତୁ ବାବୁକୁ ଏ
ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଫେରି ଯାଉଁ ଯାଉଁ) (ସ୍ବଗତ)
ଆଉ ହରିଜ ନାଁ କାହିଁକି, ଏଥର ଆଜ୍ଞାକୁ ଡାକ
(ପ୍ରସ୍ଥାନ) ।

ଭକ୍ତ । ଆହା ହା, ଏଭଳି ରୂପ କଣ ହନୁମତ ମିଆଁ ଦରେ
ଶୋଭାପାଏ !

ମୟୂର ଚକୋର ଶୁକ ଚାଟକେ ନ ପାଏ
ହାୟବଧ ! ପାଗଲଆମ୍ଭ ଡାମରାକାଉ ଖାଏ ।
ବଧୂମୁଖି ଭୂମର ବଦନଚନ୍ଦ୍ରମା ଦେଖି ଆଜି ମୋର
ମନକୁମୁଦ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ପୁଟି । (ସ୍ବଗତ)ମଲ୍ଲ ମୋର, ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ପ୍ରେମ ଖାଲି
ଉଛୁଳି ପଡ଼ୁଛି । (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଆଜ୍ଞା ସାଆନ୍ତେ, ସେ
ହେଲା ହନୁମତ ମିଆଁ ବିବି, ଅପଣଙ୍କର ଏ ସବୁ
କଥାର ଅର୍ଥ ସେ କ'ଣ ବୁଝିବ ?

ଭକ୍ତ । (ବିରକ୍ତ ହୋଇ) ହଉ ହଉ, ତୁ ଚୁପ୍‌କର ।

ଫଣମା । ପୁଟିନାମା, ତୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି, ତୁ ମୋତେ ଏଠୁ ନେଇଗଲ ।

ପୁଟି । କେତେ ଶ୍ରେପରେଇ ହଉଛି ମୁଁ ! ସାଆନ୍ତେ ଏତେ କରି କହୁଛନ୍ତି, ତେବେ ବି ତୋ ମନ ତରଳୁ ନାହିଁ ? ଆଲୋ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପରା କେତେ ବାହୁଣ-କରଣ ଝିଅ ଝୁରି ମରୁଛନ୍ତି ! ତୋ କପାଳ ଭଲ ଯେ ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଆଖି ତୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି, ବୁଝିଲୁ ?

ଫଣମା । ତୁ ଯାହା କର ପଛକେ ପୁଟିନାମା, ମୁଁ କେତେବେଳୁ ଦୂରୁ ବାହାରିଲଣି । ମୋ ଖସିମ ଅସି ମୋତେ ଘରେ ନ ପାଇଲେ, ଆଉ ରକ୍ଷାରକ୍ଷଣ ନାହିଁ । ତୁ ଥା, ମୁଁ ଯାଉଛି । (ସିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ)

ଭକ୍ତ । (ତା' ପଣତକାନି ଧରି) ପ୍ରେୟସୀ, ତୁମେ ଚାଲିଗଲେ ମୋର କି ଦଶା ହେବ କହିଲ ? ତୁମେ ମୋର ପ୍ରାଣ, ତୁମେ ମୋ ହୃଦୟ, ତୁମେ ମୋର ସବସ୍ତ ।

ତୁମେ ପ୍ରାଣ, ତୁମେ ଧନ, ତୁମେ ମୋ ଜୀବନ
ତୁମେ ଥିଲେ ମଣି ନିକଟେ ମୋହର ସ୍ବର୍ଗସମ ସେହିକ୍ଷଣ ।
ତୁଛ ମଉଁ ନିକଟେ ତୁମର ଆତ୍ମୀୟ ବନ୍ଧୁଜନ,
ତୁମର ରୂପରେ ଆଲୋକିତ ଆଜି, ସ୍ବର୍ଗ-ମଣ୍ଡି ସିଦ୍ଧବନ ।
ସଖି, ବୁଢ଼ା ବୋଲି ଯଦି ହେଲା କରି ଚାଲିଯାଅ,
ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଆଉ ପ୍ରାଣରେ ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ ।

ପୁଟି । ସାଆନ୍ତେ, କାଳେ ତାକୁ ଏଠି କେହି ଦେଖି ପକେ-
ଇବେ, ସେଥିପାଇଁ ଫଜାମା ଡରୁଛି । ଆପଣ ତାକୁ
ମନ୍ଦର ଭିତରକୁ ନେଇଯାଆନ୍ତୁ ।

ଭକ୍ତ । କ'ଣ କହିଲୁ ? ମନ୍ଦର ଭିତରକୁ ? (ଚିନ୍ତାକରି) ହଁ ହଁ,
ଠିକ୍ କଥା କହିଛୁ । ଭଜା ଶିବଙ୍କର ତ ଆଉ ଶିବକୁ
ନାହିଁ; ତା'ଛଡ଼ା ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ମୁଁ କରି
ରଖିଛି । ଏଭଳି ସୁନ୍ଦର, ଅପ୍ତସର ପାଇଁ ଯଦି
ମୋତେ ଜାତି, କୁଳ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ,
ତାହାହେଲେ ବି ମୁଁ ପଛେଇବି ନାହିଁ (ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ
କଥା ଶେଷ ନ ହେଉଣୁ ମନ୍ଦର ଭିତରୁ ଗମ୍ଭୀର
କଣ୍ଠସ୍ୱର ଶୁଣାଗଲା “କ'ଣ କହିଲୁରେ ପାଷଣ୍ଡ
ନରାଧମ !” (ଡରରେ ସମସ୍ତେ ବରଡ଼ାଘେର ପରି
ଥରିବାକୁ ଲାଗିଲେ) ।

ଭକ୍ତ । (ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ପାଟି ଖନି ମାରିଗଲା) ଏଆଁ, ମୁଁ—
ମୁଁ—ମୁଁ ନୁହଁ, ଆରେ ବାପ ରେ ବାପ, ଏ କ'ଣ
ହେଲା ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବି ?

ପୁଟି । (କମ୍ପିତ କଣ୍ଠରେ) ରାମ-ରାମ-ରାମ । ମୁଁ ଯାହା
ଡରୁଥିଲି, ଶେଷରେ ସେଇଆ ହେଲା, ରାମ-ରାମ-ରାମ !

ଭକ୍ତ । ଗଦା ରେ, ଗଦେଇ, ଆ ବାପ, ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଆ ।

ଗଦା । (ଡରରେ ତା'ର ସବାଙ୍ଗ କମ୍ପୁଥିଲା) ଆଜ୍ଞା
ସାଆନ୍ତେ, ଆଗ ମୁଁ ବଞ୍ଚେ, ତା ପରେ ଯାଇ ଯୁ
କଥା... (ନେପଥ୍ୟରୁ ପୁଣି ହୁଙ୍କାର ଶୁଣାଗଲା)

ପୁଟି । (ଡରରେ) ଇ-ଇ-ଇ-ଇ ତଳେପଡ଼ି ମୁର୍ଖା ହେଇଗଲା)

ଭକ୍ତ । ରାଧେଶ୍ୟାମ—ରାଧେଶ୍ୟାମ ! ପ୍ରଭୁ ଘନବନ୍ଧୁ, ରକ୍ଷା-
କର ! (ନେତ୍ରଥ୍ୟରୁ ପୁଣି ଗମ୍ଭୀର ଓ ବିକୃତକଣ୍ଠ
ଶୁଣାଗଲା—ରକ୍ଷାକର, ରକ୍ଷାକର)

ଭକ୍ତ । (ହାତଯୋଡ଼ି) ଆରେ ବାବା ରେ ବାବା ! ମୁଁ
କିଛି ଜାଣେନାହିଁ, ତମ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି,
ମୋତେ ରକ୍ଷାକର (ପାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କଲେ) ।
(ମୁହଁରେ କଳାପଟି ବାନ୍ଧି, ହମାଫ ପ୍ରବେଶ କଲ ।
ଗଦାକୁ ଦୁଇ ଚୁପୁଡ଼ା ପକେଇବାରୁ ସେ ଡରରେ
ତଳେ ପଡ଼ିବା ପରେ ‘ମା’ରେ’ ବୋଲି ଚିତ୍କାର
କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତା’ପରେ ହମାଫ ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ
ପିଠିଉପରେ ବସି ବସା, ଚୁପୁଡ଼ା ଗୁଡ଼ାଏ ନିସ୍ତୁକ
ହେଗଲା । ‘ମରିଗଲା,—କିଏ ଅଛ, ମୋତେ
ବଞ୍ଚାଅ’ ବୋଲି ଭକ୍ତବାବୁ କାତର କଣ୍ଠରେ
କାକୁଡ଼ି କରିବାରୁ ଶେଷରେ ପୁଟିକୁ ଗୋଡ଼ରେ
ଠେଲିଦେଇ ଭିତରକୁ ପଳେଇଲା ।)

ଭକ୍ତ । (ସନ୍ଦେଶରେ କାତର ହୋଇ) ଆଃ-ଆଃ, ମରିଗଲା
.....(ନେତ୍ରଥ୍ୟରୁ ପଣ୍ଡିତେ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ
ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ପଣ୍ଡିତ । ମା ଗୋ ସତ୍ୟ ତୁମର ନ୍ୟାୟ
ସତ୍ୟ ଆଗୋ ତୁମେ ଆନନ୍ଦମୟୀ
ସତ୍ୟ ତୁମର ନ୍ୟାୟ ।

ଗଦା । (ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଖି) ଏଇ ସେ ନନା, ତୁମେ
ଆସିଛ ? ଶୁଣିଛି, ଗ୍ରାହଣଙ୍କ ପାଖକୁ ଭୂତପ୍ରେତ
ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଃ, ଏତେବେଳେ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚିଲା ।

(ପିଠି ଆଉଁଷୁ ଆଉଁଷୁ) ବାପ ରେ ବାପ, ଭୂତ ହାତ
ଇମିତ କତା ନା ?

ପଣ୍ଡିତ । କ'ଣ ? (ପାଖକୁ ଯାଇ) ଆରେ ସାଆନ୍ତେ, ଆପଣ
ଏଠି ଏମିତି ଗଡ଼ୁଛନ୍ତି ? କ'ଣ ହେଇଛି ? କଥା
କ'ଣ ?

ଭକ୍ତ । (ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଖି ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଠି ବସିଲେ)
କ'ଣ ଆଉ ତୁମକୁ କହିବି ପଣ୍ଡିତେ, ଭୂତ ହାବୁ-
ଡ଼ରେ ପଡ଼ି ଆଜି ମୁଁ ନାକେଦମ୍ ହେଇ ସାରିଲିଣି ।
ଯାହାହେଉ, ତୁମେ ଆସିଗଲ, ଭାରି ଭଲହେଲା ।

ପୁଷ୍ଟି । (ଚେତା ପାଇ) ରମ-ରମ-ରମ-ରମ !

ଗଦା । ପିଇସି ! ସେ'ଟା ଚାଲିଗଲାଣି । ଆଉ ଡର ନାହିଁ ।
ଏଥର ଉଠ ।

ପୁଷ୍ଟି । (ଉଠି ବସିଲା) ସତ କହୁଛୁ ନା ? ଆଃ, ଭଗବାନ
ଏଥର ବଞ୍ଚେଇଦେଲେ ଗଦା ! ମତେ ଟିକିଏ ଧରା-
ଧରି କର ଦରେ ଶୁଣିଦେଇ ଆ ବାପ, ବଞ୍ଚୁଥିଲେ
ବହୁ ରୋଜଗାର ହବ । (ପଣ୍ଡିତ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି
ପଡ଼ିବାରୁ) ଇଲେ ମାଲେ, ନନା ଏଠି କାହିଁକି ?

ପଣ୍ଡିତ । ଆଜ୍ଞା ସାଆନ୍ତେ ! ଏଇବାଟ ଦେଇ ଜଜମାନ ଦରକୁ
ଯାଉଥିଲ; ହଠାତ୍ ଶୁଭିଲ, କେହି ଯେପରି ବାପଲେ,
ମା'ଲେ ବୋଲି ପାଟିକରୁଛି । ଦଟଣା କ'ଣ ଦେଖିବା
ପାଇଁ ଚାଲିଆସିଲ । କିନ୍ତୁ କଥା କ'ଣ, କହିଲେ
ସାଆନ୍ତେ ? ଆପଣ ଅସମ୍ଭବରେ ଏଠି ଇମିତ
ଅବସ୍ଥାରେ କାହିଁକି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ? ତା ଛଡ଼ା ଗଦେଇ,

ସୂଚି, ହମ୍ମସ ମିଆଁ ବବକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଛି । ଦଟଣା
କଣ କହିଲେ ?

ଭକ୍ତ । (ସ୍ବଗତ) ମହରଗରୁ ଯାଇ କାନ୍ଦାରରେ ପଡ଼ିଲି ।
କ'ଣ ଯେ କରିବ, କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁନାହିଁ ।
(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ପଣ୍ଡିତେ, ତୁମେ ତ ସବୁ ବୁଝୁଛ,
ଆଉ ବେଶି ପରୁର ଲଜ୍ଜା ଦେଉଛ କାହିଁକି ? ମୁଁ
ସିମିତ କନ୍ଧ କରିଥିଲି, ତାର ଉପଯୁକ୍ତ ଫଳ
ପାଇଲିଣି । ଏଇ ନାକକାନ ମୋଡ଼ି ହଉଛି,
ଜୀବନରେ ଆଉ କେତେ ଏଭଳି କୁକନ୍ଧ କରିବ
ନାହିଁ । ନନା, ତୁମ ଗୋଡ଼ହାତ ଧରୁଛି, ଏକଥା
ଯେପରି କେହି ନ ଜାଣନ୍ତି, ତା'ହେଲେ ବୁଢ଼ା
ବିଅସରେ ମୋର କୁଳ, ମାନ ସବୁ ମାଟିରେ ମିଶି-
ଯିବ । ତୁମେ ହେଉଛ ମୋର ପରମ ଆତ୍ମୀୟ,
ତୁମକୁ ବା ବେଶି କ'ଣ କହିବ ?

ପଣ୍ଡିତ । ଏ କି କଥା କହୁଛନ୍ତି ସାଆଁନେ ! ଆପଣ ହେଲେ
ବଡ଼ଲୋକ, ରଜା; ଆଉ ମୁଁ ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ
ଦରିଦ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଭିକାରୀ ପେଟ ପୋଷେ ।
ଦେବୋତ୍ତର ଜମି ମାଣକ ଥିଲା ବୋଲି ସୁଖେଦୁଃଖେ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଚଳିଯାଉଥିଲା । ସେଇତକ
ଗଲ୍ଲଦିନୁ ଭଲକରି ପେଟକୁ ଗଣ୍ଡେ ଦାନା ବି ଯୁଟୁ-
ନାହିଁ । ଏ'ଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ପରମ
ଆତ୍ମୀୟ ହେବି, ସେ ଭାଗ୍ୟ କ'ଣ ମୁଁ କରିଛି ?

ଭକ୍ତ । ସେ ସବୁ କଥା ଆଉ ଉଠାଅ ନାହିଁ ନନା ! ମୁଁ
ସତ କହୁଛି, କାଲି ରାତି ପାହୁଲମାସେ ତୁମର
ଦେବୋତ୍ତର ଜମିତକ ତୁମକୁ ଫେରେଇଦେବ ।
ଆଉ, ମୁଁ ତୁମ ମା'ଙ୍କ ଦଶନ୍ଧି ଯା ବେଳକୁ କିଛି
ଦେଇପାରି ନ ଥିଲି, ସେ ବାବଦ୍ ବି ତୁମକୁ ନଗଦ
ପରୁଣ ଟଙ୍କା ଦେବ, କିନ୍ତୁ ଆଜିକାର ଦଟଣା
କଥା ଯିମିତି ପ୍ରକାଶ ନ ପାଏ, ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତୁମକୁ
କରିବାକୁ ହେବ ।

ପଣ୍ଡିତ । ସାଆନ୍ତେ, କାମଟା ଯେ ଅତି ମର, ସେଥିରେ
ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ହେଲେ, ବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ଯେତେବେଳେ
କିଛି ଦାନ ଦେବାପାଇଁ ଆପଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ସେଥିରେ
ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ହେଲା ବୋଲି ଧରିନେବାକୁ
ହୁଏ । ତା ଛଡ଼ା ମୋର ଏସବୁ କଥା କାହାରିକୁ
କିଛି କହିବାର ଦରକାର ବା କଣ ? ଆପଣ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥାଆନ୍ତୁ ।

(ସ୍ବାଭାବିକ ବେଶରେ ହନୁମନ୍ତ ମିଆଁର ପ୍ରବେଶ)

ହନୁମନ୍ତ । ସାଲମ୍ ସାଆନ୍ତେ !

ଭକ୍ତ । (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) କିଏ ? ହନୁମନ୍ତ ମିଆଁ ? ତୁ...

ହନୁମନ୍ତ । ସାଆନ୍ତେ ! ମୁଁ ଘରକୁ ଆସି ଦେଖେ ତ ଫଣ୍ଡା
ନାହିଁ । ଖୋଜାଖୋଜି କଲୁ ସମସ୍ତେ କହିଲେ ଯେ
ସେ ପୁଅଟି ସାଥରେ ଏହି ନଦୀରକୁ ଆସିଛି । ତାକୁ
ଖୋଜୁ ଖୋଜୁ ଏଠିକି ଚାଲି ଆସିଲି । ହଜୁର !
ଯାହା ଶୁଣିଲି, ସତ କଥା ନା ? ଆପଣ କୁଆଡ଼େ
ମୁସଲମାନ ହବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି ? ଅପଣଙ୍କର

ଯଦି ସେଇଆ ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ତାହାହେଲେ ସେ କଥା ମତେ କହିଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଫଣ୍ଡାମା ତ ଫଣ୍ଡାମା; ତା'ଠାରୁ ବଳି ସୁନାର ଗୁନ ଆଣି ଆପଣଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ହାଜର କରିଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏଇ ଛୁର କଥା ଲାଗି ଆପଣ ଏତେ କଷ୍ଟ କଲେ କାହିଁକି ? ତୋବା!—ତୋବା ।

ଭକ୍ତ । (ଅନୁନୟ କଣ୍ଠରେ) ବାପ ହନାଫ ! ତୁ ଆଉ କିଛି କହ ନା । ମୁଁ ସବୁ ବୁଝି ସାରିଲଣି । ମୁଁ ତୋ ଉପରେ ଯିମିତି ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଥିଲି, ତାର ଉଚିତ ଶାସ୍ତ୍ର ପାଇ ସାରିଲଣି । ଏଥର ମୋତେ କ୍ଷମାକର ବାପ ! ତୁ ଯାହା ମାଗିବୁ, ମୁଁ ତୋତେ ଦବାପାଇଁ ରାଜି ଅଛି । ହେଲେ, ଏ କଥା ଯିମିତି କାନକୁ ଦି କାନ ନ ହୁଏ । ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ମୁଁ ତୋ ହାତ ଧରି ଏଇତକ ଭିକ ମାଗୁଛି ।

ହନାଫ । ସେ କି କଥା ସାଆନ୍ତେ ? ଏତେଦିନ ଯାଏ ଆପଣ ପଠାଣଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ନାକ ଟେକୁଥିଲେ; ଏଇନେ ନିଜେ ପଠାଣ ହବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଖୁସିର କଥା ଆଉ କ'ଣ ହେଇପାରେ ? ରୁହନ୍ତୁ, ମୁଁ ଆଗ ଏ ସୁ-ଖବରଟା ଆମ ଜାତି ବିରାଦରମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ଆସେ ।

ଭକ୍ତ । ସବନାଶ ! ତୁ କ'ଣ କହୁଛୁ ହନାଫ ? ଏ ସବୁ କଥା ତୋ ଜାତିଭାଇମାନଙ୍କୁ କହିବୁ ? ତାହାହେଲେ କ'ଣ ମୋର ଆଉ ମାନଇଚ୍ଛା ରହିବ ? ପଣ୍ଡିତେ, ତୁମେ ରକ୍ଷା ନ କଲେ ଆଉ କିଛି ଉପାୟ ନାହିଁ ।

ସୁନା ଭାଙ୍ଗଟା ପରା, ତୁମେ ଟିକିଏ ହମାପକୁ ଥରେ
ବୁଝେଇ ସୁଝେଇ କୁହ ।

ପଣ୍ଡିତ । ହଇରେ ହମାପ ମିଆଁ, ଆଇଲୁ ପୁଡ଼େ ଟିକିଏ ।
ତୋ ସାଙ୍ଗରେ ଗୋଟେ କଥା ଅଛି । (ହମାପକୁ
ଗୋଟିଏ ପାଖକୁ ଡାକିନେଲେ ଏବଂ ଗୋପନରେ
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲା ।

ଭକ୍ତ । ରାଧେକୃଷ୍ଣ, ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ମଣିଷର ପୁଣି ଏମିତି
ଦଶା ହୁଏ ନା ! ଏକେତ ଅପମାନର ଚୁଡ଼ାନ୍ତ,
ସେଥିରେ ପୁଣି ଜାତିଆଣ ଡର । ଇସ, ମନଭିତର
ମୋର ଇମିତି ହେଉଛି ଯେ, ସବୁ ପୃଥ୍ବୀ ବ'ପାଳ
ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା, ତାହାହେଲେ ମୁଁ ଏଇ
ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେଥିରେ ପଶିଯାଆନ୍ତି । ଯାହାହଉ,
ଏଇ ନାକ କାନ ମୋଡ଼ିହେଲି, ଗାଲରୁପୁଡ଼ା
ଖାଉଛି, ଶାବନରେ ଆଉ କେଉଁ ଏଭଳି କୁକର୍ମ
କରିବି ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଚମା । (ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ଆଗକୁ ଆସି ହସି ହସି କହିଲା)
କାହିଁ କି ସାଆନ୍ତେ ? କଣ ହେଲା କି ? ପଠାଣଦର
ଝିଅ କ'ଣ ଆଉ ଇନେ ପସନ୍ଦ ହଉନାହିଁ ?

ଭକ୍ତ । ଦୁର ହେଇ ଯା ସତ୍ୟନାଶି ! ତୋର ପାଇଁ ତ ଆଜି
ମୋର ଏଇ ଦଶା ।

ପଞ୍ଚମା । ଏ କି କଥା କହୁଛନ୍ତି ସାଆନ୍ତେ ? ଏଇନେ ତ
ଆପଣ ମତେ କହୁଥିଲେ—ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରାଣ,
ଧନ, ଶାବନ; ମୋ ଛଡ଼ା ଆପଣ ବଞ୍ଚିପାରିବେ

ନାହିଁ । ପୁଣି କ'ଣ ହେଲା ? ମୋତେ ଆଖି ଆଗରୁ
ଦୂର କରି ଦଉଛନ୍ତି କିମିତ ?

ଭକ୍ତ । କେବଳ ତୋତେ ଏକୂଟିଆ ନୁହେଁ, ଏଭଳି
ଜୟନ୍ତୀ କାମକୁ ବି ଆଜିଠୁଁ ଚରଦନ ପାଇଁ
ମନରୁ ଦୂର କରିଦେଲି । ଏଥିରେ ବି ଯଦି
ଭକ୍ତପ୍ରସାଦର ଚେତନା ନ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ
ତାଠୁଁ ବଳି ନରାଧମ ଆଉ ଦୁନିଆରେ କେହି
ନାହାନ୍ତି ।

ଗଦା । (ଜନାନ୍ତକେ) ହଇଲେ ପିଇସି, ତା ହେଲେ ତ
ଗଦେଇର ପେଶା ସଇଲା !

ପୁଅ । ପେଶା ଗଲେ ଯାଉ ପଛକେ ବାବା, ସେଥିପାଇଁ
କିଛି ଭାବନା ନାହିଁ । ହାତଗୋଡ଼ ଚଳୁଥିଲେ,
ଭିକ ମାଗି ବି ପେଟ ପୋଷିହେବ । ଇସ୍, କିଏ
ଜାଣିଥିଲା ଲେ ମା, ପଠାଶୁଣୀମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ
ଭୂତ ଥାଆନ୍ତି ବୋଲି ! ଜାଣିଥିଲେ କ'ଣ ଏ
କାମରେ କେବେ ହାତ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ?

ପଣ୍ଡିତ । (ଭକ୍ତବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି) ସାଆନ୍ତେ, ଆପଣ
ହନୁମନ୍ତକୁ ଦୁଇଗହ ଖଣ୍ଡେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଦିଅନ୍ତୁ,
ସବୁ ଗୋଲମାଲ ମେଣ୍ଟି ଯିବ ।

ଭକ୍ତ । ଦୁଇ-ଶ-ହ ଟ-ଙ୍କା ? ଆରେ ବାପ ରେ ବାପ୍ !
ତାହାହେଲେ ତ ମୁଁ ଧନପ୍ରାଣରେ ମରିଯିବି ପଣ୍ଡିତେ !
ଟିକିଏ କମ୍ ସମ୍ପରେ କଥାଟା ଛୁଣ୍ଟେଇ ଦିଅ ।

ପଣ୍ଡିତ । ନା ଆଜ୍ଞା, ଯୁଠୁ କମରେ ଆଉ କିଛି ହୋଇ-
ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଭକ୍ତ । (ଚିନ୍ତାକରି) ଆଜ୍ଞା ହଉ, ସେଇଆ ଦେବ ।
ଯାହାହଉ ଭାଇ, ଆଜି ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ ବେଶ୍
ଶିକ୍ଷାଟାଏ ଦେଲ । ଏ ଉପକାର ମୁଁ କେବେହେଲେ
ଭୁଲିବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ମହାଅପରାଧ କରିଥିଲି,
ତା'ର ଉଚିତ ଶାସ୍ତି ପାଇଲି । ଏଇନେ କେବଳ
ନାରାୟଣଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା
ଯେ, ଏଭଳି ଦୁର୍ଭୁକ୍ତି ଯେପରି ମୋର ଆଉ
କେଭେଁ ହେଲେ ନ ହୁଏ । ଆସ ପଣ୍ଡିତେ ମୋ
ସାଙ୍ଗରେ, ଟଙ୍କା ନେଇ ଯିବ ।

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

—ଯବନିକା ପତନ—

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା ?

(ପ୍ରଶ୍ନ)

ପାତ୍ର-ପାତ୍ରୀ

ପୁରୁଷ
ଗୃହସ୍ଥୀ
ନବକୁମାର

କାଳବାବୁ
ବାବାଜୀ
ବଇଦା

ସ୍ତ୍ରୀ
ଗୃହିଣୀ
ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ
ହରକାମିନୀ
ନୃତ୍ୟକାଳି
କମଳା
ପୟୋଧର
ନିତମ୍ବିନୀ

ପୋଲିଶ ସାର୍ଜେନ, ଚୌକିଦାର, ଖାନସାମା, ଡବଲ୍ ଓ
ବେହେଲ୍‌ବାଦକ ।

ପ୍ରଥମାଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ନବକୁମାର ବାବୁଙ୍କ ଗୃହ

(ନବକୁମାର ଓ କାଳିନାଥବାବୁ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି)

କାଳିବାବୁ । (ଆତମ୍ବିତ ହେଇ) କଣ କହୁଛୁ ?

ନବକୁମାର । କହିବ ଆଉ କଣ ? ବାପା ଏତେଦିନ ପରେ
ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଫେରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଘରୁ ପଦାକୁ
ବାହାରକୁ କମିତ ସେହି ହେଲୁଣି ମୋର ବିଷମ
ଚିନ୍ତା ।

କାଳି । (ଚିନ୍ତିତ ହେଇ) ହଁ, ତାହାହେଲେ ଉପାୟ ?

ନବ । ଉପାୟ ଆଉ କଣ ? (ଘର୍ବନଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି)
ଯାହା ଦେଖୁଛି, ସେଥିରେ ସମିତିକୁ ଏବଲିଶ୍
କରିଦବା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଗତିନାହିଁ ।

କାଳି । (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇ) କ'ଣ କହିଲୁ ? ସମିତିକୁ ଏବଲିଶ୍
କରିଦେବୁ ? ତୁ କଣ ପାଗଳ ହେଲୁ ନା କଣ ?
ଏଭଳି ସମିତିକୁ କେହି କଣ କେଭେ ଏବଲିଶ୍
କରିପାରେ ? ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଝଡ଼-ତୋଫାନ

ଭିତରୁ ନୌକାକୁ ବଞ୍ଚେଇଥାଣି କୁଳପାଖରେ କାତ
ଛୁଡ଼ିଦବାଟା କଣ ଉଚିତ ହବ ? ତା ଛଡ଼ା ଆଉ
ଗୋଟିଏ କଥା । ଯେତେବେଳେ ଆମର ସବୁ ପି-
ଶନ୍ ଥିଲା ସୁଅରୁ, ସେତେବେଳେ ଆମେ ନିଜ
ହାତରୁ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ସମିତିକୁ ସେଇ କରି
ରଖିଥିଲୁ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ.....

ନବ । (କଥା ମଝିରୁ) ସେ ସବୁ କଥା କ'ଣ ମୋତେ
ଜଣାନାହିଁ ଯେ, ତୁ ପ୍ରଣି ନୁଆ କରି ଶୁଣେଇବାକୁ
ଆସିଲୁ ? ହେଲେ, ମୁଁ କଣ ଇଚ୍ଛାକରି ସମିତିକୁ
ଉଠେଇ ଦବାକୁ ଚାହୁଁଛି ? କିନ୍ତୁ କଣ କରିବି
କହ ? ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଫେରିବାପରେ ବାପାଙ୍କ ମନ
ଇମିତି ହେଇଛି ଯେ ଘଣ୍ଟେ ଦି ଘଣ୍ଟା ତ ଦୂରର କଥା
ମାତ୍ର ଦଶମିନିଟ ପାଇଁ ଘରୁ . ପଦାକୁ ବାହାରିବା
ମାତ୍ରେ ଖୋଜାଖୋଜି ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଉଛନ୍ତି ।
ଆଜ୍ଞା ତୁ କହିଲୁ ? ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋ ପକ୍ଷରେ
କ'ଣ ସମିତି ଏଟେଣ୍ଟ କରିବା ସମ୍ଭବ ?

କାଳି । ତାହାବଦ୍ଧଲେ ତ ବଡ଼ ବିଷୟ ସମସ୍ୟା ହେଲା
ଦେଖୁଛି । (ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି) ଆଜ୍ଞା ନବ,
କହିଲୁ କିଛି ଅଛି ପାଖରେ ?

ନବ । ଆଃ, କେଡ଼େ ପାଟି କରୁଛୁ ମି ? ଟିକିଏ ଧୀରେ କହ
(ତପା ଗଳାରେ) ବୋଧହୁଏ ବୋତଲେ ଗ୍ରାଣ୍ଡି
ଅଛି ।

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

କାଳି । (ଆନନ୍ଦରେ) ଜଣ୍ଟୁ ଦିଅଁ । ତାହାହେଲେ ଆଉ
ଡେରି କାହିଁକି ? ନେଇଆ ।

ନବ । ରହ, ମୁଁ ଆଗ ଦେଖେ କେହି ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ।
(ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଅନେଇ) ବୁଝିଲୁ କାଳି, ମନେହେଉଛି
ବାପା ବୋଧହୁଏ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘରେ ରହିଛନ୍ତି ।
ଆଜ୍ଞା ରହ, ମୁଁ ବଇଦାକୁ ଡାକୁଛି (ବଡ଼ ପାଟିକରି)
ବଇଦା...ବଇଦା

ବଇଦା । (ଦୂରରୁ) ଆଜ୍ଞା ଯାଉଛି ।

କାଳି । ବୁଝିଲୁ ନବ, ଆଜି ରାତିରେ କିନ୍ତୁ ଥରେ ସେଠିକି
ତୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (ସ୍ମରତ) ଇସ୍
ଏଇ ବୁଢ଼ାଟା ଅଦିନିଆ ମେଘଭଳି ଆମର ସବୁ
ପ୍ରେମର ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ବସିଛି । ନବ ହଉଛି
ଆମର ସରଦାର । ତା'ଛଡ଼ା ମନିମ୍ୟାଟାର୍ରେ ମଧ୍ୟ
ଆମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଇଏ ଯଦି
ଛୁଡ଼ିଦିଏ, ତାହାହେଲେ ସେ ଆମର ସବନାଶ ହବ
ଏଥିରେ ତିଳେ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

(ବଇଦାର ପ୍ରବେଶ)

ନବ । ହଇରେ ବଇଦା ବାପା କାହାନ୍ତି ?

ବଇଦା । ଆଜ୍ଞା, ଯାଆନ୍ତେ ଘର ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି ।

ନବ । ଆଜ୍ଞା, ତୁ ଗଲୁ ମୋ ଶୋଇବାଘର ସାନ ଆଲମାର
ଭିତରୁ ବ୍ରାଣ୍ଡିକୋତଲଟା ଆଉ ଯୋଡ଼ାଏ ଗ୍ଲାସ୍
ନେଇ ଆସିବୁ । ଯା ବେଗି ଆଣ (ବଇଦାର
ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କାଳି । ଆଜ୍ଞା ନବ, ତୋ ବାପା କ'ଣ ଖାଣି ବୈଷ୍ଣବ ?
 ନବ । (ଘର୍ବନଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକର) ସେ କଥା ଆଉ କାହିଁକି
 ପଚାରୁଛୁ ? ବୋଧହୁଏ ସାଗ କଳିକତାରେ ତାଙ୍କ
 ଭଳି ନିଷ୍ଠାବାନ ଭକ୍ତ, ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ କେହି ନାହାନ୍ତି
 (ବୋତଲ ଗ୍ଳାସନେଇ ବଇଦାର ପ୍ରବେଶ)

କାଳି । ଦେ ଯୁଧାଢ଼େ ଦେ

ନବ । ନେ ନେ କେଟି ବେଟି କାମ ସାର । ଏଇନେ ଆଉ
 ସେ ରବଣ ନାହିଁ କି ସେ ସୁନା-ଲଙ୍କା ବି ନାହିଁ
 ବୁଝିଲୁ ?

କାଳି । ଆରେ ଆଉ ନ ଆଉ ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ
 କେତେ (ବୋତଲ ଦେଖେଇ) ଇଏତ ଅଛି
 ହା ହା ହା (ବୋତଲ ମୁହଁରେ ଲଗେଇ ପିଇବାକୁ
 ଲାଗିଲା)

ନବ । (ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ) ଆରେ ଆରେ ଇଏ କଣ କରୁଛୁ ?

କାଳି । ରହୁଛି, ଆଉଟିକିଏ ପିଇନିଏ । ଆଜ୍ଞା କହିଲୁ
 ଯିଏ ଗୁଡ଼୍‌ଜେନେରୁଲ ହୁଏ, ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ
 ସେ କଣ ତାର ଗ୍ୟାରିସନ୍‌ରେ ପ୍ରୋଭଜନ୍ ଏକାଠି
 କରିବାକୁ ଛାଡ଼େ ? ହା ହା ହା (ପୁଣି ମଦ୍ୟପାନ)

ନବ । (ବଇଦା ପ୍ରତି) ବଇଦା ! ବୋତଲ ଆଉ ଗିଲ୍‌ସ
 ଉଠେଇ ନେଇଯା । ହଁ ଶୁଣି ତଅଲ ଦି ବୁରିଖଣ୍ଡ
 ପାନ ନେଇଆସିବୁ ବୁଝିଲୁ ? (ବୋତଲ ଗିଲ୍‌ସ
 ନେଇ ବଇଦାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କାଳି । (ଉନ୍ନତ ଶ୍ରବରେ) ଦୁର୍ ! ପାନ କ'ଣ ହବ ? ପାନ
ମୁଁ ଖାଇବାକୁ ଚାହେଁନା; ମୁଁ ଚାହେଁ (ବୋତଲ
ଦେଖେଇ) ମଦ । ମଦ ଆଣିବାକୁ କହ ।
(ପାନ ନେଇ ବଇଦାର ପ୍ରବେଶ)

ନବ । ଆଜ୍ଞା ଆଜ୍ଞା ସେ ସବୁ ପରେ ହବ, ତୁ ଆଗ ପାନ
ଦି'ଶଣ୍ଡ ଖାଇନେଲୁ (ନବବାବୁ ଜୋରକରି କାଳି-
ବାବୁ ମୁହଁରେ ପାନ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲେ ଏବଂ ଠିକ୍
ଏତିକିବେଳେ ଭିତର ପଟୁ ଗୃହସ୍ଥାମୀଙ୍କ ଡାକ
ଶୁଣାଗଲା— ବଇଦା... ବଇଦା) ହେଇ ବାପା
ବୋଧହୁଏ ଯୁ୍ୟାଡ଼େ ଆସୁଛନ୍ତି । ମୁଁ କହୁଥିଲି ପରା
ଦୁଆର ଆଗରେ ତୋ ଗାଡ଼ି ଠିଆହେଇଛି ଦେଖିଲେ
ବାପା ନିଶ୍ଚୟ ଏଠିଆସି ହାଜର ହେବେ ।

କାଳି । ଓ ଆଇ ସି । ଆଜ୍ଞା ନବ ! ତୋ ଚାକରଟାକୁ ଆଉ
ଟିକିଏ ବ୍ରାଣ୍ଡି ଆଣିବାକୁ କହିଲୁ । ମନେହଉଛି
ତନ୍ତ୍ରଟା ଯିମିତି ଟିକିଏ ଶୁଖିଶୁଖି ଆସୁଛି ।

ନବ । କ'ଣ କହୁଛୁ ତୁ ? ଏଇଥିରେତ ଦେଖୁଛି, ନିଶା
ତୋତେ ବେଶ୍ ଭଲଭାବରେ କାବୁ କରି ସାରିଲଣି;
ପୁଣି ଆହୁରି ପିଇବାକୁ ଚାହେଁ ?

କାଳି । ଆଗ୍ର, ତାହାହେଲେ ଥାଉ । ହଁ ଭଲକଥା । ତୋ
ବାପା ଯଦି ଏଠିକି ଆସନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ମୁଁ
ତାଙ୍କୁ କ'ଣ କହିବି କହିଲୁ ?

ନବ । କହିବୁ ଆଉ କ'ଣ ? ଆଗ ମୁଣ୍ଡିଆଟିଏ ମାରିବୁ ।
ତାପରେ ଯଦି ସେ ତୋ ପରିଚୟ ପଚାରନ୍ତି ତାହା-
ହେଲେ ନିଜର ପରିଚୟ ଦବୁ ।

କାଳି । (ପ୍ରବୃତ୍ତି ଉଲ୍ଲସ ଅବସ୍ଥାରେ) ପରିଚୟ ? ହଁ—
ପରିଚୟ କ'ଣ ଦେବି ଶୁଣେ ? ତୋ ବାପାଙ୍କୁ କଣ
ଏକଥା କହିବି ଯେ ମୁଁ ବିଅର୍ବୋଡଲ ସାଙ୍ଗେ
ସାଙ୍ଗେ, ନିଜର କୁଲର ପରମ୍ପରାକୁ ବି ବିସର୍ଜନ
ଦେଇଛି ? ସୁନାଗାଢ଼ିରେ ଅଛନ୍ତି ମୋର ଶହେଜଣ
ଶଶୁର—ନା—ନା ଆଇଏମ୍ ସରି—ଶଶୁର ନୁହଁ;
ଶହେଖଣ୍ଡେ ଶାଶୁଘର ଅଛି । ଆଉ ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଇଉନ୍‌ଶନ୍‌ଙ୍କ ଆଖଡ଼ାରେ ମହାପ୍ରସାଦ ସେବନ
କରୁଛି, ହା ହା ହା ।

ନବ । (ସାମାନ୍ୟ ବରକ୍ର ହୋଇ). ଆଃ ବ'ଜେ ଥିବା ରଖ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକୃତରେ ବାପାଙ୍କୁ କ'ଣ କରିବୁ ସେଇ
କଥା ଆଗ କହ । (ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି) ଆଉ
କାଳି, କହିଲୁ ତୋର କୌଣସି ବୁନିଆଦି ବୈଷ୍ଣବ
ଫ୍ୟାମିଲି ନା ମନେଅଛି ? ଯଦି ଥାଏ
ତାହାହେଲେ ଆଉ କିଛି କହିବାର ଦରକାର
ନାହିଁ ।

କାଳି । (ଟିକିଏ ଚିନ୍ତାକରି) ହଁ ମନେଅଛି । ତୁ ଗୋଟି
କାମକର । ଆଗ ମୋତେ କିଛି ଗଙ୍ଗାମାଟି
ଆଣିଦେ । ତିଲକ ଚିତା ପକେଇ ଆଗ ମୁଁ
ବାବାଜି ହେଇ ବସେ, ତାପରେ ଦେଖାଯିବ ।

ନବ । ଉହଁ—ସେ ସବୁ ଚଳିବ ନାହିଁ । (ପୁଣି ଚିନ୍ତାକରି)
ଆଜ୍ଞା କାଲି ଗରାଣହଟାରେ ଘୋଷ ବୋଲି
କିଏପରି ଜଣେ ପରମବୈଷ୍ଣବ ଥିଲେ ? ତାଙ୍କ ନାଁ
କଣ ତୋର ମନେଅଛି ? ସେଇମଁ ସେଇସେ,
ଯାହାପୁଅ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଏକ କ୍ଲାସ୍‌ରେ
ପଢ଼ୁଥିଲା ।

କାଲି । ନା ଭାଇ ! ଗରାଣହଟାରେ କେବଳ ପିଆର ଆଉ
ତା ଝିଅ ବିଦାବାଇ ଛଡ଼ା, ଆଉ କାହାରକୁ ମୁଁ
ବିହେନାହିଁ ।

ନବ । ପିଆର ? କଉଁ ପିଆର କଥା କହୁଛୁ କହିଲୁ ?

କାଲି । ଆରେ ସେଇମଁ ଗୋଦାପିଆର । ଆରେ ଗୋଦା-
ପିଆର କଥା କ'ଣ ତୋ ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ?
ବୁଝିଲୁ ନବ ! ଦିନେ ମୁଁ ଆଉ ମଦନ ଦିହେଁ ମିଶି
ତା ବସାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ରାତିସାରା ଯଉଁ ମଉଜ
ହେଲାରେ ଭାଇ, ସେ କଥା ଆଉ ତୋତେ କ'ଣ
କହିବ । ଆଉ ଗୁଡ଼ି ସେ ସବୁକଥା । ବର୍ତ୍ତମାନ
ମୋତେ କଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆଗ ସେକଥା
ଠିକଣା କଲୁ ।

ନବ । (ଚିନ୍ତାକରି) ହଁ ମନେପଡ଼ିଛି । ଆଗୁଁ କାଲି !
ତୋରପରି ଜଣେ କଉଁ ଦାଦା ପରମବୈଷ୍ଣବ
ଥିଲେ ?

କାଲି । ହଁ ହଁ, ଜଣେ ଓଲଟପୁଲ୍ ଥିଲା ସତ । ତା ନାଁ
ଥିଲା କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଘୋଷ ।

ନବ । ତାହେଲେ ଠିକ୍ ଅଛି । ତୁ ବାପାଙ୍କ ଆଗରେ
ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଦେଇ ତୋ ନିଜ ବାପାଙ୍କ ନାଁ
ରୁପି କିବୁ ବୁଝିଲୁ ?

କାଳି । (ବଡ଼ପାଟିରେ ହସିଉଠିଲା) ହାଃହାଃହାଃହାଃ ।

ନବ । କରେ ହସୁଛୁ ଯେ ? ଏଥିରେ ହସିବା କଥା କ'ଣ
ଅଛି ?

କାଳି । ନାହିଁ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆଉ ନବ । ସବୁତ
ହେଲା, କିନ୍ତୁ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ଖଣ୍ଡେ ଦି'ଖଣ୍ଡ
ପୋଥି ନାଁ ତ ଜାଣିବା ଦରକାର ?

ନବ । (ଅସହାୟ ଭାବରେ) ତାହାହେଲେ ତ ପାଠ
ସଇଲା । ଆଉ ରହ ଟିକିଏ ଭାବି ଦେଖେ
(ଚିନ୍ତାକରି) ମନେପଡ଼ୁଛି ମନେପଡ଼ୁଛି ।

କାଳି । (ଆଗ୍ରହରେ) କ'ଣ ?

ନବ । ଶ୍ରୀମଦ୍ ଭଗବତ୍ ଗୀତା ଆଉ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ।

କାଳି । ଏମିତି କି ଗୀତ କହିଲୁ ?

ନବ । ଆରେ ଗୀତ ଦୁହଁରେ ବୋକା ଗୀତଦୁହଁ ।
ଜୟଦେବଙ୍କ 'ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ' ବୁଝିଲୁ ? ହେ ବାପା
ଆସୁଛନ୍ତି । ତୁନିହୋଇ ବସ । ହଁ ଶୁଣ ଯାହା
କହିଲି ମନେରହିଲା ନା ? ଖୁବ୍ ଭଲକରି
ମୁଣ୍ଡିଆଟାଏ ମାରିବୁ ବୁଝିଲୁ ?

(ଗୃହସ୍ଥୀମଣି ଘରଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲାମାତ୍ରେ,
କାଳି ତାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡିଆମାରି, ଗୋଡ଼ଧୂଳି ନେଇ
ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗେଇଲା ।)

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଚରଂଜବ ହୁଅ ବାପ ! ଉଠ । ତୁମ ନାଁ କ'ଣ ?

କାଳ । ଆଜ୍ଞା ମୋ ନାଁ ଶ୍ରୀ କାଳିନାଥ ଦୋଷ । ଆପଣ
ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଦୋଷ ମହାଶୟକୁ ବୋଧହୁଏ
ଜାଣିଥିବେ । ମୁଁ ହଜିଛି ତାଙ୍କର ପୁତୁର ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । କଉଁ କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଦୋଷ କହିଲ ?

କାଳ । ଆଜ୍ଞା ! ବାଣବେଡ଼େରୁ.....

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଓ ହଁ ହଁ ମନେପଡ଼ିଲା । ତୁମେ ତାହାହେଲେ
କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦର ପୁତୁର; ନୁହଁ ? ଘାର୍ଯ୍ୟାୟ ହୁଅ ବାପ !
ବସ, (ସମସ୍ତେ ବସିଲେ) ହଁ ତୁମେ ଏଇନେ
କରୁଛ କ'ଣ ?

କାଳ । ଆଜ୍ଞା କଲେଜରେ ନବକୁମାର ସାଙ୍ଗରେ
ପଢୁଥିଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଗୁଡ଼ିଦେଇ
ରୁକରବାକର ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛି ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ବେଶ୍ ବେଶ୍ ଖୁବ୍ ଭଲକଥା । ବୁଝିଲ କାଳ !
ତୁମର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାଦାଥିଲେ ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ
ବନ୍ଧୁ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ତୁମର
ବଡ଼ବାପା ହେବ ଜାଣତ ?

କାଳ । ଆଜ୍ଞା !

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ସ୍ମରତ) ଆହା ପିଲାଟି ଦେଖିବାକୁ ଯିମିତି ସୁନ୍ଦର,
ସୁସ୍ଥବ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ।
ହବନାହିଁ ବା କାହିଁକି ? କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ଥିଲା ବହାନ
ମଣ୍ଡିତଲୋକ । ତା ପୁତୁର କ'ଣ କେତେ ଖରାପ
ହେଇପାରେ ?

କାଳି । (କପଟ ଭକ୍ତି ଦେଖେଇ) ବଡ଼ବାପା । ଆପଣଙ୍କୁ
ଗୋଟିଏ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ଆସିଛି ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । କି ଅନୁରୋଧ ବାପ ?

କାଳି । ନବକୁମାରକୁ ଯଦି ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଯିବାପାଇଁ
ଟିକିଏ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତେ.....

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । କାହିଁକି ବାପ କୁଆଡ଼େ ଯିବକି ?

କାଳି । ଆଜ୍ଞା ଆମର ‘ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ’ ନାମରେ
ଗୋଟିଏ ସମିତି ଅଛି, ବୋଧହୁଏ ନାଁ ଶୁଣିଥିବେ ।
ଆଜି ସେଠି ଗୋଟିଏ ମିଟିଂ ହବଯେ ସେଇଥିପାଇଁ
ମୁଁ କହୁଥିଲି ଯଦି.....

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (କଥା ନଝିରୁ) କି ସମିତି କହିଲ ?

କାଳି । ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସମିତି ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ମନେ ପକେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି) ନାଃ ଏମିତି
ନାଁ ତ କେତେ ଶୁଣିଲଭଲି ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ।
ଆଗ୍ର ସେଠି କ’ଣ ହୁଏ କହିଲ ?

କାଳି । ଆଜ୍ଞା କଲେଜରେ କେବଳ ଇଂରାଜୀ ଲେଖାପଢ଼ା
ଛଡ଼ା ଜାଣାୟୁ ଭାଷା ଶିଖିବାର କୌଣସି ପ୍ରକାର
ସୁବିଧା ନାହିଁ, ଅଥଚ ଆମ ନିଜ ଜାଣାୟୁ ଭାଷା
ସମ୍ପର୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକକର କିଛି ନା କିଛି ଜ୍ଞାନ
ରହିବା ଦରକାର । ସେଇଥିପାଇଁ ସଂସ୍କୃତ ଓ ଧର୍ମ
ଶାସ୍ତ୍ର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ସମିତି
ଗଢ଼ାଯାଇଛି ।

ଏହି କଣ ସଭ୍ୟତା

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ବାଃ ବେଶ୍ କରଛ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାପ, ଭ୍ରମମାନଙ୍କ
ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧିଦୈଶ୍ୟ କଥା ଶୁଣି ଭାର ଖୁସି ହେଲି ।
ଆଗ୍ର କାଳ, ତୁମ ସମ୍ପର୍କରେ କି କି ବହି ସବୁ
ପଢ଼ାହୁଏ କହିଲ ?

କାଳ । (ସ୍ତବ୍ଧ) ଇସ୍ ମଲିଚେ : ସବୁ ଧରାପଡ଼ି ଯିବ ନା
କ'ଣ ?

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । କଣ ଭାବୁଛ ? ବହି ନା ମନେ ପଡ଼ୁନାହିଁ ?

କାଳ । (ଆତ୍ମସଂଜ୍ଞମ କର) ନା ନା ମନେ ପଡ଼ିବନାହିଁ
କାହିଁକି ? (ଛେପ ଡୋକି) ଆମର ସେଠି.....
ଏଇ ଧରନ୍ତୁ—ଆମର ସେଠି ପଢ଼ାହୁଏ ଶ୍ରୀମତୀ
ଭଗବତୀଙ୍କ ଗୀତ, ଆଉ ବୋପଦେବଙ୍କ ବିଦ୍ୟା
ଦୁର୍ଗା.....

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ) ଏଂ ! କ'ଣ କହିଲ ?

ନବ । (କଥା ମଝିରୁ) ବାପା ! ସେ ଶ୍ରୀମତୀ ଭଗବତ ଗୀତା
ଆଉ ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ କଥା କହୁଛ ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଓ ! ଜୟଦେବ । ଆହା ହା, କବିକୂଳ ତିଳକ,
ଭକ୍ତର ସମାଗର—ସେ (ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଚାହିଁ ପ୍ରଣାମ
କଲେ)

କାଳ । ବଡ଼ବାପା ! ଯଦି ଟିକିଏ ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତେ ତାହା-
ହେଲେ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଆନ୍ତୁ ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଆଜ୍ଞା, ଯିବତ ଏତେ ତରବର ହଉଛ କାହିଁକି ?
ଏଇନେ ତ ପାଞ୍ଚୁଟା ବି ବାଜିନାହିଁ, ଏତେ ଆଗରୁ
ଯାଇ ସେଠି କଣ କରିବ ?

କାଳି । ନା ନା କରିବାର କିଛି ନାହିଁସେ, ତେବେ ମୁଁ
କହୁଥିଲି କ'ଣ କି ? ବେଗି ବେଗି ଗଲେ କାମ
ପରିଯାଆନ୍ତା ଆଉ ବେଶି ଗତିଯାଏ ଆମକୁ ସେଠି
ଅଟକିବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତାନାହିଁ ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ତୁମ ସମିତିର ଅଫିସ୍‌ଘର କେଉଁଠି ? ମାନେ
ସମିତିର ବୈଠକ କେଉଁଠି ବସେ ?

କାଳି । ସିକ୍‌ଦାର ପଡ଼ା ଗଳରେ ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ଟିକିଏ ଚନ୍ଦ୍ରାକର) ଆଜ୍ଞା ତାହାହେଲେ ତୁମେ-
ମାନେ ଯାଅ । ହଁ ଶୁଣ । ଫେରିବାକୁ ବେଶି ଗତି
କରିବନାହିଁ ବୁଝିଲ ?

କାଳି । ଆଜ୍ଞା—ନା—ଯେତେଶୀଘ୍ର ପାରୁ ଫେରିଆସିବୁ ।
(ଉତ୍ତପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ସ୍ବଗତ) କଲିକତା ସହର ବଡ଼ ବିଷମ ଜାଗା ।
ପିଲଟାକୁ ଏକୁଟିଆ ଗୁଡ଼ିଦବାଟା କ'ଣ ଭଲ
ହେଲା ? ଚନ୍ଦ୍ରାକର) ନାଃ ବାବାଜିକୁ ଟିକିଏ
ପଠେଇ ଦିଏ, ଘଟଣା କ'ଣ ସେ ନିଜେଯାଇ
ଦେଖିଆସୁ । କାହିଁକି କିନାଶି ମନରେ ଟିକିଏ
ସନ୍ଦେହ ହଉଛି । ଓଁ ହୁଁ ନବକୁମାରକୁ ଏକୁଟିଆ
ଗୁଡ଼ିଦବାଟା ଉଚିତ ହେଇନାହିଁ । ଯାଏ ବାବାଜିକୁ
ପଠେଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗର୍ଭାଙ୍କ

(ସିକ୍ଦାର ପଡ଼ା ଗଳି)

ବାବାଜିଙ୍କର ପ୍ରବେଶ

ବାବାଜି । (ସ୍ଵଗତ) ଏଇତ ସିକ୍ଦାରପଡ଼ା ଗଳି, କିନ୍ତୁ ନବ-
ବାବୁଙ୍କ ସଭାଭବନ କାହିଁ ? ରାଧେକୃଷ୍ଣ...ରାଧେକୃଷ୍ଣ
(ବାବାଜି ଆଗପଛ, ଏପଟ ସେପଟ ଚାରିଆଡ଼କୁ
ଅନେଇ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ଘରର ସଦରକବାଟ
ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ) ବୋଧହୁଏ ଏଇ ଘରଟା
ହେଉପାରେ (କବାଟ ବାଡ଼େଇଲା ମାତ୍ରେ ଭିତରୁ
ନାରୀ କଣ୍ଠ ଶୁଣାଗଲା)

ନାରୀକଣ୍ଠ । କିଏ ? କାହାକୁ ଖୋଜୁଛ ?

ବାବାଜି । ଏଇଟା କ'ଣ ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସଭା ଘର ?

ନାରୀକଣ୍ଠ । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ଆଲୋ ପୁଅଟି, ଦେଖିବୁଟିଲେ କଉଁ
ପୋଡ଼ାମୁହଁ ମଦୁଆ ଆସି ଦୁଆର ବାଡ଼ଉଛି ?

ବାବାଜି । (ଶଙ୍କିତହେଇ ମନେମନେ) ରାଧେକୃଷ୍ଣ, ରାଧେକୃଷ୍ଣ,
ଏ ବଞ୍ଚିତରେ ଶେଷକୁ ଏକଥା ବି ଶୁଣିବାକୁ
ହେଲା ।

ନାରୀକଣ୍ଠ । (ଭିତର ପଟୁ) କିଏ ତୁ ? କାହାକୁ ଖୋଜୁଛ ?

ବାବାଜି । ଆଗୋ ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସଭାଘର କଣ.....

ନାଗକଣ୍ଠ । (ବାବାଜିଙ୍କ କଥା ଶେଷ ନହେଉ ଉଚ୍ଚରପଟୁ ଆହୁରି ଚଢ଼ାଗଲା ଶୁଣାଗଲା) ଯା ଯା ଏଠି ଚରକିଣୀ ପରକିଣୀ କେହି ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ କଉଁ ଦେଖିବୁ ଯା । ଫେର୍ ଯଦି ଏଠିକି ଆସୁ ତାହାଯେଲେ ଚୌକିଦାର ଡାକି ଧରେଇ ଦେବ ।

ବାବାଜି । (ଦୁଃଖ ଦୃଶା ଓ ବିକ୍ରେତରେ) ଇସ୍ କି ବିପଦରେ ଆସି ମଣିଷ ପଡ଼ିଲା କହିଲ ? ଘରେ ଏତେଲେକ ଆଉଁ ଆଉଁ ବଡ଼ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ କଣ ଆଉ କେହି ମିଳିଲେ ନାହିଁ ଯେ ଶେଷରେ ବାଛି ବାଛି ମୋତେ ଏ ବିପଦରେ ଏଇ ଗ୍ରେଟ୍‌କାମ କରିବାକୁ ପଠେଇଲେ ? (ଜିକେ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ) ଏଇତ ଜଣେ କିଏ ଉଦ୍‌ଲେକ ଯୁ୍ୟାଡ଼େ ଆସୁଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କର ପାଖରୁ ଖୋଳ ଖବର ମିଳିପାରିବ ।

(ଜଣେ ମାତାଲର ପ୍ରବେଶ)

ମାତାଲ । (ବାବାଜିଙ୍କ ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଅନେଇ) ବାଣ୍ଟବା ବାଣ୍ଟବା, ବଢ଼ିଆ ବେଶ ସାଜିଛ ତ ? ଯାହା ଆଜି କେଉଁଠି ହଉଛି କ ?

ବାବାଜି । (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟହୋଇ) ଯାହା ? ଯାହା କଉଁଠି ହବ, ସେ କଥା ମୁଁ କମିତି ଜାଣିବି ?

ମାତାଲ । ଉଁ ଜାଣିବୁନାହିଁ ମାନେ ? ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବୁ । ଅଲବତ୍ ଜାଣିବୁ । ଦେହରେ ଗେରୁଆ ଲୁଗା, କପାଳରେ ଢଳିକରିତା, ଗଳାରେ ଭୁଲସୀମାଳ ।

ଏହି କଣ ସତ୍ୟ ।

ସତରେ ମା'ରାଣ ପକେଇ କହୁଛି, ବଢ଼ିଆ ଭେଷ
ହେଇଛି । ଚଳିବ ଟିକିଏ ? (ପକେଟରୁ ବୋତଲ
ବାହାର କରି ବାବାଜିଙ୍କୁ ଇଙ୍ଗିତ କଲ)

ବାବାଜି । (ନାକରେ ଲୁଗାଦେଇ ଦିପାଦ ପଛକୁ ଦୃଷ୍ଟିଯାଇ)
ଛି ଛି ଛି ରାଧେକୃଷ୍ଣ ରାଧେକୃଷ୍ଣ ।

ମାତାଲ । ଦୂର ଶଳା । ବଲକୁଲ ବେଉସିକ ଲୋକଟାଏ ।
(ବୋତଲ ମୁହଁରେ ଲଗେଇ ଢଳ ଢଳ କରି
ପିଇବା ପରେ ହାତରେ ମୁହଁ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ଚାଲି-
ଗଲ)

ବାବାଜି । ଇସ । ଲୋକଟା କି ପାଷାଣରେ ବାବା । ରାଧେକୃଷ୍ଣ
ରାଧେକୃଷ୍ଣ — ଛି ଛି ଛି ଏ ଗଳି ଭିତରକୁ କ'ଣ କେହି
ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ଆସନ୍ତି ? (ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ଦୁଇ-
ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ । (ନେପଥ୍ୟକୁ ଅନେଇ)
ଦୁଇଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ସ୍ୱାଗତେ ଆସୁଛନ୍ତି । ଆହା ହା
ଦେଖିବାକୁ ମନ୍ଦନୁହଁନ୍ତି । ହରେକୃଷ୍ଣ ହରେକୃଷ୍ଣ
(ଏକା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନଙ୍କ ଆସିବା ବାଟଆଡ଼େ
ଅନେଇ ରହିଲ)

ଦୁଇଜଣ ଗଣିକା ପଛଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ଅନେଇ
ଆସି ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ପ୍ରଥମ । ହଇଲେ ବାମା ! ଦେଖିଲୁ ତ ଗୁର ପୋଡ଼ାମୁହଁର
ଅକଲଟା ? ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ଆସୁ ଆସୁ ପାଣି-
ପୋଟକା ଭଳି କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଗଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ । ମଲ୍ଲ ଯିବଆଉ କଉଁ ଗାତକୁ ମଁ ? ଯାଇ ଯାଇ ପଘା ଘରେ ପଶିଥିବ ଆଉ ଯିବ କୁଆଡ଼େ ! ସତରେ ଲେ ଫୁଲି, ତୁ ବୋଲି ସହିଛୁ, ମୁଁ ହେଇଥିଲେ ବାଡ଼ିପଡ଼ାକୁ ମୁଣ୍ଡିଗୁଣ୍ଡିଣିରେ ପିଟିପିଟି କଉଁଦିନୁ ଘରୁ ବାହାର କରି ଦେଇ ସାରନ୍ତିଣି ।

ପ୍ରଥମ । ରହ ଆଜି ଘରକୁ ଯାଏଁ, ତାର ଦିନେ କି ମୋର ଦିନେ । ନିଆଁଲଗା ମୋତେ କ'ଣ କରି ପାଇଛି କି ସେ ? ଏଇ ବଅସରେ କେତେ କେତେ ଲୋକକୁ ପାଣିପିଆଇ ଗୁଡ଼ିଦେଲି, ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଚାଲିକି ? ହଉ ଆଗ ମଦନ ମୋହନଙ୍କ ଦର୍ଶନକରି ସାରି ଫେରେ, ତା ପରେ ଯୁଁ କଥା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ । ଆଲୋ ତୁ ଯଦି ଏତକ କରି ପାରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଆଉ ଏତେ କଥା ହୁଅନ୍ତା କାହିଁକି ? (ବାବାଜିଙ୍କ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା) ଇଲେ ଏ ଫୁଲି ? ଦେଖିଲୁ ଦେଖିଲୁ ପଠାଣଭଳି ଫାଲଟାମରା କିଏ ଜଣେ ଆମ ଆଡ଼କୁ ଏକ ନିଆରେ ଚାହିଁ ରହିଛି ।

ପ୍ରଥମ । (ପାଖକୁଆସି ବାବାଜିଙ୍କ ଗୋଡ଼ରୁ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଅନେଇ) ମଲ୍ଲ, ଏଇଟା ପଠାଣ ହବ କିଆଁ ମଁ ? ଏ ପରା ବାବାଜି ବୈଷ୍ଣବ । ଦେଖୁନୁଁ ଦିହସାରା କମିତି ତିଲକ ଚିତା ପଡ଼ିଛି ।

ବାବାଜୀ । (ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦୁହିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ) ଆଗୋ ।

ଜ୍ଞାନଚରଣୀଣୀ ସଭାଦର କେଉଁଠି କହିପାରିବ ?

ପ୍ରଥମ । କଣ କହିଲ ଗୋସେଇଁ ? ତରଙ୍ଗୀଣୀ ! ସେଇଟା
ପୁଣି କ'ଣ ?

ଦ୍ଵିତୀୟ । ମଲ୍ଲ । ଗୋସେଇଁ ତାଙ୍କ ତରଙ୍ଗୀଣୀ ବୈଷ୍ଣବାକୁ
ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଏଇତକ ବୁଝିପାରୁ ନାହୁ ?

ପ୍ରଥମ । ସତେନା କଣ ଗୋସେଇଁ ? ବୈଷ୍ଣବ ତୁମକୁ ଛାଡ଼ି
ପଲେଇଛୁ । (ଘର୍ବ ନିଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗକରି) ରୁ ରୁ ରୁ
ହଉ ଯାହା ହବାରତ ହେଲଣି, ଆଉ ସେ ସବୁ
କଥା ଶୁଣି ଲଭ କଣ ? ଚାଲ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ।
ତୁମର ସବୁ ମନକଷ୍ଟ ଦୂର ହେଇଯିବ ।

ବାବାଜୀ । (ବିଚଳିତ ହେଇ) ନା ନା ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଯିବିନାହିଁ ।
ତୁମେମାନେ ଯାଅ ଏଠୁ, ଜ୍ଞାନ ତରଙ୍ଗୀଣୀସଭା ମୁଁ
ନିଜେ ଖୋଜି ବାହାର କରିନେବି । ଉଁ
ତୁମମାନଙ୍କୁ ପଚାରିବାହିଁ ହେଉଛି ମୋର ଭୁଲ୍
ରଥେ କୃଷ୍ଣ ରଥେକୃଷ୍ଣ...

ପ୍ରଥମ । (ନିରାଶ ହେଇ) ହଉ ଗୋସେଇଁ ତୁମେ ତମ
ତରଙ୍ଗୀଣୀକୁ ଖୋଜି ଥାଅ ଆମେ ଚାଲିଲୁ ।
(ଦୁହେଁ ହସି ହସି ଚାଲିଗଲେ)

ବାବାଜୀ । (ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଇ) ରଥେକୃଷ୍ଣ । ପ୍ରଭୁ ସବୁ ତୁମର
ମାୟା । ତା ନ ହେଲେ ଆଜି ଜାତି, କୁଳ, ମାନ
ସବୁ ନଷ୍ଟ ହେଇ ଯାଉଥାନ୍ତା । ଯାହାହଉ, ଏଇନେ
ମୁଁ କରେ କଣ ? (ମନେ ମନେ) ଫେରିଯିବ ?

ଉଡୁଁ ଫେରିଗଲେ ସାଆନ୍ତେ ଆଉ କଣ ରକ୍ଷା-
 ରକ୍ଷା ରଖିବେ । ଏଠି ରହିଲେ ତ ଏହିସବୁ
 ବିପଦ । କଣ ଯେ କରିବି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି
 ଦେଖାଯାଉନାହିଁ । (ନେପଥ୍ୟକୁ ଅନେଇ) ଇଲେ
 ବୋଉଲେ ! ପୋଲିସ ସର୍ଜେଣ୍ଟ ଯୁ୍ୟଡ଼େ ଆସୁଛି ।
 ଏଠି ଯଦି ମୋତେ ଏକୁଟିଆ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖେ
 ତାହାହେଲେ ଚୋର ବୋଲି ଧରି ନେଇ ସାଙ୍ଗେ
 ସାଙ୍ଗେ ହାଜତରେ ପୁରୁଛନ୍ତି । ନାଃ ଏଠି ଆଉ
 ରହିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ । ଯାଏ ଆଖପାଖ କେଉଁଠି
 ଟିକିଏ ଅନ୍ଧାରଆ ଜାଗା ଦେଖି ଲୁଚିପଡ଼େ
 (ଉତ୍ତରକୁ ଦୌଡ଼ି ପଳେଇଗଲେ)

(ଜଣେ ପୋଲିସ ସର୍ଜନ ଓ ଚୌକିଦାର ପ୍ରବେଶ !
 ଚୌକିଦାରର ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଟେକା ଓ ଆଉ
 ଗୋଟିଏ ହାତରେ ଲଣ୍ଠନ)

ପୋଲିସ ସର୍ଜନ । ହାଲୋ ! ଚୌକିଦାର ! ଏକ୍ ଆଡ଼ମି ଉଡ଼ି
 ଭାଗିଯା, ଟୁମ୍ ଦେଖା ?

ଚୌକିଦାର । ନାହିଁ ହଜୁର ମୁଁ ତ କାହାରକୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ସର୍ଜନ । ଆଲ୍‌ବଟ ଟିପ୍ପା, ହମ୍ ଡେଖା, ଭୁମ୍ ଜଲଡ଼ିଦୌଡ଼େ
 ଯାଉ । ଉୟ୍ ଟରଫ ଡେଖା । ଯାଉ ଯୁ୍ୟ ସୁଅର୍

ଚୌକିଦାର । (ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଯିବାପାଇଁ ସର୍ଜନ ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ
 ଦେଲେ ତାର ଠିକ୍ ବିପରୀତ ପଟକୁ ଦୌଡ଼ିଯାଉ
 ଯାଉଁ) ଖବର ଦାର । ଭଲ ଦଶା ଅଛି ତ ଠିଆ ହୁ
 ନଇଲେ.....

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ସାରୁଜନ୍ । (ପାଟିକରି) ତ୍ୟାମ ଇଓର୍ ଆଇଜ୍—ତୁମ ଅଂତା ହେ
କିୟା ? ହମ୍ ବୋଲିବା ଇଡର୍ ଥିର ତୁମ୍
ଯାବା ଉଡର୍ । ଯାଓ ମୁଁ ହୁ କ୍ୟା ଡେଖିଟା ?
ଇଡର୍ ଯାଓ ।

ଚୌକିଦାର । ଭୟରେ, ଯାଉଛୁ ହଜୁର ! (ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସାରୁଜନ୍ । (ଗୁମରେ ମନେ ମନେ) ଆଃ ! ଇଫ ଆଇ କ୍ୟେନ
କ୍ୟେଚ ହିମ୍—

ବାବାଜୀ । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ତୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛୁ ବାବା,
ମୋତେ ମାର ନା, ମୁଁ କିଛି ଦୋଷ କରିନାହିଁ ।

ଚୌକିଦାର । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ଚାଲ୍ ଗଲା, ତୋର ଯାହା କିଛି
କହିବାର କଥା ସାରୁଜନ୍ ସାଇବ ଆଗରେ କହିବୁ ।
ତୋ ପାଇଁ ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ମୋ ଧର୍ମ ବାହାରି
ଗଲାଣି । (ମାଡ଼)

ବାବାଜୀ । ଉ-ହୁଁ-ହୁଁ-ହୁଁ ବାବା ଲେ, ମରିଗଲି ଲେ ! ମୁଁ
ଘେର ନୁହଁ ବାପ ! ସତ କହୁଛି, ମୁଁ କିଛି ଜାଣେ
ନାହିଁ ।

(ବାବାଜୀକୁ ନେଇ ଚୌକିଦାରର ପ୍ରବେଶ)

ସାରୁଜନ୍ । ହେ, ଟୋମ୍ ଘେରି କଥା ?

ବାବାଜୀ । (ଭୟଭୀତ ହୋଇ) ନାହିଁ ହଜୁର, ମୁଁ ଘେର ନୁହଁ
ମୁଁ ଆସିଥିଲି ଗ୍ୟେ, ଗ୍ୟେ, ଗ୍ୟେ—

ସାରୁଜନ୍ । (ପାଟିକରି) ଷ୍ଟପ୍ ଇଓର୍ ଗ୍ୟେ, ଗ୍ୟେ, ଗ୍ୟେ—
ଠିକ୍ ସେ ବୋଲେ କ୍ୟା ବୋଲିଲେ ମାଂଗିଟା ।

ବାବାଜୀ । ହଜୁର, ମୁଁ ଆସିଥିଲି ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସଭାଘର
ଖୋଜିବାକୁ—

ସାରୁଜନ । (କଥା ମଝିରୁ) ହେୟଙ୍ଗ୍, ଇଓର୍, ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ
ସଭା । ସବ୍ ଝୁଟ୍ ହେ । ଟୁମ୍ ଶ୍ଵେର କରନେ
ଆୟାଆ । (ବାବାଜୀଙ୍କ ଝୁଲି ପ୍ରତି ଇଞ୍ଜିତ କରି)
ଇସ୍ ମେଁ କ୍ୟା ହେ ?

ବାବାଜୀ । କିଛି ନାହିଁ ହଜୁର ! ଏଇଟା ମୋ ଭିଷାଝୁଲି ।

ସାରୁଜନ । ଖୋଲେ ଇସ୍କୋ । ହମ୍ ଡେଖନେ ମାଙ୍ଗଡା
(ବାବାଜୀ ତାଙ୍କ ଝୁଲି ଖୋଲି ଦେଖେଇଲେ ।
ସାରଜନ୍ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ନଜର ପଡ଼ିଲା ।
ଗୋଟିଏ ଭୁଲସୀମାଳ ଉପରେ । ନିଜର ଭୁଲବାଡ଼ି
ସାହାଯ୍ୟରେ ଭୁଲସୀମାଳଟିକୁ ଉଠେଇଆଣି ନିଜ
ଗଳାରେ ପିନ୍ଧିଲେ) ହା ! ହା ! ହା ! ବୁଧି ଟୁଲ୍ ।
ହାମ ବଡ଼ା ହିନ୍ଦୁ ବନ୍ଦଗୟା । ରାଡେ କସ୍ଠୋ ।
ରାଡେ କସ୍ଠୋ ।

ବାବାଜୀ । ତୁମ୍ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁଛି ସାହେବବାବା,
ମୋତେ ଗୁଡ଼ିଦିଅ । ସତ କହୁଛି, ମୁଁ ଶ୍ଵେର ବିଷୟ
କିଛି ଜାଣେ ନାହିଁ ।

ସାରୁଜନ । ହୋଲଡ଼ ଇଓର ଟଙ୍ଗ୍, ଇଉ ବ୍ଲାକ୍ ବ୍ରୁଟ୍ ! ହୋଲ
ମେଁ ଔର କ୍ୟା ହେ ? ହମ୍ ଦେଖନେ ମାଙ୍ଗଡା ।
(ସାରଜନ୍ ଜୋର କରି ବାବାଜୀ ହାତରୁ ଝୁଲି
ଟାଣି ନବାବେଲେ, ଶ୍ଵେରଟା ଟଙ୍କା ଖସିପଡ଼ିଲା)
ଦେଟସ୍ ରାଇଟ୍ । ଇଉ ସୁଟି ଡେଉଲ୍ ! ଇଏ

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା ।

ରୁପିଆ କସ୍କା ହେ ? କାହାସେ ଚୋରି କଥା ?
(ଚୌକିଦାର ପ୍ରତି) ଚୌକିଦାର ! ଇସ୍କୋ
ଠାନେମେଁ ଲେ ଚଲେ ।

ଚୌକିଦାର । ଚାଲବେ ଚାଲ୍ ଶଳା ଥାନାକୁ ଚାଲ ।

ବାବାଜୀ । (କାକୁଡ଼ିହେଇ) ସାରଜନ୍ ସାହେବ, ଦିଅଁଙ୍କ ରାଣ
ପକେଇ କହୁଛି ଏ ଟଙ୍କା ଚୋରି ଟଙ୍କା ନୁହଁ ; ଏ
ଟଙ୍କା ମୋ ନିଜର । ମୋତେ ଗୁଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ହଜର,
ଟଙ୍କା ପଇସା ମୋର କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ ।

ସାରଜନ । (ସହାସ୍ୟ ବଦନରେ) କ୍ୟା ବୋଲୁ ? ଟୁମ୍ ରୁପିଆ
ନେହିଁ ଲେନେ ମାଜତା ? (ଟଙ୍କାଟକ ନିଜ
ପକେଟରେ ପୂରେଇ) ଚୌକିଦାର ! ହୁମ୍ ଗୋଟ
କେ ଡେଖା ଇସ୍କା କୋଇ କସୁର୍ ନେହିଁ । ଇଏ
ଚୋରି ନେହିଁ କଥା । ଇସ୍କୋ ଗ୍ରେଡ୍ ଦୋ ।

ବାବାଜୀ । (ଆନନ୍ଦରେ) ଜୟ ମହାପ୍ରଭୁ !

ଚୌକିଦାର । (ବାବାଜୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ଚପାଗଳାରେ) ମୋ
ପାଉଣା କାହିଁ ଗୋସେଇଁ ? (ଇତ୍ୟବସରରେ
ସାରଜନ ସାହେବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ ଚୌକିଦାର
ନିଜକୁ ସଂଯତ କରିନେଇ ଏବଂ ସାହେବ ଶୁଣି-
ପାରିଲା ଭଳି ବଡ଼ପାଟିରେ କହିଲା) ଚାଲ୍ ଚାଲ୍ !
ଆରେ ହଜୁର ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି, ବୁଝିଲୁ ? ସାକାତ
ଦେବତା । ସେଇଥିଯୋଗୁଁ ତୁ ବରଦି ଗଲୁ । ତା
ନ ହେଇଥିଲେ ଛ'ମାସ ଘଣା ପେଲିବାକୁ ପଡ଼ି-
ଥାଆନ୍ତା ।

ସାର୍ଜନ । (ଆତ୍ମପ୍ରଶ୍ନସାରେ ମୁର୍ଖ ହେଇ ନିଶରେ ହାତ
ମାରି) ଦ୍ୟାଟସ୍ ବଇଚ୍ । ହାମ ତୁମାହାର ଉପର
ବହୁତ ଶୁଣି ହେଁ । ଲେକିନ୍ ସାବତାନ, ରୁପିୟା
କେ ବାରେମେଁ କସକୋ.....

ଚୌକିଦାର । (ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝି ପାରି) ନାହିଁ ହଜୁର ! ମୁଣ୍ଡ କଟି-
ଗଲେ ବି ତୁଣ୍ଡ ପିଟିବ ନାହିଁ ।

ସାର୍ଜନ । (ଆନନ୍ଦରେ) ଇନ୍ଦସ୍ । ମାମ୍ ଇଜ୍ ଦି ଓପାଡ଼ ମାଇ
ବସ୍ । ଉଏଲ୍ ଚୌକିଦାର ! ଇସ୍କୋ ଟରଜିଣୀ
କୋଠି ମେଁ ଶ୍ରେଡ଼ ଆଉଁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଚୌକିଦାର । ଗୋସେଇଁ ! ହେଁ ଯେଉଁ ଦୋ ମହଲ୍ କୋଠା
ଦେଖାପାଉଛି, ସେହି ହଉଛି ଜ୍ଞାନଚରଜିଣୀ ସସ୍ତ୍ର-
ଦର । ଭାରି ମଜା ଜାଗା । ଦି'ଦଣ୍ଡ ବସିଲେ ମିଜାଜ୍
ଖୁସ ହେଇଯାଏ । ଆଜ୍ଞା, ତୁମେ ଯାଅ; ମୁଁ ଚାଲିଲି ।
(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ବାବାଜୀ । (ମନେ ମନେ) ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ଆଜି କି
ଅଶୁଭ ଦିନରେ ଘରୁ ବାହାରିଥିଲି କେଜାଣି, ପଦ
ପଦକେ ବିପଦରେ ପଡ଼ୁଛି । ଯାହାହଉ, ଭାଗ୍ୟକୁ
ପାଖରେ ଟଙ୍କା ନକତୁଟା ଥିଲା, ତା ନ ହେଇଥିଲେ
ନିର୍ଦ୍ଦୀତ ଶ୍ରୀଘର ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା ।
(ବାବାଜୀ ଗୋଟିଏ ପାଖ ଦେଇ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ
ବିପଦପାଖରୁ 'ନିତମ୍ବିନୀ' ଓ 'ପୟୋଧର'
ନାମକ ଦୁଇ ଜଣ ବାଇଜା ଆସି ପ୍ରବେଶ କଲେ)

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ନିତମ୍ବିନୀ । ଆଲୋ ଟିକିଏ ବେଗି ବେଗି ଚାଲ । ସେଆଡ଼େ
ସମସ୍ତେ ଅନେଇ ବସିଥିବେ ପରା !

ପୟୋଧର । ବୁଝିଲୁଲେ ନିତୁ, କାଲି ମନା କରୁ କରୁ କାଳିବାବୁ
କି' ଗିଲସ ବ୍ରାଣ୍ଡି ପିଆଇଦେଲେ ଯେ, ମୁଣ୍ଡଟା
ଏଯାଏ ଭାରି ଭାରି ଲଗୁଛି । ଆଜି ଯେ କମିତି
ନାଟକ ସେହି ଡେଲୁଣି ମୋର ବକ୍ଷମ ଚନ୍ଦ୍ରା ।

ନିତମ୍ବିନୀ । ଆଲୋ ! ମୋର ବି ତ ସେଇ ଦଶା, ମୋତେ ଆଉ
କ'ଣ କହୁଛୁ ? କାଲି ସଦାନନ୍ଦବାବୁ ଥିଲେ ମୋ
ଘରେ । ଶୁଭସାଗ ଖିଆପିଆ, ନାଚଗୀତ, ଭଃ !
କଣ କହିବି ଲୋ ପୟୀ, ପରସ୍ତେ ଧୂଳି ଉଡ଼ିଗଲା ।

ପୟୋଧର । ହଉ ହଉ, ଚାଲ ଭିତରକୁ, ବଡ଼ ଡେର ଡେଇ-
ଗଲାଣି । (ଦୁଆର ପାଖକୁ ଯାଇ) ଦରଓ୍ଵାନଙ୍କା, ଓ
ଦରଓ୍ଵାନଙ୍କା.....

ଦରଓ୍ଵାନ । (ନେପଥ୍ୟରୁ) କୋନ ହେଁ ?

ପୟୋଧର । ଆଗ କବାଟ ଫିଟା, ତା'ପରେ ଦେଖିବୁ କିଏ ।

ଦରଓ୍ଵାନ । (କବାଟ ଫିଟେଇ) ଆରେ, ଆପ ଲେଗ ହେଁ,
ଚଳିଯେ ଅନ୍ଧର; ଆପଙ୍କା ଇନ୍ତଜାର୍ ହୋ ରହିଯେ ।
(ଦରଓ୍ଵାନ୍ ନିଜ ଓ ପୟୋଧରକୁ ନେଇ ଭିତରକୁ
ଚାଲିଗଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ବାବାଙ୍କା ପ୍ରବେଶ
କଲେ)

ବାବାଙ୍କା । (ସ୍ବଗତ) କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଏମାନେ ବାଉଁଶ ବୋଲି
ମନେହେଉଛନ୍ତି ! ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ରାଧେକୃଷ୍ଣ ! ଜ୍ଞାନ-
ତରଙ୍ଗିଣୀ ସଭାରେ ବାଉଁଶ ନାଚ ? ହଁ, ଏବେ

ବୁଝିଲି । ନବକୁମାର କାହିଁକି ଏଠିକି ଘନ ଘନ
ଯିବା ଆସିବା କରେ । କିନ୍ତୁ ସାଆନ୍ତେ ଜାଣିଲେ
କ'ଣ ରକ୍ଷା ରକ୍ଷଣ ଅଛି ?

(ନବକୁମାର ଓ କାଳିବାବୁଙ୍କ ପ୍ରବେଶ । ସେମାନଙ୍କୁ
ଦେଖି ବାବାଜୀ ଗୋଟିଏ କୋଣକୁ ଆଡ଼େଇଗଲେ)

ନବ । ହା-ହା-ହା ! ଶ୍ରୀମତୀ ଭଗବତୀ ଗୀତ । ବାହା ବା !
କି ଚମତ୍କାର ମେମୋରି ପାଠ୍ୟାର ତୋର କହିଲୁ
କାଳି ? ଭଗବତୀ ଗୀତ ହା-ହା-ହା.....

କାଳି । ଆରେ ଧେର, ଏ ସବୁ ବହିପତ୍ର କ'ଣ ମୁଁ କେବେ
ଖୋଲି ଦେଖିଛି ନା ପଢ଼ିଛି ଯେମନେ ରହିବ ?

ନବ । (ହଠାତ୍ ବାବାଜୀ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାରୁ) ଆରେ,
ଏ କ'ଣ ? ବାବାଜୀ ଏଠିକି କିମିତି ଆସିଲୁ ?
ହଇ ରେ କାଳି ! କହୁଥିଲି ପରା—ବାପା ନିଶ୍ଚେ
ଜଣେ ନା ଜଣେ କାହାରିକୁ ମୋ ପଛେ ପଛେ
ପଠେଇବେ । ସେତେବେଳେ ତ କଥାଟା ହସରେ
ଉଡ଼େଇଦେଲୁ, ଏଇନେ ଉପାୟ ? (ସ୍ବଗତ)
ଭାଗ୍ୟକୁ ବାବାଜୀ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଗଲା, ତା ନ
ହେଲେ.....

କାଳି ! ନବ ! ତୁ ଯଦି କହିବୁ, ତାହାହେଲେ ଶଳା
ବୈଷ୍ଣବକୁ ଭିତରକୁ ଟାଣି ନେଇ ଗଣ୍ଡାଏ ଖଣ୍ଡେ
ଫାଉଲ, କାଟ୍‌ଲେଟ କିମ୍ବା ମଟନ ଚପ୍ ଖୁଆଇ-
ଦେବ । ନିଜ ଜାତି ଯିବା ଉପରେ ସେ ଆଉ
କାହାରିକୁ କିଛି କହନ୍ତା ନାହିଁ । କଣ ରାଜ ଅଛି ?

ନବ । ନା ନା କାଳି, ସେ ସବୁ ବାଜେ କଥା ଶୁଣି;
 ସେଥିରେ ବିପଦ ଆଡ଼ର ବଢ଼ିବ । (ବାବାଜୀ
 ପାଖକୁ ଯାଇ) କହୋ ବାବାଜୀ ! ତୁମେ ଏଠି ?
 କିଛି କାମ ଅଛି ନା କଣ ?

ବାବାଜୀ । ନା, କାମ ଆଉ କ'ଣ ? ଏଇ ବାଟ ଦେଇ
 ଯାଉଥିଲି ଗୌରୀଙ୍କ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ; ଶୁକଳି,
 ବାଟରେ ଆପଣଙ୍କର ଏହି ସଭାଭବନ ଟିକିଏ
 ଦେଖିଯାଏ ।

ନବ । ବେଶ, ଖୁବ୍ ଭଲକରିଛ ! ଚାଲ, ଭିତରକୁ ଚାଲ ।
 କାଳି । (ନବକୁମାର ପାଖକୁ ଆସି) ଆରେ ଆରେ ! କ'ଣ
 କରୁଛୁ ? ପାଗଳ ହେଲୁ ନା କଣ ? ବାବାଜୀଙ୍କୁ
 ଭିତରକୁ ଡାକିନେଇ କଣ ଦେଖାଇବୁ କହିଲୁ ?
 ଆମେ ତ ଆଜି ସେଠାକୁ ହରିଶାର୍ଚ୍ଚନ କରିବା ପାଇଁ
 ଯାଉନୁଁ ।

ନବ । (କାଳି ପ୍ରତି) ଆଃ ! ଚୁପ୍‌କର, ବାବାଜୀ ଶୁଣି-
 ପାରିବ । (ବାବାଜୀ ପାଖକୁ ଯାଇ) କ'ଣ ବାବାଜୀ !
 ଥରେ ଭିତରକୁ ଗଲେ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ?

ବାବାଜୀ । ନା-ନା ବାବୁ, ମୋର ଗୋଟିଏ ଜରୁରୀ କାମରେ
 ଯିବାର ଅଛି । ଆପଣ ଥାଆନ୍ତୁ, ମୁଁ ଯାଏଁ ।
 (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କାଳି । ନବ, ଯଦି କହିବୁ ତ ଶଳାକୁ ଧରି ଆଣି ପୂଜାଏ
 ଛ'ଟା ବସେଇ ଦିଅନ୍ତି ସେ ବାପଧନର କିଛି ଦାନ
 ଯାଏ ମନେରହି ଯାଆନ୍ତା ।

ନବ । ଦରଓ୍ୟାନ !

(ଦରଓ୍ୟାନର ପ୍ରବେଶ)

ଦରଓ୍ୟାନ । ହଜୁର !

ନବ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆସିଗଲେଣି ?

ଦରଓ୍ୟାନ । ଜୀ ହଜୁର !

ନବ । ଆଜ୍ଞା, ତୁ ଯାଆ ।

ଦରଓ୍ୟାନ । ଯୋ ହୁକୁମ ହଜୁର ! (ସଲମ କରି ଭିତରକୁ ଚାଲିଗଲା)

ନବ । ବୁଝିଲୁ କାଳି, ବାବାଜୀ ଆଜି ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି ଗୋଟାଏ ଶିଶୁଗୋଲ ଲଗେଇବ, ମୁଁ ବୁଝି-ପାରୁଛି । ମୋର ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଡର କ'ଣ ଜାଣୁ ? ବାବାଜୀ ଦି ଜଣ ଦର ଭିତରେ ପଶିଲା-ବେଳେ ବାବାଜୀ ନିଶ୍ଚୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଛି ।

କାଳି । ହଁ, ତୁ ଗୋଟିଏ ଭୀଷଣ କାଓ୍ୟାଡ଼ । ଟିକିଏ ହେଲେ ତୋର ମରାଲ କରେନ ନାହିଁ । ଆରେ ବାବାଜୀ ଗୋଟେ ମଣିଷ, ତାଙ୍କୁ ଘୁଣି ଡର ?

ନବ । ଆରେ ! ଏ' ସବୁ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଯେ କେଡ଼େ ସାହାବିକ, ସେ ବିଷୟରେ ତୋର ଧାରଣା ନାହିଁ । ମୋର ମନେହୁଏ, ତା' ହାତରେ ପାଞ୍ଚ ଦଶଟଙ୍କା ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ ତାର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ଭଲ ।

କାଳି । ନନସେନ୍ସ ! ତା'ଠାରୁ ବରଂ ଶିଳାକୁ ଉତ୍ତମ-ମଧ୍ୟମ ଦେଇ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ପଠାଇଦେବା ଭଲ । ଡେମ୍ ଦି ବ୍ରୁଟ ! ଏସବୁ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ଯେ

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

କାହିଁକି ପୃଥିବୀରେ ଅଛନ୍ତି, ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ।
କିଏ ବୁଝେ ଏମାନଙ୍କୁ ?

ନବ । ପାଗଳ ! ଏସବୁ ପିଲାଳିଆ ବୁଝି ଭଲ ନୁହେଁ ।
ଶୁଲ ଆମେ ଦୁହେଁ ମିଶି ବାବାଜୀ ପାଖକୁ ଯିବା ।
(ଦୁହିଁଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

—○—

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

(କେତେ ଜଣ ବାବୁଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଚୈତନ୍ୟ । ନବ ଆଉ କାଳ ଆସିବାକୁ ଆଜି ଡେରି କରୁଛନ୍ତି
କାହିଁକି ଜାଣ ?

ବଲ୍ଲଭ । ସେ କଥା ଆମେ କପରି ଜାଣିବୁ ? ଆରେ
ସେମାନଙ୍କ କଥା ଗୁଡ଼ି ଦିଅ । ସେହିମାନେ ରୁହାନ୍ତି—
ସବୁ କାମରେ ସେହିମାନେ ହିଁ ଲିଡ୍ ନେବେ ।
ତା' ଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କ ମନର ଧାରଣା ସେ
ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଜ୍ଞାନସି କାମ ହେଇ
ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଶିବୁ । ଯାହା କୁହ ଗୁଇ, କିନ୍ତୁ ଏ କଥା ସତ ଯେ, ଲେଖା-
ପଢ଼ା ଦିଗରେ, ଆମେ କେହି ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ
ନୋହୁଁ ।

ମହେଶ । ବିଟୁରନ୍ ଆର୍ତ୍ତ୍ୟାର ସେଲ୍‌ଭସ୍ ଏମିତି କ'ଣ
ବେଶେଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖାପଢ଼ା ଜାଣନ୍ତି ସେମାନେ
କହିଲୁ ?

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ବଲ୍ଲଭ । ଆରେ ଥାଉ ମଁ, ସେମାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟାର ଦୌଡ଼ ଯେ
କେତେ, ସେ କଥା ମୋତେ ଜଣାଅଛି । ଦିନେ ନବ
ମୋ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଦେଇଥିଲା । ତୁମେ ବିଶ୍ୱାସ
କରିବ ନାହିଁ ଭାଇ, ସେଥିରେ ହଜାରେ ଭୁଲ ।

ବଲ୍ଲଭ । ତା'ଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଉତ୍ତ ଦେଖିଛୁ ?

ଚୈତନ୍ୟ । ଆହା, ଥାଉ ଥାଉ, ସେମାନେ ହେଲେ ଆମର
ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍ । ସେମାନଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ, ତାଙ୍କ ବିଷୟ
ଆଲୋଚନା କରିବା ଆମର ଉଚିତ ନୁହଁ । ତା'
ଛଡ଼ା ସେମାନେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ସତ୍ତ୍ୱ ଆଜିଯାଏ
ଗୁଲୁଛି । ନ ହେଲେ...

ମହେଶ । ତା ବୋଲି କଣ ସତ କଥା କହିବାକୁ ମନା ? ଟ୍ରୁଥ୍
ଇଜ୍ ଅଲଉଏଜ୍ ଟ୍ରୁଥ୍ । ହକ୍ କଥା କହିବ,
ସେଥିରେ ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍ କ'ଣ ?

ବଲ୍ଲଭ । ଆ ଛା, ଅଛା, ସେ ସବୁକଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଥାଉ ।
ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଜି ମିଟିଂର କୋରମ ହୋଇ
ପାରିବ କି ନାହିଁ ଆଗ ଦେଖିଲ ?

ଶିବୁ । (ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅନେଇ ମନେ ମନେ ଗଣିନେଲା)
ବାସ୍ ! କୋରମ ହେଇଗଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭା-
କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଉ ।

ମହେଶ । ହିପ୍ପୁର ହିପ୍ପୁର ! ମୁଁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ
କରୁଛି ।

ବଲ୍ଲଭ । (ହାତଦଡ଼ି ଆଡ଼େ ଅନେଇ) ନ'ଟା ବାକିବାକୁ ମାତ୍ର
ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ବାକିଅଛି । ବୋଧହୁଏ ନବ ଓ କାଲି

ଆଜି ଆଉ କେହି ଆସିବେ ନାହିଁ । ତା ଦେଲେ
ମୁଁ ଚୈତନ୍ୟବାବୁକୁ ଆଜି ସରକାରୀ ପରିଚାଳନା
କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।

ସମସ୍ତେ । ହିପ୍ପୁର ହିପ୍ପୁର ! ହିପ୍ପୁର ହିପ୍ପୁର !
ଚୈତନ୍ୟ । (ଆସନରୁ ଉଠି) ଜେଣ୍ଟଲମେନ, ଆପଣମାନେ
ଅନୁଗ୍ରହକରି ମୋତେ ଆଜି ଯେଉଁ ଯୋଗ୍ୟଆସନ
ଦେଲେ, ତାର ଦାୟିତ୍ଵ ପାଳନ କରିବା ଦିଗରେ
ମୁଁ ମୋର ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ନାଓ ଟୁ
ବିଜ୍‌ନେସ ।

ସମସ୍ତେ । ହିପ୍ପୁର ହିପ୍ପୁର ! (କରତାଳି)
ଚୈତନ୍ୟ । (ବଡ଼ପାଟି କରି) ଖାନସାମା, ଖାନସାମା !
ଖାନସାମା । (ଭିତରୁ) ଜା ହଜୁର !
ଚୈତନ୍ୟ । (ପୂର୍ବପରି ପାଟିକରି) ଦୁଇ ବୋତଲ ଗ୍ରାଣ୍ଡି ଆଉ
ଦୁଇ ଗଡ଼ଗଡ଼ା ଦେଇ ଯା । (ବସିପଡ଼ିଲେ) ଯଦି
ଆପଣମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ବିପ୍ପୁର ପିଇବାକୁ
ଚାହାନ୍ତି, ଜଣେଇବେ ।
(ଖାନାସାମା ମଦ ଓ ଆଉ ଜଣେ ଚାକର ଗଡ଼ଗଡ଼ା
ନେଇ ପ୍ରବେଶ)

ଚୈତନ୍ୟ । ସବ୍ ଲେଗେ । କୋ ସରାପ ଦୋ (ଖାନସାମା
ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ଗିଲ୍‌ସେ କେଖାଏଁ ମଦ ଧରେଇ
ଦେଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ପାନକଲେ) ଆଜ୍ଞା ଖାନସାମା,
ତୁମ ଅଉ ଯାଓ, ଗିଲ୍‌ସ ବୋତଲ ବାଦ ମେଁ
ଆକର ଲେଜାନା ।

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ଖାନସାମା । ଜା ହଜୁର ! (ଖାନସାମା ଚାଲିଯାଉଥିଲା ।)

ଚୈତନ୍ୟ । ହଁ! ଔର ଶୁନୋ, ଉସ୍ କମରେ ମେଁ ନାରଖିଲା
ଯୋ ବାଈଜା ବେଠି ହୁଇହେଁ ଉନ୍‌କେ ବୋଲଦେନା,
ଔର ବରଫଉ ଭେଜଦେନା ।

ଖାନସାମା । ଜା ହଜୁର ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ବଲ୍ଲଭ । ମୁଁ ଆମର ନୂଆ ଚେୟାରମେନ୍‌ଙ୍କ ହେଲ୍‌ଥ
କାମନା କରୁଛି ।

ସମସ୍ତେ । ହିପ୍‌ର ହିପ୍‌ର ! (ସମସ୍ତେ ମଦ୍ୟପାନ କରି ହିପ୍
ହିପ୍ ହୁରେ, ହୁରେ !

(ନିତମ୍ବିନୀ ଓ ପୟୋଧର ପ୍ରବେଶ)

ଚୈତନ୍ୟ । ଆରେ ଆସ ଆସ, ଅନେକ ଦିନ ପରେ ତୁମ ଦୁହଁଙ୍କ
ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖାହେଲା । କିପରି ଅଛ ?

ନିତ । ଯେମିତି ଆପଣ ରଖିଛନ୍ତି । ସୁଖେଦୁଃଖେ କୌଣସି
ମତେ କଟିଯାଉଛି ।

ଚୈତନ୍ୟ । ମୁଁ ତୁମକୁ ରଖିବି, ସେ ଭାଗ୍ୟ ମୋର କାହିଁ ?

ସମସ୍ତେ । ବ୍ରେଭେ ବ୍ରେଭେ ! (ତାଳି ବଜେଇବା)

ଚୈତନ୍ୟ । ପୟୋଧର, ସେଠି କାହିଁକି, ଆଉ ଟିକିଏ ପାଖକୁ
ଦୂଃସ୍ଥ ଆସି ବସ ।

ପୟୋଧର । ନାହିଁ ନାହିଁ, ମୁଁ ଏଠି ଠିକ୍ ବସିଛି ।

ଚୈତନ୍ୟ । ବଲ୍ଲଭବାବୁ, ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଇବା ପିଇବା
ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି ତ ?

ବଲ୍ଲଭ । ହଁ ହଁ, ସେ ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ ଅଛି । କେବଳ ନବ-
ବାବୁକୁ ଅପେକ୍ଷା ।

ଚୈତନ୍ୟ । (ପୟୋଧର ହାତ ଧରି) ତାହାହେଲେ ପୟୋଧର,
ଗୋଟିଏ ଗଜଲ କି ଠୁଁର ହେଇ ଯାଉ । ବହୁଦିନ
ହେଲା ତୁମ ଗୀତ ଶୁଣିନାହିଁ ।

ସମସ୍ତେ । ହିୟର ହିୟର ! (କରତାଳି)
ପୟୋଧର । ପରେ ଗାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ?
ଚୈତନ୍ୟ । ନା ନା, ଆଉ ପରେ କାହିଁକି ? ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ରମ୍,
ଭଲ କାମରେ ବଳମ୍ବ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

ପୟୋଧର । ଆଜ୍ଞା, ତାହାହେଲେ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି (ହାରମୋନି-
ୟମ ବଜେଇ ଗୀତ ଆରମ୍ଭ କଲ)

ଗୀତ

ଆଉ କି ସେ ପ୍ରେମ ଅଛି ହେ ନାଗର
ହୃଦୟେ ତୁମର ଅଭାଗୀ ପ୍ରତି ।

ସଜୟୁଲ ପାଇ ତେଜଲ ବାସିକୁ
କହ ସଖା ବାରେ ଏ କେଉଁ ଶକ୍ତି ।

ଯାହା ତ ହବାର ଆମର ହବ
ସୁଖରେ କୁମେ ଯେ ଘର କରିବ

ଖୁସ ବାସେ ଖୋଲି କିଏ ସେ ନାଗରୀ
ମୋହିଛି ତୁମକୁ ଦେଇ ପୀରତି ।

ସମସ୍ତେ । ବାହାବା, ବାହାବା, ଜାତେ ରହୋ, ଜାତେ ରହୋ !
ଚୈତନ୍ୟ । ହୋ ବଲ୍ଲଭବାବୁ, ତୁମେ କମିତାଆ 'ସାକି'
କହିଲ ?

ବଲ୍ଲଭ । (ବୁଝି ନ ପାରି) ସାକି ? ସେ ଫେରୁ କ'ଣ ?

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ଚୈତନ୍ୟ । ଆରେ ସେଉଁମାନେ ମଦ ବିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ
ଫାରସିରେ ସାକ କୁହାଯାଏ, ବୁଝିଲ ?

ଶିବୁ । (ଗୀତ ଗାଇଲା ଭଳି) “ଗର ସ୍ୱଧାର ନହୋ ସାକ”
—ନଅ ଭାଇ, ସମସ୍ତେ ଆରମ୍ଭ କର (ସମସ୍ତଙ୍କର
ମଦ୍ୟପାନ)

ଚୈତନ୍ୟ । ରୁହ ରୁହ, ଟିକିଏ ଭୁନି ହୁଅ (ସମସ୍ତେ ଭୁନି
ହେଇଗଲେ) ବଲ୍ଲଭବାବୁ ଦେଖିଲ—କେହି
ଆସୁଛି ନା କ’ଣ ?

ବଲ୍ଲଭ । ବୋଧହୁଏ ନବ ଆଉ କାଳ ଆସିଲେ ।
(ନବ ଓ କାଳର ପ୍ରବେଶ)

ସମସ୍ତେ । (ତେୟାରରୁ ଉଠି) ହିପ୍ ହିପ୍ ହୁରେ...

କାଳ । (ଉଲ୍ଲଭ ଅବସ୍ଥାରେ) ହୁରେ ହୁରେ...

ନବ । (ନିଶା ଶ୍ରେଳରେ) ଭାଇମାନେ ! ଆଜି ଆମକୁ ଏକ୍ସ-
କ୍ୟୁଜ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାଟରେ ଟିକିଏ କାମ
ସାରି ଆସୁ ଆସୁ ଡେରି ହେଇଗଲା, ସେଇଥିପାଇଁ
ସମସ୍ତ ମୁତାବକ ଆସି ପାରିନାହୁଁ । ଉଇ ଆର
ଭେରି ସରି ଫର୍ ଦ୍ୟାଟ ।

ଶିବୁ । (ନିଶା ଶ୍ରେଳରେ) ମିଛ କଥା । ବଲ୍ଲଭୁଲ୍ ମିଛ
କଥା । ଇଉ ଆର ଏ ଲୟାର ।

ନବ । (ହୁଇ ଭାବରେ) ହାଟ୍ ? ତୁ ମୋତେ ଲୟାର
କହିଲୁ ? ତୋର ଏଡ଼େ ବଡ଼ ସାହସ ? ଜାଣୁ ମୁଁ
ଇଚ୍ଛାକଲେ ତୋତେ ଗୁଳି କରି ମାରି ଦେଇ
ପାରେ ?

ଚୈତନ୍ୟ । (ନବକୁ ଧରି ଚେପ୍ପାର ଉପରେ ବସେଇବାକୁ
ଚେଷ୍ଟା କରି) ଆହା-ହା, ଏ ସବୁ କ'ଣ ହେଉଛି ?
ଗୋଟାଏ ଟ୍ରାଇଫ୍ଲିଂ କଥା ନେଇ ନିଜ ନିଜ
ଭିତରେ କଳିଗୋଳ କରାବା କ'ଣ ଉଚିତ ?

ନବ । ଟ୍ରାଇଫ୍ଲିଂ କଥା ମାନେ ? ସେ ମୋତେ ଲଘୁର
ବୋଲି ଗାଳିଦେଲା, ଆଉ ତୁମେ କହୁଛ ଗୋଟାଏ
ଟ୍ରାଇଫ୍ଲିଂ ଘଟଣା ? ସେ ମୋତେ ଓଡ଼ିଆରେ ଗାଳି
ଦେଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ମିଥ୍ୟାବାଦୀ କହିଥିଲେ ତ
ଚଳିଥାଆନ୍ତା । ଲଘୁର କହିଲା କାହିଁକି ?

ଚୈତନ୍ୟ । ହଉ ହଉ, କହି ତ ସାରିଲଣି, ଆଉ ଉପାୟ କଣ ?
ଏହି ଛୋଟ ଘଟଣାକୁ ଧରିବସିଲେ ସଭାର କାମ
ଚଳିବ କିପରି ? ବଲାଇବାବୁ, ଆରେ ଚୁପରୁପ୍
ବସିଛ କାହିଁକି ? ଦିଅ, ଗିଲ୍ଲସରେ ଆଉ ଟିକିଏ
ତାଳ । (ବଲାଇବାବୁ ବୋତଲ ଖୋଲି ନବବାବୁଙ୍କ
ଗିଲ୍ଲସରେ ମଦ ତାଳିଦେଲେ ଏବଂ ନବବାବୁ
ସବୁଯାକ ଏକା ନିଶ୍ୱାସରେ ଶେଷ କଲେ)

ନବ । (କାଳି ପ୍ରତି) କରେ କାଳି, ତୋର ପୁଣି କ'ଣ
ହେଲା ? ଚୁପରୁପ ବସି କ'ଣ ହେବୁଛୁ ?

ଏହି କଣ ସଭ୍ୟତା

କାଳ । ମୁଁ ଭ୍ରାତୃହୁ, ତୁମର ସେହି ବାବାଜୀ କଥା । ତୁ ଯାହା
କହୁ ଭ୍ରାତୃ, ଲୋକଟା । କିନ୍ତୁ ପକ୍କା ଧଡ଼ିବାଜ୍ ।
ଯାହା ତୁଳସୀମାଳା ଧରି ଜପ କରୁଛୁ । ଅଥଚ
ଟଙ୍କା ଦୁସ୍ ନେଇ ଡାହାମିଛୁ କଥା କହିବାକୁ ସାଙ୍ଗେ
ସାଙ୍ଗେ ମଝିଗଲ । କି ହିପୋକ୍ରିଟ୍ କହିଲୁ ?

ନବ । ଆରେ ଧେଉଁ, ତୁ ବି ଗୋଟାଏ ବେରସିକ ଲୋକ
ଦେଖୁଛି । ନିତମ୍ବିନୀ, ପୟୋଧରୀ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଏ
ବେଳରେ କ'ଣ କେହି ଦାଢ଼ିଆ ବାବାଜୀ କଥା
ଭାବେ ? କିଗୋ ନିତମ୍ବିନୀ, ନାର ଖଣ୍ଡେ ହଉ ?

ସମସ୍ତେ । ନା ନା, ଆଗ ତୁମ ଶ୍ରିର୍ ।

ନବ । (ଠିଆ ହୋଇ) ଆଜ୍ଞା ! ଜେଣ୍ଟଲମ୍ୟାନ, ଆପଣମାନେ
ଜାଣନ୍ତୁ ଏ ସଭାର ନା କଣ ?

ସମସ୍ତେ । ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସଭା ।

ନବ । ଦେହସ୍ତ ଗୁଡ଼୍ ! ଆଜି ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ହେଉଛୁ
ଏହି ସଭାର ସଦସ୍ୟ । ଜ୍ଞାନଚରଣି ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ
ସମସ୍ତେ ଏଠାରେ ମିଟ୍ କରୁ; ଏହା ଉଇ ଆର୍ ଜଲି
ଗୁଡ଼୍ ଫେଲୋଜ୍ ।

ସମସ୍ତେ । (ଏକା ସୁରରେ) ଉଇ ଆର୍ ଜଲି ଗୁଡ଼୍ ଫେଲୋଜ୍,
ଉଇ ଆର୍ ଜଲି ଗୁଡ଼୍ ଫେଲୋଜ୍ !

ନବ । ଜେଣ୍ଟଲମ୍ୟାନ୍ ! ଆମେ ସମସ୍ତେ ଖାଣ୍ଟି ହିନ୍ଦୁ । ବିଦ୍ୟା
ବଳରେ ସୁପରଷ୍ଟି ସନ୍ତର ଶିକୁଳି ଛୁଣ୍ଡେଇ ଫୁ
ହେଇଛୁ । ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକ ଦ୍ଵାରା ଆମର ଅଜ୍ଞାନ

ଅନ୍ଧକାର ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣ-
ମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ
ଆପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଶର ସୋସିଆଲ୍ ରିଫର୍ମ-
ମେଶନ ପାଇଁ ଆଜିଠି ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତୁ । -

ସମସ୍ତେ । ହିୟାର୍ ! ହିୟାର୍ !

ନବ । ଜେଷ୍ଟଲମ୍ୟାନ୍ ! ଆପଣମାନେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଝିଅ-
ମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵାଧୀନତା
ଦିଅନ୍ତୁ, ବିଧବା ବିବାହକୁ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତୁ, ତାହା-
ହେଲେ ଦେଖିବେ—ଆମର ଏହି ଭାରତଭୂମି ଇଂଲଣ୍ଡ
ପ୍ରଭୃତି ସେ କୌଣସି ସଭ୍ୟଦେଶ ସହିତ ସମାନ
ତାଳ ଦେଇ ଆଗେଇ ଯାଉନାହିଁ । ନତୁବା ଆମେ
ସମସ୍ତଙ୍କ ଫିଡ଼ରେ ପଡ଼ିଛୁ !

ସମସ୍ତେ । ହିୟାର୍ ! ହିୟାର୍ !

ନବ । କିନ୍ତୁ ଜେଷ୍ଟଲମ୍ୟାନ୍ ! ଆମର ଏହି ଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ
ଆମ ଘେରରେ ଏକ ବିରାଟ ଜେଲଖାନା । କେବଳ
ଏହି ଗୁମାସ୍ତି ହେଉଛି ଆମର ଏକମାତ୍ର ଲିବାଟି ଦୁଇ
ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ଵାଧୀନତାକାଞ୍ଚ । ଏଠାରେ ଯାହାର ଯାହା
ଶୁଣି, ସେ ତା କରପାରେ । ଜେଷ୍ଟଲମ୍ୟାନ୍, ଇନ୍
ଦି ନେମ୍ ଅଫ୍ ଫ୍ରିଡ଼ମ ଲେଟ୍ ଆସ୍ ଏନ୍‌ଜୟ
ଆର୍ଡ଼୍ୟାରସେଲ୍‌ଭସ୍ (ବସିପଡ଼ିବା) ।

ସମସ୍ତେ । ହିୟାର୍ ହିୟାର୍ ! ହିୟାର୍ ହିୟାର୍ ! ଲିବାଟି ଦୁଇ
ବି ଫ୍ରି । ଲେଟ୍ ଆସ୍ ଏନ୍‌ଜୟ ଆର୍ଡ଼୍ୟାରସେଲ୍‌ଭସ୍ ।

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା ?

ନବ । ହୋ ବଲ୍ଲଭବାବୁ, ଆଉ ଥରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଟିକିଏ
ଟିକିଏ ଦେଇଯାଅ ।

ବଲ୍ଲଭ । ଆଜ୍ଞା ଦଉଛି (ସମସ୍ତଙ୍କ ଗ୍ଲାସ୍ରେ ମଦ ଢାଳିବା)

କାଳି । ତା ହେଲେ ଏଥର ନାଚ ଆରମ୍ଭ ହେଉ । କମ
ଓପନ୍ ଦି ବଲ୍ ମାଇଁ ବ୍ୟୁଟିଜ୍ !

(ପୟୋଧର ଓ ନିତମ୍ବିନୀଙ୍କର ନାଚ-ଗୀତ)

ନବ । (ଉନ୍ମତ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ) କଥା ବାତ୍ ! ଜ୍ଞତାରହେ
ବାଈଜୀ !

ଚୈତନ୍ୟ । ଚାହାନ୍ତିଲେ ଆଜି ଏହିଠାରେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ
ସମାପ୍ତ କରାଯାଉ । କ'ଣ କହୁଛନ୍ତି ଆପଣମାନେ ?

ସମସ୍ତେ । (ଉନ୍ମତ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ) ଠିକ୍ ଠିକ୍ । ଥୀ ଚପ୍ପାରସ୍ ଫର
ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ ସଭା । ହିପ୍ ହିପ୍ ହୁରେ !

ନବ । (ଚେପ୍ପାରସ୍ ଉଠି) ପୟୋଧର ! ମେରି ଜାନ୍ !
'ମୋଡେ ଟିକିଏ ବାହାରକୁ ନେଇ ଚାଲ (ପୟୋଧର
କାନ୍ଧରେ ହାତରଖି ଉନ୍ମତ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଟଳି ଟଳି
ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କାଳି । ନିତମ୍ବିନୀ ! ତୁମେ ଟିକିଏ ମୋଡେ ଫେସର କର ।
(ନିତମ୍ବିନୀ କାନ୍ଧରେ ହାତ ରଖି ଟଳି ଟଳି ଛତରକୁ
ଯାଉ ଯାଉ) ବାଇଗଡ, ନିତମ୍ବିନୀ । ତୋ ହାତ
ଯୋଡ଼ିକ ଭାରି ନରମ ।

ସମସ୍ତେ । (ହାତ ଢାଳି ଦେଇ) ବ୍ରାସେ ବ୍ରାସେ !

(ତବଲ୍ ଓ ବେହେଲବାଦକ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତେ
ଗୁଲିଗଲେ)

ତବଲ୍ବାଦକ । ଦେଖିଲୁ ଭାଇ, ବୋତଲରେ ଟୋପାଏ ଗଲେ
ଅଛି କି ନାହିଁ ?

ବେହେଲାବାଦକ । (ଦୁଇଟି ବୋତଲ ଉଠାଇ ଦେଖିଲା ଯେ କିଛି-
ନାହିଁ । ତୃତୀୟ ବୋତଲରେ ଅଧେ ମଦ ଥିବାର
ଦେଖି ଆନନ୍ଦରେ ତା ମୁହଁରେ ହସ ପୁଟିଉଠିଲା ।)

ତବଲାବାଦକ । କରେ, କିଛି ମିଳିଲା ?

ବେହେଲାବାଦକ । ହଁ ମିଳିଛି, ନିଶାଗୋଳରେ ଗୋଟିଏ ବୋତଲ
ଅଧା କରି ପକେଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଣ ଆଣ
ଗିଲସଟା ଆଣ । (ଦୁହେଁ ଯାକ ମଦତକ ଶେଷ
କଲେ ।)

ତବଲାବାଦକ । (ଉନ୍ମାଦ ଅବସ୍ଥାରେ) ଆଃ ବଢ଼ିଆମାଲ, କ'ଣ
କହୁଛୁ ?

ବେହେଲାବାଦକ । ଠିକ୍, ବଲ୍‌କୁଲ୍ ଠିକ୍ । ହେଲେ, କଥା କ'ଣ
ଜାଣୁ ? ଚଳମ ଗଞ୍ଜେଇ ନ ହେଲେ ବ୍ରାଣ୍ଡିରେ
ସେତେ ମଜା ଆସେ ନାହିଁ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗର୍ଭାଙ୍କ

ନବକୁମାରବାବୁଙ୍କ ଶୟନକକ୍ଷ

(ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ, ନୃତ୍ୟକାଳୀ ଓ ହରକାମିନୀ ବସି ତାସ ଖେଳୁଛନ୍ତି)

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ—ଏଇ ନେ ।

ନୃତ୍ୟକାଳୀ—ଇଏ କ'ଣ ଖେଳିଲୁ ମ ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ—ଚିଡ଼ିତନ ଦୁହଲ ।

ନୃତ୍ୟକାଳୀ—ମଲ ! ଚିଡ଼ିତନ ପରା ତୁରୁପ୍ । ତୋତେ ତୁରୁପ୍
ଖେଳିବାକୁ କିଏ କହିଲା ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ—ହଉ ଥାଉ ଥାଉ, ପାଟି କର ନା । ତୋ ହାତରେ
ଯଦି ରଙ୍ଗ ନ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ ପାଣ୍ଡୁ ଦେଇ
ଯାଉନୁ ?

ନୃତ୍ୟକାଳୀ—ଆଜ୍ଞା ହଉ । ଏଇ ନେ ମୋର ଟିକ୍କା ।

କମଳା—ମୋର ଶାଢ଼ୀ ।

ହରକାମିନୀ—ମୋର ପାଣ୍ଡୁ ।

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । ଏ'କଣ ପାଣ୍ଡୁ ଦେଇ ଗଲୁଯେ ?

ହରକାମିନୀ । ହାତରେ ଭୃରୁପ ନ ଥିଲେ ପାଶ୍ ଦେବ ନାହିଁ ତ
ଆଉ କଣ କରିବ ?

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । କମଳା, ନେ ତୋ ଖେଳ ।

କମଳା । ଆଜ୍ଞା, ଏଇ ନେ ମୋର ବାବା ।

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । ମଲ୍ଲ ମଲ୍ଲ ! ଏଟା ପର ମୋ ପିଠି ଥିଲା, ତୁ ବାବା
ଦେଲୁ କାହିଁକି ?

କମଳା । ବାହା ରେ, ସାଇବ ମୋ ହାତରେ ନାହିଁ । ବାବା
ପକେଇବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କଣ କରିଥାଆନ୍ତୁ ?

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । ସାଇବ ପର ମୋ ହାତରେ ଅଛି ?

କମଳା । ତୋ ହାତରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ମୁଁ କେମିତି ଜାଣିବି ?

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । ଜାଣିବୁ ନାହିଁ ତ ଖେଳିବାକୁ ବସିଛୁ କାହିଁକି ?
ତାସ ଖେଳିବାକୁ ହେଲେ ଇସାବ ବୁଝିବାକୁ
ପଡ଼େ, ଜାଣୁ ?

ହରକାମିନୀ । ଆଲୋ ! ତୁମେମାନେ ଖେଳିବ ନା ପାଟିଭୁଣ୍ଡ
କରୁଥିବ ?

କମଳା । ଦେଖିଲ ନୂଆବୋଉ ! କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା ! ତା ହାତରେ
ସାଇବ ଅଛି, ସେ କଥା ମୁଁ କେମିତି ଜାଣିବି କହିଲ ?

ଗୃହିଣୀ । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ଇଲେ ବୋହୂ !

ହରକାମିନୀ । ହେଇ, ଶାଶୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ତୁମେ ସବୁ ତୁନି ହୁଅ ।

ଗୃହିଣୀ । (ପୁଣି ନେପଥ୍ୟରୁ) ପ୍ରସନ୍ନ...

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । (ବଡ଼ ପାଟିରେ) କଣ କହୁଛୁ ମା ?

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ଗୃହିଣୀ । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ତୁମେସବୁ ସେଠି ବସି କ'ଣ କରୁଛ
କଲେ ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । (ବଡ଼ପାଟିରେ) ଆମେ ସବୁ ଏଠି ଭାଇଙ୍କ ବିଛଣାପତ୍ର
ଝାଡ଼ାଝାଡ଼ି କରୁଛୁ ।

ହରକାମିନୀ । ପ୍ରସନ୍ନ ! ସୁନା ଭଉଣୀଟା ପରା, ତାସଗୁଡ଼ାକ ତକିଆ
ତଳେ ଲୁଚେଇ ଦିଅ । ମା ଦେଖିଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା-
ରକ୍ଷଣ ନାହିଁ ।

(ନୂଆବୋହୂଙ୍କ କଥା ମୁତାବକେ ପ୍ରସନ୍ନ ତାସତକ ତକିଆ
ତଳେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲା)

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । ନୂଆବୋହୂ, କମଳା, ଗୁଲ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମିଶି
ଭାଇଙ୍କ ବିଛଣାଗୁଡ଼ର ଝାଡ଼ିବା । ମା ଆସିଲେ
ଦେଖିବି ସେ ଆମେ କାମ କରୁଛୁ, ତାସ୍ କଥା ଆଦୌ
ବୁଝିପାରିବେ ନାହିଁ ।

(ଗୃହିଣୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଗୃହିଣୀ । ମଲା, ଏଇ ଗୋଟିଏ ବିଛଣା ବିଛେଇବାକୁ, ତୁମେ
ଗୁରୁ ଜଣଯାକ ସେତେବେଳୁ ଘରେ ପଶିଛ ନା ?
କି ଜାଣିଲେ ମା, ତୁମେ ସବୁ ସେଇ କଳିକାଳିଆ ଝିଅ;
ତୁମର ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ କଥା । ଭାଗ୍ୟକୁ ଆଜି
ନବ ଘରେ ନାହିଁ । ତା ନ ହେଲେ, ଏତେବେଳ
ଯାଏ ଶୋଇ ସାରନ୍ତାଣି ।

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । ଅଜ୍ଞା ମା, "ଭାଇ ଆଜି କେଉଁଠିକି ଯାଇଛନ୍ତି କହିଲୁ ?

ଗୃହିଣୀ । ସେହି ସେ, ରାମମୋହନ ରାଏ ନା କିଏ ଜଣେ
ଶୁଭ୍ ନାମଜାଦା ଲୋକ, ତାଙ୍କର କୁଆଡ଼େ କି
ସବୁ ଅଛି ।

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । ଓଃ ବୁଝିଲ, ଭଲ ତାହାହେଲେ ଜ୍ଞାନଚରଣ ଶୀ ସବୁକି
ଯାଇଛନ୍ତି, ନୁହଁ ?

(ନେପଥ୍ୟରୁ ଶୁଣାଗଲା—ମା ! ସାଆନ୍ତେ ବେଠକଖାନା
ଘରୁ ଆସିଲେଣି)

ଗୃହିଣୀ । ହଉ, ତାଙ୍କୁ କହ ମୁଁ ଯାଉଛି । ଆଲୋ ବୋହୂ ତୁମେ
ସବୁ ବଛଣା କରି ବେଗି ତଳକୁ ଆସ, ମୁଁ ଯାଏ ।
(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନବକୁମାର । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ଗ୍ରେଡ୍ ଦୋ । ଗ୍ରେଡ୍ ଦୋ ମୁଝେ ।

ବଇଦା । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ତୁମ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ୁଛି ସାନବାରୁ ।
ପାଟିଭୁଣ୍ଡି କର ନାହିଁ । ସାଆନ୍ତେ ଆର ଘରେ ଭାତ
ଖାଉଛନ୍ତି ।

ନବକୁମାର । (ନେପଥ୍ୟରୁ) ଡ୍ୟାମ୍ ଇଓର ସାଆନ୍ତେ । ହମ୍
ଦୁନିଆ ମେଁ କସିକୋ ପରବାଏ ନହିଁ କରତା ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । ନୂଆବୋହୂ ! ବୋଧହୁଏ ଭଲ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ହରକାମିନୀ । (ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରି) ହଁ, ତା ନ ହେଲେ
ମଦ ଆଉ ପିଆଜ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଆସନ୍ତା କୁଆଡ଼ୁ ? ଦିନେ
ଅଧେ ନୁହେଁ, ନିତି ନିତି ମୁଁ ଆଉ କେତେ
ସହିବି କହିଲୁ ?

(ଉନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ନବବାବୁଙ୍କୁ ଧରାଧର କରି ଆଣି ବଇଦା ଘର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁ ଏବଂ ପ୍ରସନ୍ନ ଓ ହରକମିନୀ ଗୋଟିଏ କଣରେ ଯାଇ ଠିଆହେଲେ)

ନବ । (ନିଶାଜୋରରେ ବଇଦା—ମାଈ ଗୁଡ଼ ଫେଲେ ! ମିଷ୍ଟର ବୈଦ୍ୟନାଥ, ମୁଁ ତୋତେ ରହମି କରିବାକୁ ଚାହେଁ । କ'ଣ କହୁଛୁ ? ରଜି ତ ? (ବଇଦାକୁ ମାରବ ଦେଖି ବଡ଼ ପାଟିରେ) ମୋ କଥାର ଜବାବ ଦେ !

ବଇଦା । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଯାହା କହିବେ ସେଥିରୁ ମୁଁ ବାହାର ପିବି ନା ?

ନବ । ଦେହେ ଗୁଡ଼ । ଆଜ୍ଞା ବଇଦା, ଆଜି ଗୋଟିଏ ବୋତଲ ବିୟର—ବୁଝିଲୁ ? (ବଇଦା ଯାଉଥିଲା) ନା—ନା—ଶୁଣ, ଆଲମାର ଭିତରେ ଯେଉଁ ବ୍ରାଣ୍ଡ ଅଛି, ସେଇ ବୋତଲଟା ନେଇଆ ।

ବଇଦା । ହଉ ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଟିକିଏ ତୁନିହୋଇ ବିଛଣାରେ ଶୋଇପଡ଼ନ୍ତୁ, ମୁଁ ବ୍ରାଣ୍ଡ ନେଇ ଏଇନେ ଆସୁଛି । (ସ୍ବଗତ) ସାନବାବୁ ଯଦି ଭଲରେ ଭଲରେ ଶୋଇ ନ ପଡ଼ନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଦେଖୁଛି ଘରେ ଆଜି ହଲୁସ୍ତୁଲ କାଣ୍ଡ ଘଟିଯିବ । ସାଆନ୍ତେ ସାନବାବୁକୁ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିଲେ ଆଜି କିଛି ବାକି ରଖିବେ ନାହିଁ ।

ନବ । (ବିଛଣାରୁ ଉଠିବସିଲେ) ଆରେ ବଇଦା ! ଶଳା
ସେଠି ଠିଆହେଇ କ'ଣ ଭାବୁଛୁ ବେ ? ଯାଉଁ ବ୍ରାଣ୍ଡି
ଲେଆଉ ! ଜଳଦି.....

ବଇଦା । ଯାଉଛି ହଜୁର ! (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନବ । (ସ୍ବଗତ) ଡ୍ୟାମ୍ ଇଓର ସାଆନ୍ତେ ! ହି ଇଜ୍ ଏନ୍
ଓଲଡ଼ ଫୁଲ୍ । ଆଉ କେତେଦିନ ବଞ୍ଚିବ ? ନା-
ନା-ନା, ମୋ ପ୍ରାଣ ସ୍ବବାୟାଏ ମୁଁ ଜ୍ଞାନଚରଣିଣୀ
ସଭାକୁ ଏବଲିଶ୍ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ଥରେ
ଆଖିବୁଜିଲେ ହେଲେ, ବାସ୍ ମୋତେ ଆଉ ପାଏ କିଏ
ମୋ କାମରେ ଯିଏ ବାଧାଦେବ, ମୁଁ ତାକୁ ଗୁଳି-
କରି ମାରିଦେବି । ହାଃ ହାଃ ହାଃ, ଓହ୍ଲ ଆଇ
ଏନ୍‌ଜୟ ମିସେଲ୍‌ଫ ? (ଉଚ୍ଚକଣ୍ଠରେ) ଏଇ କିଏ
ଅଛ ? ସରବ୍ ଲଓ !

ହରକାମିନୀ । ପ୍ରସନ୍ନ ! କ'ଣ କରିବି କହିଲ ଭଉଣୀ ? ଶଶୁର
ଆଉ ପାଖ ଦରେ ଭାତ ଖାଇବସିଛନ୍ତି । ପାଟିତୁଣ୍ଡ
ଶୁଣିଲେ ହୁଏ ତ ଅଧାଖିଆ ହେଇ ଉଠିଆସିବେ ।

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । (ଅସହାୟ ଭାବରେ) ମୁଁ କ'ଣ କରିବି କୁହ ?

ହରକାମିନୀ । ତୁମେ ଯଦି ତୁମ ଭାଇଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ
ତୁନି କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ.....

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । (କଥା ଶେଷରେ) ନା ନା ନୁଆବୋଉ, ତୁମ ଗୋଡ଼
ତଳେ ପଡ଼ିବ, ସେ କଥା ମୋତେ କୁହନାହିଁ । ଭାଇଙ୍କ

ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ଉଚିତ
ହେବନାହିଁ ।

ନବ । ଲାଓ, ସରବ ଲାଓ !

ହରକାମିନୀ । (ପାଖକୁ ଯାଇ) ଶୁଣୁଛ ? ତୁମକୁ ମୋ ରାଣ, ଆଉ
ପାଟିତୁଣ୍ଡ କରନାହିଁ । ଶଶୁର ଆଉ ପାଖ ଦରେ
ଖାଇବସିନ୍ଧୁ ।

ନବ । (ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପୟୋଧର ମନେକରି) କିଏ ? ପୟୋ-
ଧର ? ସତରେ ପୟୋଧର ! ତୁମେ ମୋତେ ଏତେ
ଭଲପାଅ ଯେ ଏହି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରାତିରେ, ଏକୁଟିଆ
ତୁମେ ଏହି ନିକୁଞ୍ଜବନକୁ ଧାଇଁଆସିଛ ? ଆସ,
ଆଉ ଟିକିଏ ପାଖକୁ ଦୁଃଖିଆସ । ମୁଁ ଥରେ ତୁମକୁ
ଆଲିଙ୍ଗନ କରେ । (ଉଠିବାକୁ ଯାଇ ଖଟଉପରୁ
ତଳକୁ ପଡ଼ିଗଲେ)

ହରକାମିନୀ । (ନବକୁମାରକୁ ପଡ଼ିବାର ଦେଖି, ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ ଓ
ହରକାମିନୀ ଉପରେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ ଏବଂ
ହରକାମିନୀ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଅସ୍ଥିର ଭାବରେ
ଦୌଡ଼ିଯାଇ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ତଳୁ ଉଠେଇ ନିଜ ଗୋଡ଼
ଉପରେ ରଖି ଅସ୍ଥିର ଭାବରେ ତାଙ୍କ ସାର ଦେହରେ
ହାତ ବୁଲେଇବାକୁ ଲାଗିଲା) ହେ ଭଗବାନ ! ଏ'
କଣ ହେଲା ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । (ବିଚଳିତ ହୋଇ) ଭାଇ, ଭାଇ, (ହସନ) ଭାଇ କଥା
କୁହ । (ପାଟି କରି) ମା' ଦୌଡ଼ି ଆ ମା !

ଗୃହିଣୀ । (ଦୁଇରୁ) କ'ଣ ହେଉଛି ପ୍ରସନ୍ନ ? ପାଟି କାହିଁକି
 କରୁଛୁ ? (ପାଖକୁ ଆସି) ଆରେ ଇଏ କ'ଣ ? ମୋ
 ସୁନାଗୁନ୍ଥ ଧୂଳରେ ଯିବୁଛୁ କାହିଁକି ? (କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି)
 ଉଠ ବାପ, କଥା କହ । ହେ ଭଗବାନ, ମୋ
 ପୁଅର ଏ କି ଦଶା ହେଲା ? ଆଲୋ ପ୍ରସନ୍ନ, ଗଲୁ
 ତୋ ବାପାକୁ ବେଗି ଡାକିଆଣିବୁ । (ପ୍ରସନ୍ନ ଗୁଲିଗଲା)
 ହେ ମା ବାସୁଲଚଣ୍ଡି, ମୋ ପୁଅକୁ ଲୁଲ କରି ଦେ
 ମା, ତୋତେ ମୁଁ ଛେନାପଣା ଭୋଗଦେବି ।
 (କାନ୍ଦଣା ଶୁଣି ନବକୁମାରଙ୍କ ସାନ ଭଉଣୀ ନୃତ୍ୟ-
 କାଳୀ ଆସି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କଲା ଏବଂ କ'ଣ
 ହୋଇଛି ବୋଲି ଭାଇ ପାଖକୁ ଗଲା ମାତ୍ରେ ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ
 ତା ମୁହଁ ବକୃତ ହୋଇ ଉଠିଲା) ।

ନୃତ୍ୟକାଳୀ । ମା ଦେଖିଲୁ, ଭାଇଙ୍କ ମୁହଁରୁ କିମିତି ଗୋଟିଏ ପରୁ
 ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଛି !

ଗୃହିଣୀ । (ନବ ମୁହଁ ପାଖକୁ ଝୁଙ୍କିପଡ଼ି ନାକରେ ଲୁଗାଦେଇ)
 ଇସ୍ ! ଛି-ଛି-ଛି ଭଗବାନ, ମୋର ଏ କି ସନ୍ଦେହ
 ହେଲା ? ମୋ ପୁଅକୁ କେହି ବିଷ ଖୁଆଇ ବେଳ
 ନା କ'ଣ କହିଲୁ ନେତୁ ? ମୁଁ କ'ଣ କରିବି ?
 କିଛି ତ ବୁଦ୍ଧିଶୁଦ୍ଧି ଦିଶୁନାହିଁ ନେ ! (ମୁଣ୍ଡବାଡ଼େଇ
 କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲେ)

(ପ୍ରସନ୍ନମୟୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଗୃହସ୍ଥାମୀଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

ଏହି କଣ ସତ୍ୟତା

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । କ'ଣ ହେଇଛି ? ଏତେ କାନ୍ଦବୋବାଳି ପଡ଼ିଛି
କାହିଁକି ? (ଗୃହଣୀ ଆହୁରି ବଡ଼ପାଟିରେ କାନ୍ଦବାକୁ
ଲଗିଲେ) ଆଃ, ଭୂନ ହୁଅ, ମୁଁ ଆଗ ଦେଖେ କ'ଣ
ହେଇଛି !

ଗୃହଣୀ । (କାନ୍ଦୁକାନ୍ଦୁ) ହଁ, ଭଲ କରି ଦେଖ ଗୋ ! ମୋ
ପୁଅର ଯଦି କିଛି ଭଲମନ୍ଦ ହୁଏ, ମୁଁ ଆଉ
ବଞ୍ଚିବି ନାହିଁ ଗୋ...

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ନବକୁମାର ପାଖକୁ ଗଲ ମାତ୍ରେ ଉତ୍ତରାନ୍ତରେ
ତାଙ୍କର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ବକୃତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଏବଂ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ମନକୁ ମନ କହିବାକୁ
ଲଗିଲେ) ଛୁ, ଛୁ, ଛୁ ! ବେହେଆ, ନିର୍ଲଜ୍ଜ, କୁଳାଙ୍ଗାର !
ଏ ଭଳି ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ପୁଅ ଥିଲେ କେତେ, ମଲେ
କେତେ ?

ଗୃହଣୀ । (ସିଟି ଉଠି) ମଲ ! ବୁଢ଼ା ବୟସରେ ତୁମର ଅକଲ୍-
ବୁଦ୍ଧି ସବୁ ଲୋପ ପାଇଗଲାଣି ନା କ'ଣ ? ପୁଅର
ଏମିତି ଦଣ୍ଡା, ସେଥିରେ ତୁମେ ତାକୁ ଗାଳିଦଉଛ ?
ତୁମେ ମଣିଷ ନା ପଥର ? (ପୁଣି କାନ୍ଦବାକୁ ଲଗିଲେ)

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଥାଉ ଥାଉ, ବେଶି ସକେଇ ହୁଅନାହିଁ । ଏମିତିଆ
କୁଳାଙ୍ଗାର ପୁଅକୁ ଅନ୍ତଃଶାଳରୁ ତଣ୍ଡି ଚପି ମାରି
ଦବା ଉଚିତ ଥିଲା ।

ନବକୁମାର । (ନିଶାଞ୍ଚଳରେ) ହିୟାର୍ ହିୟାର୍ !

ଗୃହଣୀ । ଆହେ ଶୁଣୁଛ ? ପୁଅ ମୋର ଇମିତି କ'ଣ ସବୁ
ଗପୁଛି କହିଲ ? ଭୂତପ୍ରେତ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ି ନାହିଁ ତ ?

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ନବବୋଉ, ତୁମ ମୁଣ୍ଡରେ ଟିକିଏ ହେଲେ କଣ ବୁଦ୍ଧି
ନାହିଁ ? ଏଇତକ ଏତେବେଳେ ଯାଏ ବୁଝି ପାରୁ
ନାହିଁ ଯେ, ଗୁଣଧର ପୁଅ ତୁମର ମଦ ପିଇ ନିଶାରେ
ଚାଲି ହୋଇ ରହିଛି ।

ନବକୁମାର । ହିୟାର୍ ହିୟାର୍ ! ଭେରି ଗୁଡ୍ ଫିଟ୍ । ସତରେ
କାଲି ମା ରାଣ ପକେଇ କହୁଛି, ଏମିତି ଭାଷଣ
ତୋର କେତେ ମୁଁ ଶୁଣିନାହିଁ ।

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଚୁପ୍‌କର । ଅପଦାର୍ଥ ! ହଜିରେ ତୋ ମୁହଁରେ
କ'ଣ ଟିକିଏ ହେଲେ ଲଜ୍ଜା-ସରମ ନାହିଁ ?

ନବକୁମାର । ହୋପ୍‌ପାଟ୍ ? ଲଜ୍ଜା ! ଡେମ୍ ଇଓର ଲଜ୍ଜା ।
ସରାବ, ସରାବ ଲାଓ !

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । (ବିଦ୍ରୁପ ଭାବରେ ଗୃହିଣୀଙ୍କ ପ୍ରତି) ଶୁଣୁଛ ?
ଶୁଣୁଛ ତ ଖର୍ଚ୍ଚିତନ୍ତ୍ର ପୁଅ କ'ଣ ମାଗୁଛନ୍ତି ?

ଗୃହିଣୀ । ଆହେ, ତୁମ ଗୋଡ଼ହାତ ଧରୁଛି, ଆଉ ପାଟିତୁଣ୍ଡ
କର ନାହିଁ । ସ୍ବାସମୁଣ୍ଡା ଭଳି ପୁଅ ମୋର,
କାହାକୁ ମରଣ ହେଲା, କିଏ ଏ ସବୁ ମୋ ପୁଅକୁ
ଶିଖେଇଲା ?

ଗୃହସ୍ତ୍ରୀ । ଶିଖେଇବ କିଏ ? ଏ ହେଉଛି କଳିକତା । ମହା-
ପାପନଗରୀ । ଏଠି କୌଣସି ଭଦ୍ରଲୋକର ରହିବା
ଉଚିତ ନୁହଁ । ବୁଝିଲ ନବବୋଉ, ମୁଁ ଠିକ୍‌ କଲି—
କାଲି ରାତି ପାହିଲେ ତୁମମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଶ୍ରୀକୃତ୍ୟାବନ

ଏହି କଣ ସଭ୍ୟତା

ଯାହା କରିବ । ଏ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଆଉ ଏଠି ରଖିବା
ଆଦୌ ଉଚିତ ନୁହଁ । ଯାଅ, ସବୁ ଜିନିଷପତ୍ର
ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି କରିନଅ ।

ନବ । ହିପ୍ପାର୍ ହିପ୍ପାର୍ ! ଆଜି ସେକେଣ୍ଡ୍ ହି ରେଜେଲ୍ୟୁଶନ୍ ।
ଗୃହସ୍ୱାମୀ । ରୂପକର କୁଳାଙ୍ଗାର ! ତୋ ମୁହଁ ସୁଦ୍ଧା ଦେଖିବାକୁ
ଇଚ୍ଛା ହଉ ନାହିଁ । (ଗୃହିଣୀ ପ୍ରତି) ତୁମେ ସେଠି
ଆଉ ବସି ରହିଲ କାହିଁକି ? ଆସ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ,
ପୋଡ଼ାମୁହଁକୁ ଟିକିଏ ଶୋଇବାକୁ ଦିଅ ।
(ଗୃହସ୍ୱାମୀ ଓ ଗୃହିଣୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନବ । (ପ୍ରବେଶ ଉନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ) ଭେରି ଗୁଡ୍ । ଭେରି
ଗୁଡ୍ । ନିତମ୍ବିନୀ, ମୋତେ ଏକୁଟିଆ ଗୁଡ଼ିଦେଇ
ଯାଉଛ ? ହଉ ଯାଅ, ଗୁଡ଼ିନାଇଟ୍, ବାଏ ବାଏ !
ହରକାମିନୀ । ଦେଖୁଛୁ ତ ତମ ଭାଇଙ୍କ ଦଶା ? ଦିନେ ନୁହଁ,
ଅଧେ ନୁହଁ, ନିତି ନିତି ଏଭଳି କେତେ ସହିବ
କହିଲ ?

ପ୍ରସନ୍ନମୟୀ । ଛୁଃ ନୁଆବୋଡୁ କାନ୍ଦ ନା । ଏ ଦଶା କ'ଣ ତୁମର
କେବଳ ଏକୁଟିଆ ? ଏହି କଲିକତା ସହରରେ
ଆଜିକାଲି କେତେ କେତେ ଅଭାଗିନୀ ନାରୀ ତୁମର
ଭଳି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ, ଘେରୁଛନ୍ତି, ତାର କ'ଣ କିଛି
ଠିକଣା ଅଛି ?

ହରକାମିନୀ । ତୁମେ ଠିକ କହିଛ ଭଉଣୀ, ଆଜିକାଲି
କଲିକତାରେ ରହି ଯେଉଁମାନେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନ କେବଳ ଏଇ ଦିଗରେ ବଢ଼ିବାରେ

ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦତ୍ତ

ଲଗିଛି । ସତ କହୁଛି ପ୍ରସନ୍ନ, ତୁମେ ମୋ ନିଜ
ଭଉଣୀ ସମାନ, ଏହି ସବୁ ଦେଖିଶୁଣି ବେଳେ
ବେଳେ ଗଳାରେ ଦଉଡ଼ି ଦେଇ ମରବାକୁ ଇଚ୍ଛା
ହଉଛି । (ଘାଟ'ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇ) ଏମାନେ ପୁଣି
ନିଜକୁ କହନ୍ତି—ଆମେ ସାହେବଙ୍କ ଭଳି ସଭ୍ୟ
ହୋଇଗଲୁଣି । ମଦମାଂସ ଖାଇ, ଶୁଣ୍ଠାରେ ଗଢ଼ା-
ତଡ଼ା ହେଲେ କ'ଣ ସଭ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ? ଏହି କ'ଣ
ସଭ୍ୟତା ?

ସ ମା ପ୍ତ

.